

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΩΣ
ΤΜΗΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ ΣΤΙΣ
ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΕΣ ΣΠΟΥΔΕΣ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ
ΑΠΟΤΡΕΠΤΙΚΗ
ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ

ΚΟΣΜΙΔΗΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ

Πειραιάς, Ιούνιος 2014

Ο φοιτητής ΜΠΣ του Πανεπιστημίου Πειραιώς στις Διεθνείς και Ευρωπαϊκές Σπουδές, Νικόλαος Κοσμίδης, βεβαιώνω ότι το έργο που εκπονήθηκε και παρουσιάζεται στην υποβαλλόμενη διπλωματική εργασία είναι αποκλειστικά ατομικό δικό μου. Όποιες πληροφορίες και υλικό που περιέχονται έχουν αντληθεί από άλλες πηγές, έχουν καταλλήλως αναφερθεί στην παρούσα διπλωματική εργασία. Επιπλέον τελώ εν γνώσει ότι σε περίπτωση διαπίστωσης ότι δεν συντρέχουν όσα βεβαιώνονται από μέρους μου, μου αφαιρείται ανά πάσα στιγμή αμέσως ο τίτλος.

Νικόλαος Κοσμίδης

Αφιερωμένη:

Στους γονείς μου, που μου έδωσαν την δυνατότητα να σπουδάσω.

Στους καθηγητές μου, για τις γνώσεις και την καθοδήγηση.

Στους αξιωματικούς και υπαξιωματικούς των στρατιωτικών μονάδων που υπηρέτησα και ιδιαίτερα τον Νικόλαο Γ. που βοήθησαν δίνοντάς μου τις απαραίτητες άδειες για να κάνω την αίτηση στο μεταπτυχιακό.

Στην Στέλλα (ήσουν συνέχεια δίπλα μου), στον Μαρίνο, τον Αριστείδη, τον Βασίλη (με ανεβάζετε ψυχολογικά ό,τι και αν έχω), στον Κλέαρχο (ευχαριστώ για την συμβολή στην εργασία με την σημαντική βοήθεια που έδωσες σε θέματα διαμόρφωσης κειμένου).

Στον πολυαγαπημένο αδερφό μου (ευχαριστώ που ήσουν εκεί για να με κρατάς όρθιο, κάθε φορά που λύγιζα).

Πίνακας περιεχομένων

ΕΙΣΑΓΩΓΗ	4
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: Περί διεθνών σχέσεων και στρατηγικής	6
1.1. Πολιτικός ρεαλισμός	6
1.1.1. Αρχές του πολιτικού ρεαλισμού	6
1.1.2. Παραδοσιακός ρεαλισμός και νεορεαλισμός	10
1.2. Ισχύς	12
1.2.1. Ορισμός και διακρίσεις της ισχύος	12
1.2.2. Χαρακτηριστικά της ισχύος	14
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: Όροι και έννοιες στρατηγικής	16
2.1. Στρατηγική και επίπεδα στρατηγικής	16
2.2. Αποτροπή, μορφές και είδη αποτροπής	17
2.3. Πόλεμος, αρχές και είδη πολέμου	18
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: Η διαχρονική εξέλιξη της ελληνικής υψηλής στρατηγικής	21
3.1. Η προηγηθείσα της μεταπολίτευσης περίοδος	21
3.2. Η μεταβατική περίοδος των πρώτων μεταδικτατορικών κυβερνήσεων (1974-1981)	22
3.3. Η περίοδος των κυβερνήσεων του ΠΑΣΟΚ (1981-1989).....	26
3.4. Η πρώτη κυβέρνηση της μεταψυχροπολεμικής περιόδου (1990-1993)	29
3.5. Η υπερδεκαετής περίοδος των κυβερνήσεων του ΠΑΣΟΚ (1993-2004).....	33
3.5.1. Η κυβέρνηση του Ανδρέα Παπανδρέου (1993-1995)	33
3.5.2. Οι κυβερνήσεις του Κώστα Σημίτη (1996-2004).....	36
3.6. Η περίοδος της κυβέρνησης του Κώστα Καραμανλή (2004-2009).....	40
3.7. Ανακεφαλαίωση	44
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: Ελληνική αποτρεπτική στρατηγική	46
4.1. Το διεθνές περιβάλλον	46
4.2. Η εξωτερική πολιτική της Τουρκίας	48
4.3. Ανάλυση της ελληνικής αποτρεπτικής στρατηγικής	58
4.3.1. Αξιοπιστία της αποτροπής	59
4.3.2. Περιορισμοί της αποτρεπτικής στρατηγικής	61
4.3.3. Εσωτερική και εξωτερική εξισορρόπηση της τουρκικής απειλής	64
4.3.4. Τα χαρακτηριστικά της ελληνικής αποτροπής	69
4.3.5. Τα «Κατάρρευση» της αποτροπής: η ελληνική αντίδραση σε περίπτωση ελληνοτουρκικού πολέμου	72
ΕΠΙΛΟΓΟΣ	75
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ	77
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	88

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Σκοπός της εργασίας είναι η παρουσίαση της αποτρεπτικής στρατηγικής της Ελλάδος. Στα πλαίσια αυτής προσεγγίζεται το ζήτημα με βάση την θεωρία του πολιτικού ρεαλισμού, αφού όπως αναφέρει ο Χαράλαμπος Παπασωτηρίου: « Η αναλυτική προσέγγιση της υψηλής στρατηγικής εντάσσεται φυσιολογικά στη ρεαλιστική σχολή της θεωρίας των διεθνών σχέσεων. Αυτό ισχύει για δύο λόγους. Πρώτον, η υψηλή στρατηγική αφορά το συγκρουσιακό και ανταγωνιστικό στοιχείο των διεθνών σχέσεων, στο οποίο επικεντρώνεται η ρεαλιστική θεωρία. Δεύτερον, τόσο η ανάλυση της υψηλής στρατηγικής όσο και η ρεαλιστική θεωρία επικεντρώνονται στα κράτη ως δρώντες στις διεθνείς σχέσεις».¹

Η εργασία χωρίζεται, ουσιαστικά, σε δύο μέρη. Το πρώτο, αποτελείται από τα δύο πρώτα κεφάλαια, τα οποία αποτελούν το θεωρητικό κομμάτι της εργασίας. Το δεύτερο, αποτελείται από τα δύο τελευταία κεφάλαια της εργασίας, τα οποία αποτελούν το κύριο μέρος της εργασίας και αφορούν την ανάλυση της υψηλής και αποτρεπτικής στρατηγικής της Ελλάδος.

Στο πρώτο κεφάλαιο γίνεται μια σύντομη αναφορά στην ρεαλιστική σχολή της θεωρίας των διεθνών σχέσεων και των βασικών της αρχών, αφού αυτές αποτελούν το βασικό εργαλείο ανάλυσης των ζητημάτων που τίγονται στην εργασία.

Στο δεύτερο κεφάλαιο επιχειρείται η σύντομη παρουσίαση και ανάλυση των βασικών στρατηγικών όρων που πρόκειται να αναφερθούν στην εργασία.

Μέσω της παρουσίασης, στο τρίτο κεφάλαιο, της εξέλιξης της ελληνικής υψηλής στρατηγικής από το 1974 και μετά, επιχειρείται η εξαγωγή συμπερασμάτων σχετικά

---

¹ Βλ. Χαράλαμπος Παπασωτηρίου, *Διασπορά και εθνική στρατηγική*, Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα, 2000, σελ. 13.

με τους λόγους που κατέστησαν διαχρονικά την ελληνική στρατηγική αναποτελεσματική (με εξαίρεση συγκεκριμένες περιόδους) καθώς και η παρουσίαση των επιλογών και ενεργειών που διαμόρφωσαν την σημερινή κατάσταση.

Τέλος, στο τέταρτο κεφάλαιο γίνεται αναφορά στο περιβάλλον μέσα στο οποίο καλείται να λειτουργήσει η Ελλάδα, αναφέρονται οι προκλήσεις που έχει να αντιμετωπίσει και επιχειρείται η παρουσίαση ενός αποτρεπτικού δόγματος προσαρμοσμένου σε αυτές, με γνώμονα την επίτευξη των βασικών της στόχων.

Η μεθοδολογία που ακολουθήθηκε στηρίχθηκε στην άντληση ποιοτικών στοιχείων από την ανάλυση πηγών. Οι πηγές αυτές είναι, ως επί των πλείστων, βιβλία και άρθρα σχετικά με το θέμα που τίγεται. Παρότι μελετήθηκε πλήθος ελληνόγλωσσων και ξενόγλωσσων πηγών, η εργασία βασίζεται κυρίως σε ελληνικά βιβλία και άρθρα, σε μια προσπάθεια να παρουσιαστούν οι απόψεις σημαντικών Ελλήνων αναλυτών και ακαδημαϊκών πάνω στο θέμα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

ΠΕΡΙ ΔΙΕΘΝΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ ΚΑΙ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗΣ

1.1. Πολιτικός ρεαλισμός

1.1.1. Αρχές του πολιτικού ρεαλισμού

Ο πολιτικός ρεαλισμός αποτελεί την κυρίαρχη προσέγγιση στην μελέτη των διεθνών σχέσεων, ήδη από την αρχαιότητα. Ο «πατέρας» της επιστήμης των διεθνών σχέσεων, Θουκυδίδης, είναι και «πατέρας» της σχολής του πολιτικού ρεαλισμού², καθώς το εμβληματικό του έργο «Ιστορία»³ χαρακτηρίζεται ως η «Βίβλος» των ρεαλιστών⁴ και εξακολουθεί να επηρεάζει την σκέψη των διεθνολόγων μέχρι και σήμερα.⁵

Οι βασικές αρχές του πολιτικού ρεαλισμού, έτσι όπως αποτυπώθηκαν στο έργο του Θουκυδίδη και αναλύθηκαν από μεταγενέστερους επιστήμονες, όπως ο Kenneth Waltz⁶, δίνουν απαντήσεις σε σημαντικά ζητήματα που αφορούν τις διεθνείς σχέσεις, όπως, μεταξύ άλλων, η φύση του διεθνούς συστήματος, η συμπεριφορά των επιμέρους μονάδων του συστήματος (για παράδειγμα οι πόλεις-κράτη στην αρχαία

---

² Για μία εξαιρετική ανάλυση της συνεισφοράς του Θουκυδίδη στην επιστήμη των διεθνών σχέσεων βλ. Αθανάσιος Πλατιάς, *Διεθνείς σχέσεις και στρατηγική στον Θουκυδίδη*, Αθήνα, Εστία, 1999, σελ. 25-76.

³ Το έργο του είναι ευρύτερα γνωστό με τον τίτλο «Ιστορία του Πελοποννησιακού πολέμου». Όμως, ο Ν. Μ. Σκουτερόπουλος αναφέρει: «Είναι σχεδόν βέβαιο ότι ο Θουκυδίδης δεν έδωσε κάποιο τίτλο στο έργο του. Στις επικεφαλίδες των καλύτερων χειρογράφων το έργο χαρακτηρίζεται ως *συγγραφή*, στον Λαυρεντιανό κώδικα ως *ιστορία*, στον *Britanicus* και τον *Monacensis* άλλοτε ως *συγγραφή* και άλλοτε ως *ιστορία*, καμία όμως από αυτές τις ονομασίες δεν πρέπει να ανάγεται στον ίδιο τον Θουκυδίδη: Ο ίδιος χαρακτηρίζει αυτά που γράφει ως *ξυγγραφήν*». Βλ. Θουκυδίδης, *Ιστορία*, Εισαγωγή-Μετάφραση-Σημειώσεις Ν. Μ. Σκουτερόπουλου, Αθήνα, Πόλις, 2011, σελ. 17.

⁴ Βλ. Αθανάσιος Πλατιάς, *Διεθνείς σχέσεις και στρατηγική στον Θουκυδίδη*, Αθήνα, Εστία, 1999, σελ. 25.

⁵ Βλ. Kenneth Waltz, *Θεωρία διεθνούς πολιτικής*, Αθήνα, Ποιότητα, 2011, σελ. 154, Martin Wight, *Power Politics*, New York, Holmes and Meier, 1978, σελ. 24, Robert Gilpin, *War and Change in World Politics*, Cambridge, Cambridge University Press, 1981, σελ. 93

⁶ Βλ. Kenneth Waltz, *Θεωρία διεθνούς πολιτικής*, Αθήνα, Ποιότητα, 2011

Ελλάδα, ή τα σύγχρονα κράτη-έθνη), ή το πώς εξασφαλίζεται η ειρήνη στα πλαίσια του συστήματος αυτού. Οι αρχές αυτές αναφέρονται εν συντομία⁷ παρακάτω.

α. Άναρχο διεθνές σύστημα

Στο διεθνές σύστημα δεν υπάρχει κάποια κεντρική εξουσία που να ρυθμίζει τις σχέσεις μεταξύ των κρατών και να επιβάλλει την τάξη. Το διεθνές σύστημα χαρακτηρίζεται, λοιπόν, από άναρχη δομή.

β. Ανταγωνιστικό διεθνές σύστημα

Το άναρχο διεθνές σύστημα δημιουργεί ανταγωνισμούς και συγκρούσεις μεταξύ των κρατών. Σύμφωνα με τον Kenneth Waltz «μεταξύ των κρατών, η φυσική κατάσταση είναι η εμπόλεμη κατάσταση».⁸

γ. Αρχή της αυτοβοήθειας

Άμεση συνέπεια των δύο παραπάνω χαρακτηριστικών του συστήματος είναι η δημιουργία φόβου στα κράτη, σχετικά με τις πιθανές απειλές. Η συμπεριφορά των κρατών καθορίζεται από τον φόβο και την ανασφάλεια που προκαλούν οι πιθανές απειλές και, ως εκ τούτου, τα κράτη υποχρεώνονται να μεριμνήσουν για την ασφάλεια και την επιβίωσή τους, βασιζόμενα στις δικές τους δυνάμεις.

δ. Δίλημμα ασφαλείας

Οι επιλογές που κάνει ένα κράτος για να μεγιστοποιήσει την ασφάλειά του στα

---

⁷ Για μια αναλυτική παρουσίαση της θεωρίας του πολιτικού ρεαλισμού, βλ. Αθανάσιος Πλατιάς, *Διεθνείς σχέσεις και στρατηγική στον Θουκυδίδη*, Αθήνα, Εστία, 1999, κεφ. 1, Kenneth Waltz, *Θεωρία διεθνούς πολιτικής*, Αθήνα, Ποιότητα, 2011 (Στην εισαγωγή για την ελληνική έκδοση του βιβλίου, από τον κ. Αθανάσιο Πλατιά, βασίστηκε η σύντομη παρουσίαση των αρχών του πολιτικού ρεαλισμού στα πλαίσια της παρούσας εργασίας). Για την παρουσίαση του πολιτικού ρεαλισμού και την σύγκριση με τον φιλελευθερισμό, βλ. Αθανάσιος Πλατιάς, *Το νέο διεθνές σύστημα*, Αθήνα, Παπαζήση, 1995, κεφ. 2, καθώς επίσης John Baylis & Steve Smith, *Η παγκοσμιοποίηση της διεθνούς πολιτικής*, Αθήνα, Επίκεντρο, 2007, κεφ. 7, 8, 9, και Scott Burchill, Andrew Linklater, Richard Devetak, Jack Donnelly, Matthew Patterson, Christian Reus-Smit and Jacqui True, *Theories of International Relations*, New York, Palgrave MacMillan, 2005, κεφ. 2,3

⁸ Βλ. Kenneth Waltz, *Θεωρία διεθνούς πολιτικής*, Αθήνα, Ποιότητα, 2011, σελ. 221

πλαίσια της αρχής της αυτοβοήθειας, δημιουργεί ανασφάλεια στα υπόλοιπα, τα οποία θεωρούν ότι η δική τους ασφάλεια μειώθηκε εξαιτίας αυτών (των επιλογών). Τα μέτρα που παίρνει κάθε κράτος, δηλαδή, δημιουργεί διλήμματα ασφαλείας στα υπόλοιπα.

ε. Κρατοκεντρικό διεθνές σύστημα

Τα κράτη δεν είναι οι μοναδικοί δρώντες στο διεθνές σύστημα, είναι όμως οι σημαντικότεροι και αποτελούν την «βασική μονάδα ανάλυσης των διεθνών σχέσεων».⁹

στ. Αρχή του ορθολογισμού

Σύμφωνα με τον Kenneth Waltz, «οι δρώντες είναι ευαίσθητοι στο κόστος»,¹⁰ οπότε έχουν κάθε λόγο να συμπεριφέρονται ορθολογικά, για να αποφύγουν το μεγάλο κόστος των ανορθολογικών επιλογών. Τα λάθη τιμωρούνται σκληρά και μπορεί να είναι μοιραία για κάθε κράτος, ανεξάρτητα από την ισχύ του και την θέση του στο διεθνές σύστημα. Αυτό δεν σημαίνει ότι πάντα τα κράτη λειτουργούν ορθολογικά, αλλά ότι έχουν κάθε λόγο να επιδιώκουν κάτι τέτοιο.

ζ. Κυρίαρχοι στόχοι κάθε κράτους: Επιβίωση, εδαφική ακεραιότητα, ανεξαρτησία

Όπως προαναφέρθηκε, τα κράτη επιδιώκουν να μεγιστοποιήσουν την ασφάλειά τους μέσα σε ένα περιβάλλον ανταγωνισμού, ανασφάλειας, φόβου και συγκρούσεων.

Πρωταρχικός στόχος είναι η εξασφάλιση της επιβίωσης τους, κάτι που με την σειρά του τα αναγκάζει να λάβουν μέτρα προκειμένου να διατηρήσουν την εδαφική τους ακεραιότητα και την ανεξαρτησία τους.

---

⁹ Βλ. Αθανάσιος Πλατιάς, *Διεθνείς σχέσεις και στρατηγική στον Θουκυδίδη*, Αθήνα, Εστία, 1999, σελ. 57

¹⁰ Βλ. Kenneth Waltz, *Θεωρία διεθνούς πολιτικής*, Αθήνα, Ποιότητα, 2011, σελ. 205

η. Επιδίωξη ισχύος

Για να επιτύχουν τους παραπάνω στόχους, τα κράτη αναζητούν την ισχύ, «η οποία είναι το κυριότερο “νόμισμα” της διεθνούς πολιτικής»,¹¹ ή, αλλιώς, το βασικό μέσο άσκησης πολιτικής.

θ. Στρατηγική εξισορρόπησης

Τα κράτη είναι αναγκασμένα να ασχολούνται με την εξισορρόπηση των αντιπάλων τους, προκειμένου να επιτύχουν τον στόχο της μεγιστοποίησης της ασφάλειάς τους. Οι ενέργειες που γίνονται από ένα κράτος, στα πλαίσια αύξησης της ισχύος του, δεν μένουν απαρατήρητες από τους ανταγωνιστές του, οι οποίοι, στα πλαίσια της εξισορρόπησης ισχύος του πρώτου, παίρνουν μέτρα που προκαλούν την αντίδραση άλλων κρατών που κινητοποιούνται με ανάλογο τρόπο (με βάση τα συμφέροντά τους).

ι. Αρχή της ισορροπίας ισχύος

Από την παραπάνω διαδικασία (που είναι αποτέλεσμα της στρατηγικής εξισορρόπησης), προκύπτει η αρχή της ισορροπίας ισχύος. Η συμπεριφορά των κρατών, δηλαδή, είναι αυτή που δημιουργεί ισορροπία στο σύστημα και από την ύπαρξη ισορροπίας ισχύος εξαρτάται και η σταθερότητα του συστήματος. Ένα διπολικό σύστημα είναι πιο σταθερό από ένα πολυπολικό, αφού οι ανταγωνισμοί είναι λιγότεροι, η αποτροπή ευκολότερη, όπως και η συνεργασία.¹² Η κατανομή ισχύος μεταξύ των βασικών μονάδων του συστήματος (κράτη) αλλάζει είτε ειρηνικά, μέσω της άνισης ανάπτυξης, είτε με πόλεμο. Ως άνιση ανάπτυξη ορίζεται η διαφορά ανάπτυξης μεταξύ των κρατών, που οφείλεται στην διαφορά του ρυθμού μεταβολής

---

¹¹ Βλ. Αθανάσιος Πλατιάς, *Διεθνείς σχέσεις και στρατηγική στον Θουκυδίδη*, Αθήνα, Εστία, 1999, σελ. 58.

¹² Για αναλυτική σύγκριση και χαρακτηριστικά διπολικού και πολυπολικού συστήματος βλ. Kenneth Waltz, *Θεωρία διεθνούς πολιτικής*, Αθήνα, Ποιότητα, 2011, σελ. 22-23 και κεφ. 6, 7, 8.

των μεγεθών που καθορίζουν την στρατιωτική δύναμη ενός κράτους (όπως η οικονομία, η τεχνολογία, ο πληθυσμός)¹³ και άρα την θέση του στο διεθνές σύστημα.

Τέλος, είναι σημαντικό να αναφερθεί ότι, σύμφωνα με τον πολιτικό ρεαλισμό, ο ρόλος του δικαίου και της ηθικής υποβαθμίζεται¹⁴, αφού προέχει η ικανοποίηση των αναγκών της επιβίωσης και της εξυπηρέτησης των συμφερόντων των κρατών¹⁵.

1.1.2. Παραδοσιακός ρεαλισμός και νεορεαλισμός¹⁶

Ο παραδοσιακός ρεαλισμός και ο νεορεαλισμός (ή δομικός ρεαλισμός), αποτελούν τις δύο πιο σημαντικές μορφές του πολιτικού ρεαλισμού σήμερα¹⁷. Και οι δύο μορφές βασίζονται στην ανάλυση του Θουκυδίδη, αλλά έχουν κάποιες σημαντικές διαφορές μεταξύ τους.

Ο παραδοσιακός ρεαλισμός χαρακτηρίζεται από τα έργα των Niccolo Machiavelli¹⁸ και Hans J. Morgenthau.¹⁹ Πρώτο χαρακτηριστικό αυτής της μορφής και βάση της ανάλυσης των παραδοσιακών ρεαλιστών, είναι η πεποίθηση ότι η μελέτη της ανθρώπινης φύσης μπορεί να δώσει απαντήσεις σχετικά με σημαντικά ζητήματα των διεθνών σχέσεων, όπως ο ανταγωνισμός μεταξύ των μονάδων του συστήματος και ο πόλεμος. Δεύτερο χαρακτηριστικό είναι ότι για τους

---

¹³ Βλ. Αθανάσιος Πλατιάς, *Το νέο διεθνές σύστημα*, Αθήνα, Παπαζήση, 1995, σελ. 45

¹⁴ Για το ζήτημα του ρόλου της ηθικής και του δικαίου στις διεθνείς σχέσεις, βλ. Αθανάσιος Πλατιάς, *Διεθνείς σχέσεις και στρατηγική στον Θουκυδίδη*, Αθήνα, Εστία, 1999, σελ. 35-46 και 66-67 και Παναγιώτης Ήφαιστος, *Ιστορία, Θεωρία & Πολιτική Φιλοσοφία των Διεθνών Σχέσεων*, Αθήνα, Ποιότητα, 1999, κεφ. 2 και Robert Gilpin, *War and Change in World Politics*, Cambridge, Cambridge University Press, 1981.

¹⁵ Βλ. Αθανάσιος Πλατιάς, *Διεθνείς σχέσεις και στρατηγική στον Θουκυδίδη*, Αθήνα, Εστία, 1999, σελ. 58. Για μια ανάλυση της άνισης ανάπτυξης, βλ. Χαράλαμπος Παπασωτηρίου, *Η διεθνής πολιτική στον 21^ο αιώνα*, Αθήνα, Ποιότητα, 2008, κεφ. 4.

¹⁶ Για αναλυτική παρουσίαση των διαφορών των δύο αυτών μορφών ρεαλισμού, βλ. John Baylis & Steve Smith, *Η παγκοσμιοποίηση της διεθνούς πολιτικής*, Αθήνα, Επίκεντρο, 2007, σελ. 236-241 και Αθανάσιος Πλατιάς, *Διεθνείς σχέσεις και στρατηγική στον Θουκυδίδη*, Αθήνα, Εστία, 1999, σελ. 58-62

¹⁷ Βλ. Αθανάσιος Πλατιάς, *Διεθνείς σχέσεις και στρατηγική στον Θουκυδίδη*, Αθήνα, Εστία, 1999, σελ. 58.

¹⁸ Βλ. Νικολό Μακιαβέλι, *Ο ηγεμόνας*, Αθήνα, Παπασωτηρίου, 2008.

¹⁹ Βλ. Hans Morgenthau, *Politics Among Nations*, 7th edition, New York, McGraw-Hill, 2005.

παραδοσιακούς ρεαλιστές η ισχύς δεν αποτελεί μόνο μέσο άσκησης πολιτικής, αλλά και σκοπός των κρατών. Σύμφωνα με τον Hans J. Morgenthau, η τάση των κρατών να μεγιστοποιούν την ισχύ τους οφείλεται και αυτή στην ανθρώπινη φύση.²⁰

Σε αντίθεση με τους παραδοσιακούς ρεαλιστές, οι νεορεαλιστές επικεντρώνονται στην ανάλυση του διεθνούς συστήματος για να κατανοήσουν τα αίτια της συμπεριφοράς των κρατών. Σύμφωνα με τον Kenneth Waltz²¹, με το έργο του οποίου συνδέθηκε ο νεορεαλισμός²², η αναρχία και η κατανομή της ισχύος βοηθούν στην κατανόηση ζητημάτων όπως ο πόλεμος, οι στρατηγικές εξισορρόπησης και η ισορροπία δυνάμεων, ενώ ο αριθμός των μεγάλων δυνάμεων καθορίζει την δομή του συστήματος. Σχετικά με το θέμα της ισχύος, η άποψη των νεορεαλιστών είναι ότι η προσπάθεια απόκτησης μεγαλύτερης ισχύος συνδέεται με την ανασφάλεια που δημιουργεί το διεθνές σύστημα. Σκοπός των κρατών, λοιπόν, είναι η μεγιστοποίηση της ασφάλειας μέσω της ισχύος. Όπως χαρακτηριστικά αναφέρει ο Kenneth Waltz, «η πρώτη έγνοια των κρατών δεν είναι να μεγιστοποιήσουν την ισχύ τους, αλλά να διατηρήσουν²³ την θέση τους στο σύστημα».²⁴

Τέλος, είναι σημαντικό να αναφερθεί ότι οι δύο προαναφερθείσες μορφές ρεαλισμού διαφέρουν και όσον αφορά την μεθοδολογία τους.²⁵ Όπως αναφέρει ο Αθανάσιος Πλατιάς, «η εμπειρική ιστορική προσέγγιση των παραδοσιακών ρεαλιστών αντιδιαστέλλεται, λοιπόν, με τη χρήση σύγχρονων μεθόδων κοινωνικών

---

²⁰ Βλ. Hans Morgenthau, *Politics Among Nations*, 7th edition, New York, McGraw-Hill, 2005, μέρη 1 και 2.

²¹ Βλ. Kenneth Waltz, *Θεωρία διεθνούς πολιτικής*, Αθήνα, Ποιότητα, 2011

²² Βλ. John Baylis & Steve Smith, *Η παγκοσμιοποίηση της διεθνούς πολιτικής*, Αθήνα, Επίκεντρο, 2007, σελ. 239

²³ Ο Randall L. Schweller αναφέρει ότι η θεωρία του Kenneth Waltz χαρακτηρίζεται από “προκατάληψη υπέρ του status quo”, βλ. Randall L. Schweller, “Neorealism’s Status-Quo Bias: What Security Dilemma?” *Security Studies* 5, No.3 (Spring 1996, special issue), σ.90-121.

²⁴ Βλ. Kenneth Waltz, *Θεωρία διεθνούς πολιτικής*, Αθήνα, Ποιότητα, 2011, σελ.269

²⁵ Βλ. Kenneth Waltz, *Θεωρία διεθνούς πολιτικής*, Αθήνα, Ποιότητα, 2011, σελ. 26-28

επιστημών (π.χ., μαθηματική λογική, θεωρητικά μοντέλα, συστημική προσέγγιση) από τους νεορεαλιστές».²⁶

1.2. Η ισχύς

1.2.1. Ορισμός και διακρίσεις της ισχύος

Όπως προαναφέρθηκε, η ισχύς αποτελεί το σημαντικότερο μέσο άσκησης πολιτικής επίτευξης των στόχων των μονάδων του διεθνούς συστήματος. Η σημασία της είναι τόσο μεγάλη, που αποτελεί αντικείμενο μελέτης και ανάλυσης από την αρχαιότητα έως σήμερα. Μεγάλοι θεωρητικοί των διεθνών σχέσεων έχουν ασχοληθεί με το ζήτημα του προσδιορισμού και του περιεχομένου της έννοιας της ισχύος, την σημασία και τον ρόλο της στην διεθνή πολιτική καθώς και την σχέση της με την ηθική και το δίκαιο. Οι διαφορετικές προσεγγίσεις σχετικά με τον ρόλο της ισχύος συνδέθηκαν με διαφορετικές μορφές του πολιτικού ρεαλισμού,²⁷ όπως αναφέρθηκε παραπάνω. Ακόμα και η ίδια η έννοια της ισχύος, όμως, χαρακτηρίζεται από πολυπλοκότητα: Δεν υπάρχει ένα καθολικά αποδεκτός ορισμός αυτής, ενώ η μέτρησή της δεν είναι εύκολη. Όπως αναφέρει ο Αθανάσιος Πλατιάς, «συνήθως η ισχύς ορίζεται: α) ως έλεγχος επί των πόρων, π.χ. οικονομικών, στρατιωτικών (control over resources), β) ως έλεγχος επί της συμπεριφοράς των άλλων,²⁸ π.χ. επιρροή (control

---

²⁶ Βλ. Kenneth Waltz, *Θεωρία διεθνούς πολιτικής*, Αθήνα, Ποιότητα, 2011, σελ. 28

²⁷ Ακόμα και η ίδια η θεωρία του δομικού ρεαλισμού, παρουσιάζει διαφορετικές εκδοχές. Ο John J. Mearsheimer προτείνει την δική του εκδοχή του δομικού ρεαλισμού. Σε αντίθεση με τον Kenneth Waltz, που εκπροσωπεί τον «αμυντικό ρεαλισμό», ο John J. Mearsheimer, με την θεωρία του «επιθετικού ρεαλισμού», υποστηρίζει πως η δομή του συστήματος αναγκάζει τα κράτη να μεγιστοποιήσουν την σχετική ισχύ τους, επειδή αυτός είναι ο βέλτιστος τρόπος να μεγιστοποιήσουν την ασφάλειά τους. Βλ. John J. Mearsheimer, *Η τραγωδία της πολιτικής των μεγάλων δυνάμεων*, Αθήνα, Ποιότητα, 2011, σελ. 61-64

²⁸ Βλ. και Δημήτρης Κώνστας, Κωνσταντίνος Αρβανιτόπουλος, *Οι διεθνείς σχέσεις, συνέχεια και μεταβολή*, Αθήνα, Ι. Σιδέρης, 2002, σελ. 239-240. Οι συγγραφείς χρησιμοποιούν αυτόν τον ορισμό, βασιζόμενοι στον Max Weber. Βλ. Max Weber, *Domination by Economic Power and by Authority*, Steven Lukes, ed., *Power*, New York, New York University Press, 1986, σελ. 28-37.

over others) και γ) ως έλεγχος επί του αποτελέσματος, π.χ. επιτυχία-αποτυχία (control over outcomes)».²⁹ Σε κάποιες περιπτώσεις, ο έλεγχος επί της συμπεριφοράς των άλλων και ο έλεγχος επί του αποτελέσματος παρουσιάζονται μαζί σε έναν ορισμό.³⁰ Ο ορισμός της ισχύος ως ελέγχου επί των πόρων αποτελεί μια ποσοτική προσέγγιση αυτής που έχει συνδεθεί με τον πολιτικό ρεαλισμό³¹ και θα χρησιμοποιηθεί στην παρούσα μελέτη.³² Επίσης, η ισχύς διακρίνεται σε «σκληρή»³³ και «ήπια».³⁴ Ο όρος «σκληρή ισχύς» περιλαμβάνει τις στρατιωτικές (ισχύς στρατού και στρατιωτική τεχνολογία), οικονομικές (οικονομική ισχύς) και διπλωματικές (οι σύμμαχοι μπορούν να αυξήσουν την οικονομική και την στρατιωτική ισχύ)³⁵ δυνατότητες ενός κράτους. Αντίθετα με την σκληρή ισχύ, που μπορεί να μετρηθεί,³⁶ η ήπια ισχύς αποτελεί κάτι που δεν μπορεί να εκτιμηθεί με ακρίβεια. Ο εμπνευστής του όρου της ήπιας ισχύος, Joseph J. Nye, αναφέρει: «Τι είναι η ήπια ισχύς; Είναι η ικανότητα να πάρεις αυτό που θέλεις μέσω της έλξης και όχι μέσω του εξαναγκασμού ή της εξαγοράς. Δημιουργείται από τη θελκτικότητα της κουλτούρας, των πολιτικών ιδανικών και της πολιτικής μιας χώρας. Όταν η πολιτική μας νομιμοποιείται στα μάτια των άλλων,

---

²⁹ Βλ. Kenneth Waltz, *Θεωρία διεθνούς πολιτικής*, Αθήνα, Ποιότητα, 2011, σελ. 17

³⁰ Βλ. Χαράλαμπος Παπασωτηρίου, *Η διεθνής πολιτική στον 21^ο αιώνα*, Αθήνα, Ποιότητα, 2008, σελ. 39 και Joseph S. Nye, Jr., *Ήπια ισχύς: Το μέσο επιτυχίας στην παγκόσμια πολιτική*, Αθήνα, Παπαζήση, 2005, σελ. 28.

³¹ Αυτόν τον ορισμό της ισχύος επιλέγουν οι Kenneth Waltz και John J. Mearsheimer στα έργα τους. Βλ. Kenneth Waltz, *Θεωρία διεθνούς πολιτικής*, Αθήνα, Ποιότητα, 2011 και John J. Mearsheimer, *Η τραγωδία της πολιτικής των μεγάλων δυνάμεων*, Αθήνα, Ποιότητα, 2011. Βλ. επίσης John M. Rothgeb, *Defining Power*, New York, St. Martin's Press, 1993.

³² Για την κριτική που ασκείται στους άλλους ορισμούς και τα επιχειρήματα των υποστηρικτών της ποσοτικής προσέγγισης της ισχύος, βλ. Χαράλαμπος Παπασωτηρίου, *Η διεθνής πολιτική στον 21^ο αιώνα*, Αθήνα, Ποιότητα, 2008, σελ. 39-40.

³³ Βλ. John J. Mearsheimer, *Η τραγωδία της πολιτικής των μεγάλων δυνάμεων*, Αθήνα, Ποιότητα, 2011, σελ. 127-290.

³⁴ Βλ. Joseph S. Nye, Jr., *Ήπια ισχύς: Το μέσο επιτυχίας στην παγκόσμια πολιτική*, Αθήνα, Παπαζήση, 2005, κεφ. 1.

³⁵ Βλ. Stephen Walt, *The Origins of Alliances*, Ithaca, N.Y.: Cornell University Press, 1987, κυρίως τα κεφ. 1 και 2.

³⁶ Βλ. Αθανάσιος Πλατιάς, *Διεθνείς σχέσεις και στρατηγική στον Θουκυδίδη*, Αθήνα, Εστία, 1999, σελ. 48.

τότε η ήπια ισχύς μας ενισχύεται».³⁷ Παρά την χρησιμότητα της ήπιας ισχύος, όμως, όταν το διεθνές σύστημα οδηγεί τα κράτη σε άγριο ανταγωνισμό και σύγκρουση, αυτό που μετράει είναι οι στρατιωτικές ικανότητες των κρατών, δηλαδή η σκληρή ισχύς τους.³⁸

1.2.2. Χαρακτηριστικά της ισχύος

α. Η ισχύς είναι σχετική

Η ισχύς ενός κράτους προσδιορίζεται πάντα σε σχέση με την ισχύ άλλων κρατών³⁹ του συστήματος και έτσι καθορίζεται ιεραρχικά η θέση αυτού μέσα στο διεθνές σύστημα (για παράδειγμα η Ελλάδα είναι πιο ισχυρή από την Αλβανία, αλλά πολύ πιο ανίσχυρη από τις ΗΠΑ).

β. Η ισχύς είναι δυναμική

Όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, η κατανομή ισχύος ανάμεσα στα κράτη αλλάζει για διάφορους λόγους (άνιση/ασύμμετρη ανάπτυξη, πόλεμος). Αλλαγές σε μεταβλητές ισχύος όπως οι πόροι, η τεχνολογία ή ο πληθυσμός προκαλούν ανάλογες μεταβολές στην ισχύ ενός κράτους.

γ. Η ισχύς είναι πολυδιάστατη

Ορίζοντας την ισχύ ως έλεγχο επί των πόρων, δεχθήκαμε ότι είναι ποσοτικά μετρήσιμη και εδράζεται στις υλικές ικανότητες που διαθέτει ένα κράτος⁴⁰. Ο John J.

---

³⁷ Βλ. Joseph S. Nye, Jr., *Ήπια ισχύς: Το μέσο επιτυχίας στην παγκόσμια πολιτική*, Αθήνα, Παπαζήση, 2005, σελ. 18-19.

³⁸ Βλ. Χαράλαμπος Παπασωτηρίου, *Η διεθνής πολιτική στον 21^ο αιώνα*, Αθήνα, Ποιότητα, 2008, σελ. 35.

³⁹ Βλ. Kenneth Waltz, *Θεωρία διεθνούς πολιτικής*, Αθήνα, Ποιότητα, 2011, σελ. 393, Hans Morgenthau, *Politics Among Nations*, 7th edition, New York, McGraw-Hill, 2005 και Δημήτρης Κώνστας, Κωνσταντίνος Αρβανιτόπουλος, *Οι διεθνείς σχέσεις, συνέχεια και μεταβολή*, Αθήνα, Ι. Σιδέρης, 2002, σελ. 241.

⁴⁰ Βλ. John J. Mearsheimer, *Η τραγωδία της πολιτικής των μεγάλων δυνάμεων*, Αθήνα, Ποιότητα, 2011, σελ. 127.

Mearsheimer θεωρεί πως τα κράτη έχουν δύο είδη ισχύος, που συνδέονται χωρίς να ταυτίζονται. Πρώτο είδος είναι η λανθάνουσα ισχύ, που «αναφέρεται στα κοινωνικοοικονομικά στοιχεία τα οποία υπεισέρχονται στην οικοδόμηση της στρατιωτικής ισχύος».⁴¹ Βασίζεται, δηλαδή, στον πλούτο και το μέγεθος του πληθυσμού. Δεύτερο είδος είναι η στρατιωτική ισχύς, που «εδράζεται σε μεγάλο βαθμό στο μέγεθος και τη δύναμη του στρατού ξηράς ενός κράτους και στις αεροπορικές και ναυτικές δυνάμεις που τον υποστηρίζουν».⁴²

Σύμφωνα με άλλη προσέγγιση, τα συστατικά της ισχύος ποικίλουν, από μετρήσιμα και εύκολα προσδιορίσιμα μέχρι με μετρήσιμα και αόριστα. Στην πρώτη κατηγορία των «χειροπιαστών μεταβλητών»⁴³ ανήκουν ο πληθυσμός, η στρατιωτική δύναμη, η τεχνολογία, οι φυσικοί πόροι και τα φυσικά χαρακτηριστικά (έκταση, γεωγραφική θέση, τοπογραφία – γεωπολιτική προσέγγιση) του κράτους. Στην κατηγορία των αόριστων μεταβλητών,⁴⁴ ανήκουν η ηγεσία (η ικανότητα των ηγετών), η οργάνωση και η λειτουργία των εσωτερικών δομών, η κοινωνική συνοχή, το κύρος και οι προθέσεις του κράτους.

Τέλος, με βάση τα παραπάνω, είναι προφανές ότι ένα ισχυρό κράτος δεν είναι απαραίτητο να υπερτερεί σε κάθε συστατικό στοιχείο της ισχύος. Ανάλογα με το πεδίο στο οποίο αναφερόμαστε, μπορεί να υπάρχουν διαφορές στην σχετική θέση των κρατών. Για παράδειγμα, ανάμεσα σε δύο κράτη που συγκρίνονται μεταξύ τους, το ένα μπορεί να υπερτερεί σε όρους οικονομικής και το άλλο σε όρους στρατιωτικής ισχύος.

---

⁴¹ Βλ. John J. Mearsheimer, *Η τραγωδία της πολιτικής των μεγάλων δυνάμεων*, Αθήνα, Ποιότητα, 2011, σελ. 127-128.

⁴² Βλ. John J. Mearsheimer, *Η τραγωδία της πολιτικής των μεγάλων δυνάμεων*, Αθήνα, Ποιότητα, 2011, σελ. 128.

⁴³ Βλ. Δημήτρης Κώνστας, Κωνσταντίνος Αρβανιτόπουλος, *Οι διεθνείς σχέσεις, συνέχεια και μεταβολή*, Αθήνα, Ι. Σιδέρης, 2002, σελ. 242-251.

⁴⁴ Βλ. Δημήτρης Κώνστας, Κωνσταντίνος Αρβανιτόπουλος, *Οι διεθνείς σχέσεις, συνέχεια και μεταβολή*, Αθήνα, Ι. Σιδέρης, 2002, σελ. 252-253.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

ΟΡΟΙ ΚΑΙ ΕΝΝΟΙΕΣ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗΣ

2.1 Στρατηγική και επίπεδα στρατηγικής

Ως στρατηγική ορίζεται «η σύζευξη μέσων και σκοπών, υπό το πρίσμα πραγματικής ή ενδεχόμενης σύγκρουσης».⁴⁵ Ανάλογα με το πεδίο στο οποίο αναφέρεται, χωρίζεται σε διάφορα επίπεδα. Σύμφωνα με τον Κωνσταντίνο Κολιόπουλο υπάρχουν τέσσερα επίπεδα:⁴⁶ Η υψηλή στρατηγική (πρώτο επίπεδο) ορίζεται ως η χρήση όλων των διαθέσιμων μέσων ενός κράτους που έχει ως στόχο την επίτευξη αντικειμενικών σκοπών του «ενόψει πραγματικής ή ενδεχόμενης σύγκρουσης». Ως στρατιωτική στρατηγική (δεύτερο επίπεδο) ορίζεται «η χρήση όλων των στρατιωτικών μέσων ενός κράτους για την επίτευξη των πολιτικών αντικειμενικών σκοπών του ενόψει πραγματικής ή ενδεχόμενης σύγκρουσης». Επιχειρησιακή τέχνη (τρίτο επίπεδο) ονομάζεται «η χρήση μεγάλων στρατιωτικών μονάδων για την επίτευξη των αντικειμενικών σκοπών που έχουν τεθεί στα πλαίσια μιας εκστρατείας, ενός θεάτρου επιχειρήσεων ή ενός κλάδου των ενόπλων δυνάμεων». Τέλος, «η χρήση των στρατιωτικών μονάδων για την επίτευξη των αντικειμενικών σκοπών που έχουν τεθεί στα πλαίσια μίας μάχης» ονομάζεται τακτική (τέταρτο επίπεδο). Ο Edward Luttwak αναφέρει πως τα επίπεδα της στρατηγικής είναι πέντε: Επίπεδο υψηλής στρατηγικής,

---

⁴⁵ Βλ. Κωνσταντίνος Κολιόπουλος, *Η στρατηγική σκέψη από την αρχαιότητα έως σήμερα*, Αθήνα, Ποιότητα, 2010, σελ.44.

⁴⁶ Βλ. Κωνσταντίνος Κολιόπουλος, *Η στρατηγική σκέψη από την αρχαιότητα έως σήμερα*, Αθήνα, Ποιότητα, 2010, σελ.44-45.

επίπεδο στρατηγικής θεάτρου (επιχειρήσεων), επιχειρησιακό επίπεδο, τακτικό επίπεδο, τεχνικό επίπεδο.⁴⁷

2.2 Αποτροπή, μορφές και είδη αποτροπής

Ως αποτροπή ορίζεται η διατήρηση του status quo με απειλή χρήσης βίας, ενώ ενεργητική αποτροπή ή πειθαναγκασμός (ή εξαναγκασμός ή καταναγκασμός) είναι η αλλαγή του status quo με απειλή χρήσης βίας⁴⁸. Υπάρχουν οι εξής μορφές αποτροπής:⁴⁹

α. Αποτροπή μέσω παρουσίας. «Είναι η αποτροπή που επιδιώκεται με τη διατήρηση συμβολικών δυνάμεων στο σημείο που θέλουμε να υπερασπιστούμε».

β. Αποτροπή μέσω άμυνας. «Είναι η αποτροπή που επιδιώκεται μέσω διατήρησης ισχυρών και αξιόπιστων αμυντικών δυνατοτήτων». Παρόμοια μορφή αποτροπής αποτελεί η αποτροπή μέσω άρνησης της επιτυχίας του αντιπάλου, που συνίσταται στην παρεμπόδιση του αντιπάλου να αποκομίσει οφέλη.

γ. Αποτροπή μέσω αντιποίνων. «Είναι η αποτροπή που επιδιώκεται μέσω επαπειλούμενης αντίδρασης σε διαφορετικό χώρο και ενδεχομένως σε διαφορετικό χρόνο ή με διαφορετικό τρόπο από τους αντίστοιχους της εχθρικής προσβολής που θέλουμε να αποτρέψουμε».

Επίσης, διακρίνονται και τα εξής είδη αποτροπής:⁵⁰

---

⁴⁷ Βλ. Κώστας Υφαντής, *Εισαγωγή στη Στρατηγική*, Αθήνα, Σιδέρης, 2010, σελ. 58-59.

⁴⁸ Βλ. Κωνσταντίνος Κολιόπουλος, *Η στρατηγική σκέψη από την αρχαιότητα έως σήμερα*, Αθήνα, Ποιότητα, 2010, σελ.21.

⁴⁹ Βλ. Κωνσταντίνος Κολιόπουλος, *Η στρατηγική σκέψη από την αρχαιότητα έως σήμερα*, Αθήνα, Ποιότητα, 2010, σελ.23-24.

⁵⁰ Βλ. Κωνσταντίνος Κολιόπουλος, *Η στρατηγική σκέψη από την αρχαιότητα έως σήμερα*, Αθήνα, Ποιότητα, 2010, σελ.24-25.

- α. Εθνική αποτροπή. «Είναι η αποτροπή που επιτυγχάνεται αποκλειστικά με εθνικά μέσα».
- β. Διεθνής αποτροπή. «Είναι η αποτροπή που επιτυγχάνεται μέσω τρίτων».
- γ. Προεκτεινόμενη αποτροπή. «Συνίσταται στην αποτροπή εχθρικών προσβολών εναντίον τρίτων».
- δ. Ενδοπολεμική αποτροπή. «Είναι η αποτροπή που λαμβάνει χώρα κατά τη διάρκεια ενός πολέμου και συνίσταται στο ότι ο αντίπαλος αποτρέπεται να προβεί σε κλιμάκωση».
- ε. Μίνιμουμ ή πεπερασμένη αποτροπή. «Συνίσταται στην διατήρηση ενός σχετικά μικρού πυρηνικού οπλοστασίου το οποίο είναι στραμμένο αποκλειστικά εναντίον των εχθρικών πόλεων».

Τέλος, διακρίνονται δυο καταστάσεις αποτροπής, η άμεση και η γενική. Η διαφορά τους έγκειται στο γεγονός ότι στην άμεση αποτροπή η μία πλευρά εξετάζει σοβαρά το ενδεχόμενο επίθεσης, ενώ στην γενική δεν υπάρχει τέτοιο ενδεχόμενο.

2.3 Πόλεμος, αρχές και είδη πολέμου

Ο πόλεμος είναι «η οργανωμένη βία που ασκείται μεταξύ πολιτικών μονάδων με σκοπό την επιβολή της θέλησης της νικήτριας (ή των νικητριών) επί της ηττημένης (ηττημένων)».⁵¹ Υπάρχουν τρία είδη πολέμου. Πρώτο είδος είναι ο παρεμποδιστικός πόλεμος, ο οποίος έχει να κάνει με μακροπρόθεσμες εκτιμήσεις σχετικά με την πιθανή αλλαγή της ισορροπίας ισχύος. Εάν ένα κράτος διαβλέψει ότι η ισορροπία

---

⁵¹ Βλ. Κωνσταντίνος Κολιόπουλος, *Η στρατηγική σκέψη από την αρχαιότητα έως σήμερα*, Αθήνα, Ποιότητα, 2010, σελ.37.

ισχύος με ένα άλλο κράτος θα μεταβληθεί εις βάρος του, τότε η διενέργεια επίθεσης προκειμένου να μην βρεθεί μελλοντικά σε δυσμενή θέση έναντι του άλλου, αποτελεί παρεμποδιστικό πόλεμο. Δεύτερο είδος είναι ο προληπτικός πόλεμος, ο οποίος εξαπολύεται εναντίον ενός κράτους που είναι σαφές ότι προτίθεται να επιτεθεί σύντομα. Τρίτο είδος πολέμου είναι ο περιορισμένος, κατά τον οποίο «οι αντιμαχόμενοι επιδεικνύουν αυτοσυγκράτηση με στόχο να αποφευχθεί τυχόν ανεξέλεγκτη κλιμάκωση».⁵²

Οι αρχές του πολέμου είναι οι εξής:⁵³

- α. Αντικειμενικός σκοπός. Κάθε στρατιωτική επιχείρηση πρέπει να έχει έναν σαφώς προσδιορισμένο σκοπό.
- β. Επίθεση. Αφορά την «ανάληψη, διατήρηση και εκμετάλλευση της πρωτοβουλίας».
- γ. Συγκέντρωση. Αφορά την «συγκέντρωση ισχύος στον αποφασιστικό χώρο και χρόνο».
- δ. Οικονομία δυνάμεων. Επιβάλλει την «δέσμευση των ελαχίστων δυνατών δυνάμεων σε δευτερεύουσες προσπάθειες».
- ε. Ελιγμός. Αφορά την «τοποθέτηση του εχθρού σε μειονεκτική θέση μέσω της ευέλικτης χρησιμοποίησης της ισχύος μας τόσο σε στρατηγικό όσο και σε επιχειρησιακό επίπεδο».
- στ. Ενότητα διοίκησης. Αφορά την ύπαρξη «ενότητας διοίκησης υπό έναν υπεύθυνο διοικητή».
- ζ. Ασφάλεια. «Δεν πρέπει να επιτρέπεται στον εχθρό να αποκτήσει δωρεάν πλεονέκτημα».
- η. Αιφνιδιασμός. «Πλήγμα στον εχθρό σε χρόνο, χώρο ή με τρόπο που δεν αναμένει».

---

⁵² Βλ. Κωνσταντίνος Κολιόπουλος, *Η στρατηγική σκέψη από την αρχαιότητα έως σήμερα*, Αθήνα, Ποιότητα, 2010, σελ.42-43.

⁵³ Βλ. Κωνσταντίνος Κολιόπουλος, *Η στρατηγική σκέψη από την αρχαιότητα έως σήμερα*, Αθήνα, Ποιότητα, 2010, σελ.27-30.

θ. Απλότητα. Απλότητα σε κάθε επίπεδο πολέμου.

ι. Ηθικό. «Διατήρηση υψηλού φρονήματος και πίστης στην τελική επιτυχία».

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

Η ΔΙΑΧΡΟΝΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΥΨΗΛΗΣ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗΣ

3.1 Η προηγούμενη της μεταπολίτευσης περίοδος

Μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο, η Ελλάδα ακολούθησε στρατηγική εξωτερικής εξισορρόπησης των πιθανών απειλών, βασίζοντας την ασφάλειά της στην συμμαχία με τις ΗΠΑ και τις δυνάμεις του ΝΑΤΟ. Η ελληνική αμυντική στρατηγική καθοριζόταν από το νατοϊκό δόγμα και τους αμερικανικούς σχεδιασμούς για την περιοχή της ανατολικής Μεσογείου.⁵⁴

Λειτουργώντας με βάση τα αμερικανικά σχέδια, οι στρατιωτικές δυνάμεις της Ελλάδος είχαν διπλή αποστολή. Πρώτον και κύριον, την διατήρηση της εσωτερικής ασφάλειας και τάξης και την αντιμετώπιση κάθε πιθανής προσπάθειας ανατροπής που θα αποσκοπούσε σε κομμουνιστική κυριαρχία.⁵⁵ Δεύτερον, την αντιμετώπιση πιθανής επιθετικής ενέργειας από τις χώρες του Συμφώνου της Βαρσοβίας. Οι ελληνικές δυνάμεις είχαν ως στόχο την καθυστέρηση των εχθρικών δυνάμεων, με την εγγύηση των ΗΠΑ και του ΝΑΤΟ ότι θα ενισχύσουν με ισχυρές στρατιωτικές δυνάμεις την Ελλάδα.⁵⁶

---

⁵⁴ Σύμφωνα με τον Αθανάσιο Πλατιά, «η έκταση και η ένταση της ανάμειξης του ΝΑΤΟ στον ελληνικό αμυντικό σχεδιασμό, κυρίως στη δεκαετία του 1950, αποστέρησε την ελληνική πλευρά από κάθε αυτόνομη στρατηγική πρωτοβουλία», βλ. Αθανάσιος Πλατιάς, *Η ελληνική αμυντική πολιτική μετά το 1974*, στο Κωνσταντίνος Αρβανιτόπουλος, Μαριλένα Κοππά (επιμέλεια), *30 χρόνια ελληνικής εξωτερικής πολιτικής 1974-2004*, Αθήνα, Λιβάνη, 2005, σελ. 217.

⁵⁵ Βλ. Athanassios G. Platias, *High Politics In Small Countries: An Inquiry Into The Security Policies Of Greece, Israel and Sweden*, Ph. D. Dissertation, Cornell University, 1986, κεφ. 3

⁵⁶ Βλ. Αθανάσιος Πλατιάς, *Η ελληνική αμυντική πολιτική μετά το 1974*, στο Κωνσταντίνος Αρβανιτόπουλος, Μαριλένα Κοππά (επιμέλεια), *30 χρόνια ελληνικής εξωτερικής πολιτικής 1974-2004*, Αθήνα, Λιβάνη, 2005, σελ. 217-218.

Η αδυναμία αυτού του αμυντικού δόγματος φάνηκε ξεκάθαρα κατά την διάρκεια της τουρκικής εισβολής στην Κύπρο, το 1974. Οι σύμμαχοι απέτυχαν να αποτρέψουν την εισβολή και δεν ενίσχυσαν την Ελλάδα, με αποτέλεσμα αυτή να μην είναι σε θέση να υπερασπιστεί τα εθνικά της συμφέροντα. Η δομή των ελληνικών δυνάμεων δεν εξυπηρετούσε την αντίταξη αποτελεσματικής άμυνας απέναντι στον εξ ανατολών κίνδυνο.

Το πλήγμα που υπέστη η Ελλάδα ήταν τεράστιο και αυτό είχε ως αποτέλεσμα να συνειδητοποιήσει η πολιτική ηγεσία πως απαιτείτο επαναπροσδιορισμός της εθνικής αμυντικής πολιτικής και αναδιοργάνωση των στρατιωτικών δομών της χώρας.

3.2 Η μεταβατική περίοδος των πρώτων μεταδικτατορικών κυβερνήσεων (1974-1981)

Η επαύριος της τουρκικής εισβολής στην Κύπρο βρήκε την Ελλάδα συγκλονισμένη από τις συνέπειες αυτής και τις δραματικές πολιτικές εξελίξεις που προκάλεσε. Η κυβέρνηση του πρωθυπουργού Κωνσταντίνου Καραμανλή, η οποία ανέλαβε την διακυβέρνηση της χώρας, βρέθηκε μπροστά σε μεγάλες προκλήσεις και αλλαγές που επηρέασαν την υψηλή στρατηγική της χώρας.

Στο εσωτερικό, όπως αναφέρει ο Διονύσιος Τσιριγώτης, «οι σημαίνουσες προσωπικότητες της κυβερνητικής εξουσίας, οι κρατικοί πολιτικοί οργανισμοί, οι γραφειοκρατικές ομάδες και οι συμμετέχοντες στον κυβερνητικό μηχανισμό»⁵⁷ έπαιξαν καθοριστικό ρόλο την διαμόρφωση της ελληνικής υψηλής στρατηγικής. Επίσης, ο εκδημοκρατισμός του πολιτικού συστήματος δημιούργησε συνθήκες οικονομικής και κοινωνικής ανάπτυξης καθώς και «συναίνεσης του συνόλου των

---

⁵⁷ Βλ. Διονύσιος Τσιριγώτης, *Νεότερη και σύγχρονη ελληνική ιστορία: διεθνείς σχέσεις και διπλωματία*, Αθήνα, Ποιότητα, 2013, σελ. 589.

πολιτικών δυνάμεων της χώρας»⁵⁸ σε θέματα εξωτερικής πολιτικής.

Σε παγκόσμιο επίπεδο, η εξεταζόμενη περίοδος χαρακτηρίζεται από μείωση της έντασης ανάμεσα στους δύο μεγάλους συνασπισμούς των ψυχροπολεμικών χρόνων, ενώ σε περιφερειακό επίπεδο έχουμε σημαντικές εξελίξεις. Η Αλβανία και η Ρουμανία, μιμούμενες το παράδειγμα της Γιουγκοσλαβίας, ακολουθούν αυτόνομη πολιτική, επηρεαζόμενες λιγότερο σε σχέση με το παρελθόν από τις στρατηγικές επιλογές της ΕΣΣΔ, δίνοντας έτσι την ευκαιρία για την «ανάπτυξη και ενίσχυση της διαβαλκανικής συνεργασίας».⁵⁹ Παράλληλα, η πετρελαϊκή κρίση στα μέσα της δεκαετίας του 1970, ενισχύει τον ρόλο των αραβικών πετρελαιοπαραγωγικών κρατών στην διεθνή πολιτική σκηνή. Αυτές οι εξελίξεις αναβαθμίζουν την γεωπολιτική αξία της Ελλάδος (και της Τουρκίας) και αυξάνουν την σημασία του ελληνικού εδαφικού χώρου για τις ΗΠΑ και το ΝΑΤΟ.⁶⁰

Χωρίς ποτέ να απομακρυνθεί από τον δυτικό συνασπισμό, η Ελλάδα επιχειρεί να δημιουργήσει μία νέα, αυτόνομη αμυντική πολιτική. Οι στόχοι της ελληνικής υψηλής στρατηγικής είναι η μεγιστοποίηση της ασφάλειας της χώρας και η αντιμετώπιση της εξ ανατολών απειλής (όπως αυτή εκφράστηκε μέσω των τουρκικών διεκδικήσεων στο Αιγαίο και την Κύπρο) μέσω, κυρίως, της εσωτερικής εξισορρόπησης, με την εξωτερική εξισορρόπηση να περνάει σε δεύτερη μοίρα, αλλά χωρίς να εγκαταλείπεται. Η εξισορρόπηση του τουρκικού κινδύνου κρίθηκε απαραίτητη για την εξασφάλιση της ανεξαρτησίας, της εδαφικής ακεραιότητας και της εθνικής κυριαρχίας.

---

⁵⁸ Βλ. Διονύσιος Τσιριγώτης, *Νεότερη και σύγχρονη ελληνική ιστορία: διεθνείς σχέσεις και διπλωματία*, Αθήνα, Ποιότητα, 2013, σελ. 591.

⁵⁹ Βλ. Διονύσιος Τσιριγώτης, *Νεότερη και σύγχρονη ελληνική ιστορία: διεθνείς σχέσεις και διπλωματία*, Αθήνα, Ποιότητα, 2013, σελ. 587.

⁶⁰ Βλ. Χαράλαμπος Τσαρδανίδης, *Το ζήτημα της προσαρμοστικότητας της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής*, στο Δημήτρης Κώνστας, Χαράλαμπος Τσαρδανίδης, *Σύγχρονη ελληνική εξωτερική πολιτική*, Αθήνα, Σακκουλας, 1988, τόμος Α', σελ. 115.

Η εσωτερική εξισορρόπηση επιχειρήθηκε μέσω της οικονομικής ανάπτυξης και της ενίσχυσης των στρατιωτικών δυνάμεων της χώρας. Ο Διονύσιος Τσιριγώτης αναφέρει πως βασικός άξονας της ελληνικής υψηλής στρατηγικής ήταν ο εκσυγχρονισμός «των εσωτερικών πολιτικών, οικονομικών και στρατιωτικών δομών της χώρας, ήτοι εσωτερική ποιοτική-ποσοτική εξισορρόπηση (ανασυγκρότηση-ενίσχυση-ανάπτυξη των εσωτερικών συντελεστών ισχύος –οικονομία, τεχνολογία, βιομηχανία, εκπαίδευση, ένοπλες δυνάμεις, πολιτικές-διοικητικές δομές)». ⁶¹ Όσον αφορά τις στρατιωτικές δυνάμεις, κρίθηκε απαραίτητο να μπορούν να λειτουργούν ανεξάρτητα (με βάση τους σχεδιασμούς της χώρας), όποτε το εθνικό συμφέρον το απαιτούσε, οι ελληνικές ένοπλες δυνάμεις που λειτουργούσαν υπό νατοϊκή διοίκηση εξυπηρετώντας τους σχεδιασμούς της συμμαχίας. Επίσης, νέες δυνάμεις δημιουργήθηκαν, οι οποίες βρίσκονταν υπό εθνική δικαιοδοσία. ⁶² Τέλος, όπως αναφέρει ο Αθανάσιος Πλατιάς, οι μεταπολιτευτικές κυβερνήσεις (κυρίως οι κυβερνήσεις του Ανδρέα Παπανδρέου) πήραν μία σειρά από μέτρα, στα πλαίσια της αυτόνομης αμυντικής πολιτικής: «Ενίσχυσαν τις ειδικές δυνάμεις, οι οποίες τέθηκαν υπό αποκλειστική εθνική διοίκηση [...]. Ενίσχυσαν σημαντικά το ναυτικό και την αεροπορία, που ήταν παραμελημένα κατά την περίοδο πριν το 1974 [...]. Ενίσχυσαν την Ανώτατη Στρατιωτική Διοίκηση Εσωτερικού και Νήσων (ΑΣΔΕΝ) που δεν τέθηκε υπό νατοϊκό έλεγχο [...]. Μείωσαν εν μέρει την “τρωτότητα” της χώρας που οφειλόταν στην εξάρτησή της από αμερικάνικες πηγές προμήθειας αμυντικού υλικού,

---

⁶¹ Βλ. Διονύσιος Τσιριγώτης, *Νεότερη και σύγχρονη ελληνική ιστορία: διεθνείς σχέσεις και διπλωματία*, Αθήνα, Ποιότητα, 2013, σελ. 595.

⁶² Βλ. Αθανάσιος Πλατιάς, *Ελληνικό στρατηγικό δόγμα: σε αναζήτηση αυτονομίας και αποτροπής*, στο Παναγιώτης Ήφαιστος, Αθανάσιος Πλατιάς, *Ελληνική αποτρεπτική στρατηγική*, Αθήνα, Παπαζήσης, 1992, σελ. 31.

υιοθετώντας στρατηγικές προμήθειας υλικού από πολλούς προμηθευτές (diversification)».⁶³

Η εξωτερική εξισορρόπηση βασίστηκε στην «αναδιάρθρωση των διεθνοπολιτικών προσανατολισμών της Ελλάδος και αναβίβαση της θέσης-ρόλου της στο βαλκανικό και ευρωπαϊκό υποσύστημα».⁶⁴ Η ενίσχυση της θέσης της χώρας εντός του δυτικού συνασπισμού, επιχειρήθηκε με την αίτησή της για ένταξη στην ΕΟΚ, μέσω της οποίας θα μπορούσε να προβάλλει τις θέσεις της για καίρια ζητήματα που την αφορούσαν άμεσα. Επιχειρήθηκε, επίσης, προσέγγιση με τα βαλκανικά κράτη και προσπάθεια δημιουργίας των προϋποθέσεων διαβαλκανικής συνεργασίας στα πλαίσια του πνεύματος καλής γειτονίας, που δεν ευδοκίμησε,⁶⁵ καθώς και άνοιγμα στον αραβικό κόσμο.

Η αντίδραση της ελληνικής κυβέρνησης στις αξιώσεις της Τουρκίας στο Αιγαίο (ζήτημα ηπειρωτικής υφαλοκρηπίδας, αιγιαλίτιδας ζώνης, αμφισβήτηση των καθεστώτων του εναέριου χώρου), αποδεικνύει την πρόθεση της να ακολουθήσει κατευναστική πολιτική, από την στιγμή που δεν είχε ακόμη πετύχει ακόμη την ισορροπία ισχύος που επιθυμούσε. Ως εκ τούτου, η κατευναστική πολιτική μπορεί να ιδωθεί ως κίνηση τακτικής στην προσπάθεια να κερδηθεί χρόνος στον οποίο θα μπορούσε να επιτευχθεί ο στόχος την εξισορρόπησης της τουρκικής ισχύος. Στο θέμα της Κύπρου η Ελλάδα απέτυχε, όπως αναφέρει ο Διονύσιος Τσιριγώτης, «να διαμορφώσει μια ορθολογικά συγκροτημένη πρόταση πολιτικής για το Κυπριακό

---

⁶³ Βλ. Αθανάσιος Πλατιάς, *Η ελληνική αμυντική πολιτική μετά το 1974*, στο Κωνσταντίνος Αρβανιτόπουλος, Μαριλένα Κοππά (επιμέλεια), *30 χρόνια ελληνικής εξωτερικής πολιτικής 1974-2004*, Αθήνα, Λιβάνη, 2005, σελ. 221.

⁶⁴ Βλ. Διονύσιος Τσιριγώτης, *Νεότερη και σύγχρονη ελληνική ιστορία: διεθνείς σχέσεις και διπλωματία*, Αθήνα, Ποιότητα, 2013, σελ. 597.

⁶⁵ Βλ. Χρήστος Ροζάκης, *Η ελληνική εξωτερική πολιτική 1974-1985: εκσυγχρονισμός και διεθνής ρόλος ενός μικρού κράτους*, στο Μάνεσης, Βεργόπουλος, Ροζάκης, Βερέμης, Μουζέλης, Τσουκαλάς, Γιαννίσης, Καράγιωργας, Πάκος, Κραβαρίτου-Μανιτάκη, Βέλτσος, Ζουράρις, *Η Ελλάδα σε εξέλιξη*, Αθήνα, Εξάντας, 1986, σελ. 111.

και να διασφαλίσει τις ικανές και αναγκαίες συνθήκες για ενίσχυση του μέτρου αποτελεσματικότητας της διπλωματικής της στρατηγικής». ⁶⁶ Ουσιαστικά, το Κυπριακό γίνεται δευτερεύων στόχος της ελληνικής υψηλής στρατηγικής, αφού, όπως προαναφέρθηκε, πρωταρχικός στόχος είναι η μεγιστοποίηση της ασφάλειας και η επιβίωση του ελληνικού κράτους. ⁶⁷ Σύμφωνα με την νέα αντίληψη, το ελληνικό κράτος θα λειτουργούσε υποστηρικτικά στις αποφάσεις της κυπριακής δημοκρατίας.

3.3 Η περίοδος των κυβερνήσεων του ΠΑΣΟΚ (1981-1989)

Με την άνοδο του ΠΑΣΟΚ στην εξουσία το 1981, επήλθαν ακόμη μεγαλύτερες αλλαγές στην υψηλή στρατηγική της χώρας, με κυρίαρχο χαρακτηριστικό την μεγαλύτερη αυτονομία εντός του δυτικού συνασπισμού (παρά τις προεκλογικές δεσμεύσεις του Ανδρέα Παπανδρέου για έξοδο από τους δυτικούς θεσμούς – ΝΑΤΟ και ΕΟΚ), ειδικά μετά το 1985 και την διακήρυξη της «νέας αμυντικής πολιτικής», ⁶⁸ η οποία εισήγαγε προκαταρκτικά στοιχεία «καθολικής άμυνας». ⁶⁹ Η νέα αμυντική πολιτική είχε ως άξονα την εσωτερική εξισορρόπηση της τουρκικής απειλής, ενώ παρατηρείται και μία σημαντική μεταστροφή στο ζήτημα της Κύπρου.

Η ελληνική υψηλή στρατηγική επηρεάζεται από μία σειρά σημαντικών εξελίξεων. ⁷⁰ Στο εσωτερικό, παρουσιάζεται επιδείνωση της ελληνικής οικονομίας, η

---

⁶⁶ Βλ. Διονύσιος Τσιριγώτης, *Νεότερη και σύγχρονη ελληνική ιστορία: διεθνείς σχέσεις και διπλωματία*, Αθήνα, Ποιότητα, 2013, σελ. 638.

⁶⁷ Βλ. Μάριος Ευρυβιάδης, *Η πολιτική της Ελλάδας στο Κυπριακό: ερμηνευτική προσέγγιση*, στο Δημήτρης Κώνστας, Χαράλαμπος Τσαρδανίδης, *Σύγχρονη ελληνική εξωτερική πολιτική*, Αθήνα, Σακκουλας, 1988, τόμος Β', σελ. 108-109.

⁶⁸ Βλ. Αθανάσιος Πλατιάς, *Η ελληνική αμυντική πολιτική μετά το 1974*, στο Κωνσταντίνος Αρβανιτόπουλος, Μαριλένα Κοππά (επιμέλεια), *30 χρόνια ελληνικής εξωτερικής πολιτικής 1974-2004*, Αθήνα, Λιβάνη, 2005, σελ. 221.

⁶⁹ Βλ. Αθανάσιος Πλατιάς, *Ελληνικό στρατηγικό δόγμα: σε αναζήτηση αυτονομίας και αποτροπής*, στο Παναγιώτης Ήφαιστος, Αθανάσιος Πλατιάς, *Ελληνική αποτρεπτική στρατηγική*, Αθήνα, Παπαζήσης, 1992, σελ. 32.

⁷⁰ Για αναλυτική παρουσίαση των περιορισμών που επηρέασαν την διαμόρφωση της αμυντικής πολιτικής της χώρας κατά την εξεταζόμενη περίοδο, βλ. Διονύσιος Τσιριγώτης, *Νεότερη και σύγχρονη ελληνική ιστορία: διεθνείς σχέσεις και διπλωματία*, Αθήνα, Ποιότητα, 2013, σελ. 667-670.

οποία χαρακτηρίζεται από μείωση του ετήσιου ρυθμού αύξησης του ΑΕΠ και μεγάλη άνοδο του εξωτερικού δημόσιου χρέους. Στο εξωτερικό, εμφανίζεται πώλωση και παρατηρείται χειροτέρευση των σχέσεων μεταξύ των δύο μεγάλων συνασπισμών (ΝΑΤΟ και Συμφώνου της Βαρσοβίας), η οποία αποτελεί έναν από τους λόγους, μεταξύ των οποίων είναι και οι εξελίξεις στην Μέση Ανατολή (για παράδειγμα ο πόλεμος μεταξύ Ιράν και Ιράκ το 1980), που αυξάνεται για τις ΗΠΑ η γεωστρατηγική αξία της Τουρκίας.

Αναγκασμένη να προσαρμοστεί στα παραπάνω δεδομένα, η κυβέρνηση του Ανδρέα Παπανδρέου θέτει μία σειρά από στόχους. Κύριος στόχος είναι η εθνική ανεξαρτησία, η οποία προσδιορίζεται ως υπεράσπιση του συμφέροντος επιβίωσης του ελληνικού αλλά και του κυπριακού κράτους. Ουσιαστικά, λοιπόν, η ελληνική κυβέρνηση δίνει βαρύτητα στην εθνική (Ελλάδα) και εκτεταμένη (Κύπρος) αποτροπή της τουρκικής απειλής.⁷¹ Για την επίτευξη του παραπάνω στόχου και την δημιουργία μίας αξιόπιστης αποτρεπτικής στρατηγικής, ήταν απαραίτητη η εξισορρόπηση της τουρκικής ισχύος, η οποία αποφασίστηκε να γίνει κυρίως μέσω εσωτερικής εξισορρόπησης και δίνοντας έμφαση στην ποιότητα και όχι στην ποσότητα, αφού κρίθηκε ότι κάτι τέτοιο δεν συνέφερε την χώρα, η οποία δεν ήταν σε θέση να ανταγωνιστεί ποσοτικά την Τουρκία.⁷²

Δευτερεύων στόχος της ελληνικής υψηλής στρατηγικής, είναι η αναβάθμιση του ρόλου και της θέσης της χώρας στο διεθνές σύστημα και η διαφοροποίηση των επιλογών εξωτερικής εξισορρόπησης. Στα πλαίσια αυτά, η ελληνική κυβέρνηση

---

⁷¹ Βλ. Αθανάσιος Πλατιάς, *Η ελληνική αμυντική πολιτική μετά το 1974*, στο Κωνσταντίνος Αρβανιτόπουλος, Μαριλένα Κοππά (επιμέλεια), *30 χρόνια ελληνικής εξωτερικής πολιτικής 1974-2004*, Αθήνα, Λιβάνη, 2005, σελ. 222.

⁷² Βλ. Αθανάσιος Πλατιάς, *Η ελληνική αμυντική πολιτική μετά το 1974*, στο Κωνσταντίνος Αρβανιτόπουλος, Μαριλένα Κοππά (επιμέλεια), *30 χρόνια ελληνικής εξωτερικής πολιτικής 1974-2004*, Αθήνα, Λιβάνη, 2005, σελ. 221-222.

επιδίωξε την μερική απεξάρτηση της Ελλάδας από τις ΗΠΑ σε στρατιωτικό επίπεδο (με την αγορά στρατιωτικού υλικού από πολλούς προμηθευτές)⁷³ και την μείωση της παρέμβασης των ΗΠΑ στην εσωτερική πολιτική σκηνή,⁷⁴ αν και η συνεργασία μεταξύ των δύο πλευρών δεν έπαψε να υπάρχει (αμερικανικές στρατιωτικές παροχές, αλλαγή του καθεστώτος των αμερικανικών βάσεων στην χώρα) .⁷⁵ Όσον αφορά την σχέση με την ΕΟΚ, επιχειρείται η ενίσχυση του ρόλου της Ελλάδος σε αυτήν με σκοπό την αύξηση της επιρροής της χώρας τόσο στο ευρωπαϊκό όσο και στο βαλκανικό υποσύστημα,⁷⁶ καθώς και την οικονομική ενίσχυση της χώρας μέσω των κοινοτικών πόρων.⁷⁷ Επιχειρείται, επίσης, η ανάπτυξη στενότερων σχέσεων με την ΕΣΣΔ, τις χώρες του ανατολικού μπλοκ, τις αραβικές χώρες και χώρες του Τρίτου κόσμου, ενώ δίνεται ιδιαίτερη σημασία στην βελτίωση των σχέσεων με τις χώρες των Βαλκανίων, επιτυγχάνοντας με τον τρόπο αυτό και την ανάπτυξη των συντελεστών εθνικής ισχύος.⁷⁸

Η ελληνική υψηλή στρατηγική μπορεί να θεωρηθεί πως πέτυχε τους στόχους της κατά την διάρκεια αυτής της περιόδου, αφού η χώρα κατάφερε να προασπίσει τα ζωτικά συμφέροντά της αντιμετωπίζοντας αποτελεσματικά τις τουρκικές αξιώσεις και προκλήσεις, ενώ το αποτρεπτικό της δόγμα δοκιμάστηκε με επιτυχία στην κρίση του

---

⁷³ Βλ. Θεόδωρος Κουλουμπής, *Δομές και διαμόρφωση της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής*, στο Δημήτρης Κώνστας, Χαράλαμπος Τσαρδανίδης, *Σύγχρονη ελληνική εξωτερική πολιτική*, Αθήνα, Σακκουλας, 1988, τόμος Α', σελ. 73.

⁷⁴ Αυτό το γεγονός είχε ως αποτέλεσμα η ελληνική κυβέρνηση να βρεθεί σε αντίθεση με την αμερικανική κυβέρνηση, για μια σειρά ζητημάτων (πολωνικό, νοτιοκορεατικού τζάμπο, εξοπλισμών-αφοπλισμών, τρομοκρατίας, παλαιστινιακό, συμμετοχή της ΕΟΚ στην Λατινική Αμερική). Για μία αναλυτική παρουσίαση, βλ. Διονύσιος Τσιριγώτης, *Νεότερη και σύγχρονη ελληνική ιστορία: διεθνείς σχέσεις και διπλωματία*, Αθήνα, Ποιότητα, 2013, σελ. 674-677.

⁷⁵ Βλ. Διονύσιος Τσιριγώτης, *Νεότερη και σύγχρονη ελληνική ιστορία: διεθνείς σχέσεις και διπλωματία*, Αθήνα, Ποιότητα, 2013, σελ. 660-662.

⁷⁶ Βλ. Διονύσιος Τσιριγώτης, *Νεότερη και σύγχρονη ελληνική ιστορία: διεθνείς σχέσεις και διπλωματία*, Αθήνα, Ποιότητα, 2013, σελ. 665.

⁷⁷ Βλ. Πάνος Καζάκος, *Ανάμεσα σε κράτος και αγορά: οικονομία και οικονομική πολιτική στη μεταπολεμική Ελλάδα, 1944-2000*, Αθήνα, Πατάκης, 2010, κεφ. 5.

⁷⁸ Βλ. Διονύσιος Τσιριγώτης, *Νεότερη και σύγχρονη ελληνική ιστορία: διεθνείς σχέσεις και διπλωματία*, Αθήνα, Ποιότητα, 2013, σελ. 671-674.

1987, που προκλήθηκε από την ενέργεια της τουρκικής κυβέρνησης να προχωρήσει σε έρευνες στην ηπειρωτική υφαλοκρηπίδα του Αιγαίου με την έξοδο σε αυτό του ερευνητικού σκάφους «Σισμίκ».⁷⁹ Εξίσου σημαντική ήταν η επίτευξη του στόχου της ανεξάρτησης από τις ΗΠΑ, καθώς και η αλλαγή στο ισοζύγιο ισχύος μεταξύ Ελλάδος και Τουρκίας προς όφελος της πρώτης, ως αποτέλεσμα της αύξησης (σε απόλυτους αριθμούς, αλλά και σε σχέση με την δεύτερη) της ισχύος αυτής.

3.4 Η πρώτη κυβέρνηση της μεταψυχροπολεμικής περιόδου (1990-1993)

Στις αρχές της δεκαετίας του 1990, παρουσιάστηκαν τεράστιες αλλαγές στο διεθνές σύστημα, ως αποτέλεσμα της λήξης του Ψυχρού πολέμου και της διάλυσης της Σοβιετικής Ένωσης. Η μετεξέλιξη του συστήματος από διπολικό σε μονοπολικό οδήγησε σε αύξηση των ανταγωνισμών μεταξύ των κρατών και σε αστάθεια διάφορα υποσυστήματα, όπως των Βαλκανίων, της Μέσης Ανατολής και της κεντρικής-ανατολικής Ασίας.⁸⁰ Η ρευστή κατάσταση στα υποσυστήματα αυτά δημιούργησε ευκαιρίες και απειλές για την Ελλάδα, η οποία έπρεπε μέσα σε σύντομο χρονικό διάστημα να αναλύσει τα νέα στοιχεία και να βρει τις κατάλληλες απαντήσεις, ώστε να αποτελέσει σημαντικό παράγοντα μιας διαρκώς μεταβαλλόμενης πραγματικότητας.⁸¹

Οι ευκαιρίες που παρουσιάστηκαν στην Ελλάδα είχαν να κάνουν με την δυνατότητα ανάληψης ηγετικού ρόλου στα Βαλκάνια και την πιθανότητα δημιουργίας ενός πλέγματος σχέσεων που θα ευνοούσε την προώθηση των

---

⁷⁹ Για μια αναλυτική παρουσίαση της κρίσης του 1987 υπό το πρίσμα των διεθνών σχέσεων και της στρατηγικής, βλ. Διονύσιος Τσιριγώτης, *Νεότερη και σύγχρονη ελληνική ιστορία: διεθνείς σχέσεις και διπλωματία*, Αθήνα, Ποιότητα, 2013, σελ. 677-684.

⁸⁰ Βλ. Διονύσιος Τσιριγώτης, *Νεότερη και σύγχρονη ελληνική ιστορία: διεθνείς σχέσεις και διπλωματία*, Αθήνα, Ποιότητα, 2013, σελ. 696-697.

⁸¹ Βλ. Μαριλένα Κοππά, *Ελληνική βαλκανική πολιτική: τριάντα χρόνια μετά*, στο Κωνσταντίνος Αρβανιτόπουλος, Μαριλένα Κοππά (επιμέλεια), *30 χρόνια ελληνικής εξωτερικής πολιτικής 1974-2004*, Αθήνα, Λιβάνη, 2005, σελ. 49-55.

συμφερόντων της στην περιοχή αυτή, ενώ επηρεάζονται από μία σειρά παραγόντων, που αποτελούσαν τα πλεονεκτήματα της ελληνικής πλευράς.⁸² Πρώτον, μεγάλη σημασία είχαν οι δείκτες ισχύος της Ελλάδος, όπως το μέγεθος της οικονομίας και το επίπεδο ανάπτυξής της,⁸³ η στρατιωτική⁸⁴ και η ήπια ισχύς της,⁸⁵ καθώς και η εγγύτητα στην περιοχή των εξελίξεων και η προβολή της ως πρότυπο δημοκρατικού κράτους (κάτι που αναγνώριζαν και οι ΗΠΑ).⁸⁶ Σημαντικό είναι, επίσης, το γεγονός ότι η χώρα μας αποτελούσε μοντέλο σταθερότητας και είχε την δυνατότητα να παίζει τον ρόλο της «σταθεροποιού δύναμης»,⁸⁷ βασιζόμενη και στην ιδιότητά της ως μοναδικού κράτους μέλους της ΕΕ και του ΝΑΤΟ στην περιοχή.⁸⁸ Τέλος, η δυνατότητα της εθνικής διασποράς (ελληνοαμερικάνικο λόμπι) να ασκήσει επιρροή στα κέντρα λήψης αποφάσεων των ΗΠΑ, με σκοπό την επίτευξη των πολιτικών στόχων της Ελλάδος, αποτελούσε άλλο ένα πλεονέκτημα της ελληνικής πλευράς.⁸⁹

Από την άλλη, η Ελλάδα έπρεπε πλέον να αντιμετωπίσει την πρόκληση της διαχείρισης μιας νέας κατάστασης, της οποίας κύριο χαρακτηριστικό ήταν η ανάπτυξη εθνικιστικών και αλυτρωτικών τάσεων. Όπως αναφέρει η Μαριλένα Κοππά, στη Βαλκανική χερσόνησο παρατηρείται «η έντονη επανεθνικοποίηση όλων

---

⁸² Βλ. Διονύσιος Τσιριγώτης, *Νεότερη και σύγχρονη ελληνική ιστορία: διεθνείς σχέσεις και διπλωματία*, Αθήνα, Ποιότητα, 2013, σελ. 703-707.

⁸³ Βλ. Σωτήρης Βαλντέν, *Η βαλκανική πολιτική της Ελλάδας*, στο Παναγιώτης Τσάκωνας, *Σύγχρονη ελληνική εξωτερική πολιτική*, Αθήνα, Ι. Σιδέρης, 2003, τόμος Β', σελ. 424.

⁸⁴ Βλ. Διονύσιος Τσιριγώτης, *Νεότερη και σύγχρονη ελληνική ιστορία: διεθνείς σχέσεις και διπλωματία*, Αθήνα, Ποιότητα, 2013, σελ. 704.

⁸⁵ Βλ. Joseph S. Nye, Jr., *Ελλάδα και Βαλκάνια. Στιγμή ευκαιρίας*, στο Graham T. Allison, Καλυψώ Νικολαΐδη, *Το ελληνικό παράδοξο. Υπόσχεση και επίδοση*, Αθήνα, Παπαζήση, 1997, σελ. 246.

⁸⁶ Βλ. Χαράλαμπος Παπασωτηρίου, *Διασπορά και εθνική στρατηγική*, Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα, 2000, σελ. 58-59, και του ιδίου, *Τα Βαλκάνια μετά το τέλος του Ψυχρού πολέμου*, Αθήνα, Παπαζήση, 1994, σελ. 284-285.

⁸⁷ Βλ. Stephen Larrabee, *Η Ελλάδα και τα Βαλκάνια*, στο Graham T. Allison, Καλυψώ Νικολαΐδη, *Το ελληνικό παράδοξο. Υπόσχεση και επίδοση*, Αθήνα, Παπαζήση, 1997, σελ. 185.

⁸⁸ Βλ. Χαράλαμπος Παπασωτηρίου, *Διασπορά και εθνική στρατηγική*, Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα, 2000, σελ. 59.

⁸⁹ Βλ. Διονύσιος Τσιριγώτης, *Νεότερη και σύγχρονη ελληνική ιστορία: διεθνείς σχέσεις και διπλωματία*, Αθήνα, Ποιότητα, 2013, σελ. 705. Για μία ανάλυση του ρόλου της διασποράς, βλ. Χαράλαμπος Παπασωτηρίου, *Διασπορά και εθνική στρατηγική*, Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα, 2000.

των διαφορών και αντιθέσεων τόσο μεταξύ των κρατών, όσο και στο εσωτερικό τους».⁹⁰ Μείζον δίλημμα ασφαλείας υπήρξε, επίσης, η γεωστρατηγική αναβάθμιση της Τουρκίας ως αποτέλεσμα μιας σειράς γεγονότων, τα οποία σύμφωνα με τον Διονύσιο Τσιριγώτη ήταν: «ο πόλεμος του κόλπου το 1991, η αμερικανική στρατηγική επιλογή για την πολιτικοδιπλωματική απομόνωση του Ιράκ-Ιράν, το ζωτικό συμφέρον της Δύσης για την αξιοποίηση-εκμετάλλευση των πετρελαίων της Κασπίας, η διάλυση της Γιουγκοσλαβίας και η δημιουργία τεσσάρων νέων εθνών-κρατών -Σερβία, Κροατία, Βοσνία-Ερζεγοβίνη, Μαυροβούνιο-, η ιστορική θεώρηση του Τ. Οζάλ για τις ευρωπαϊκές καταβολές της Τουρκίας με σκοπό την αποδοχή-νομιμοποίηση από την Ευρώπη των πολιτικοστρατηγικών στόχων της Άγκυρας – ανάπτυξη ηγετικής θέσης-ρόλου ως περιφερειακής δύναμης από την Αδριατική μέχρι το Σινικό τείχος».⁹¹

Καλούμενη να λειτουργήσει μέσα σε αυτό το περιβάλλον ευκαιριών και απειλών, η κυβέρνηση του Κωνσταντίνου Μητσοτάκη δεν κατάφερε να εκμεταλλευτεί την δυνατότητα που είχε η χώρα να αναλάβει ηγετικό ρόλο στην περιφέρειά της.⁹² Κύριος στόχος της ελληνικής υψηλής στρατηγικής γι' αυτήν την περίοδο ήταν η επίλυση του «Μακεδονικού» ζητήματος. Η διαχείριση του ζητήματος από την ελληνική κυβέρνηση δεν ήταν αποτελεσματική, αφού η υπερεκτίμηση της απειλής που (πιθανόν) αποτελούσε η δημιουργία του κράτους της ΠΓΔΜ⁹³ και ο εγκλωβισμός της

---

⁹⁰ Βλ. Μαριλένα Κοππά, *Ελληνική βαλκανική πολιτική: τριάντα χρόνια μετά*, στο Κωνσταντίνος Αρβανιτόπουλος, Μαριλένα Κοππά (επιμέλεια), *30 χρόνια ελληνικής εξωτερικής πολιτικής 1974-2004*, Αθήνα, Λιβάνη, 2005, σελ. 49.

⁹¹ Βλ. Διονύσιος Τσιριγώτης, *Νεότερη και σύγχρονη ελληνική ιστορία: διεθνείς σχέσεις και διπλωματία*, Αθήνα, Ποιότητα, 2013, σελ. 701.

⁹² Για μια ανάλυση της συγκεκριμένης περιόδου, βλ. Διονύσιος Τσιριγώτης, *Νεότερη και σύγχρονη ελληνική ιστορία: διεθνείς σχέσεις και διπλωματία*, Αθήνα, Ποιότητα, 2013, σελ. 707-730.

⁹³ Ο Monteagle Stearns αναφέρει πως η ΠΓΔΜ «θα μπορούσε να αποτελέσει απειλή για την ελληνική ασφάλεια μόνο με την υποστήριξη μεγαλύτερης δύναμης, όπως η Βουλγαρία, η Σερβία ή η Τουρκία», βλ. Monteagle Stearns, *Ζητήματα ελληνικής ασφάλειας*, στο Graham T. Allison, Καλυψώ Νικολαΐδη, *Το ελληνικό παράδοξο. Υπόσχεση και επίδοση*, Αθήνα, Παπαζήση, 1997, σελ. 118.

εξωτερικής πολιτικής της χώρας σε μικροπολιτικά παιχνίδια και σκοπιμότητες,⁹⁴ στέρησε από την ελληνική πλευρά την δυνατότητα ορθολογικών ενεργειών και διπλωματικών ελιγμών. Η σκληρή στάση που κράτησε η κυβέρνηση και η απουσία πρόθεσης για συμβιβασμό σε επιμέρους θέματα που αφορούσαν το Μακεδονικό ζήτημα, καθώς και ενέργειές της, όπως το εμπάργκο πετρελαίου στην ΠΓΔΜ⁹⁵ και η ενίσχυση του ελληνοσερβικού άξονα (σύμπλευση με την Σερβία σε θέματα που αφορούσαν τα Βαλκάνια και την γιουγκοσλαβική κρίση),⁹⁶ είχαν ως συνέπεια την πολιτική και διπλωματική απομόνωση της Ελλάδος, την απώλεια, όπως προαναφέρθηκε, της ιστορικής ευκαιρίας ανάληψης ηγετικού ρόλου στα Βαλκάνια και, συνακόλουθα, την αύξηση της επιρροής της Τουρκίας στην περιοχή.

Την περίοδο αυτή, οι σχέσεις με την Τουρκία χαρακτηρίζονται από στασιμότητα και τα διλήμματα ασφαλείας για την χώρα που οφείλονταν στην τουρκική απειλή (και αφορούσαν το Αιγαίο και την Κύπρο) υποβαθμίζονται στρατηγικά. Στόχος της κυβέρνησης Μητσοτάκη είναι η προσέγγιση με την Τουρκία και η προσπάθεια δημιουργίας κλίματος ύφεσης, χωρίς σημαντικά αποτελέσματα, ενώ η δεύτερη εμπόδισε την λήψη και την υλοποίηση ευνοϊκών μέτρων για την Ελλάδα, στα πλαίσια του ΝΑΤΟ.⁹⁷ Όσον αφορά το Κυπριακό, παρατηρείται επαναφορά στο δόγμα που χαρακτήριζε τις κυβερνήσεις του Κωνσταντίνου Καραμανλή. Η ελληνική πλευρά παίρνει τον ρόλο του υποστηρικτή (μέσω άσκησης διπλωματικής πίεσης σε ΗΠΑ και ΕΕ) των πρωτοβουλιών και των αποφάσεων της κυπριακής πλευράς, η οποία αυτήν

---

⁹⁴ Βλ. Σωτήρης Βαλντέν, *Μακεδονικό και Βαλκάνια 1991-1994: Η αδιέξοδη πορεία της Ελληνικής πολιτικής*, Αθήνα, Θεμέλιο, 1994, σελ. 34-60.

⁹⁵ Βλ. Θόδωρος Σκυλακάκης, *Στο όνομα της Μακεδονίας*, Αθήνα, Ελληνική Ευρωεκδοτική, 1995, σελ. 180-184.

⁹⁶ Βλ. Dimitri Conostas, Charalambos Papatotiriou, *Greek Policy Responses to the Post-Cold War Balkan Environment*, στο Van Coufoudakis, Harry J. Psomiades, Andre Gerolymatos, *Greece and the New Balkans: Challenges and Opportunities*, New York, Pella Publishing Company, 1999, σελ. 213-237.

⁹⁷ Βλ. Διονύσιος Τσιριγώτης, *Νεότερη και σύγχρονη ελληνική ιστορία: διεθνείς σχέσεις και διπλωματία*, Αθήνα, Ποιότητα, 2013, σελ. 721-723.

την περίοδο έκανε την σημαντική στρατηγική επιλογή να υποβάλλει αίτηση ένταξης στις Ευρωπαϊκές Κοινότητες, υιοθετώντας έτσι, σύμφωνα με τον Διονύσιο Τσιριγώτη, την «πολιτική της “κοινοτικοποίησης” του Κυπριακού».⁹⁸

Τελευταίος σημαντικός στόχος για την υψηλή στρατηγική της χώρας κατά το χρονικό διάστημα που κυβέρνησε ο Κωνσταντίνος Μητσοτάκης, ήταν η βελτίωση των σχέσεων με τις ΗΠΑ και η αναβάθμιση του ρόλου της Ελλάδος στα πλαίσια της Ευρωπαϊκής Κοινότητας. Η κυβέρνηση πέτυχε εν μέρει τον στόχο αυτό, μέσω της έμπρακτης δήλωσης πίστης στις ΗΠΑ (με μια σειρά ενεργειών) και την ένταξη στην Δυτικοευρωπαϊκή Ένωση. Παρόλα αυτά, η εξαρτησιακή λογική που χαρακτήριζε την κυβέρνηση, είχε ως αποτέλεσμα την τήρηση των υποχρεώσεών της εντός του ΝΑΤΟ και την παροχή διευκολύνσεων στις ΗΠΑ, χωρίς δυστυχώς να υπάρξουν σημαντικά ανταλλάγματα ή οφέλη για την χώρα.⁹⁹

3.5 Η υπερδεκαετής περίοδος των κυβερνήσεων του ΠΑΣΟΚ (1993-2004)

3.5.1 Η κυβέρνηση του Ανδρέα Παπανδρέου (1993-1995)

Η επάνοδος του ΠΑΣΟΚ στην εξουσία δεν συνοδεύτηκε από αλλαγή των στόχων της υψηλής στρατηγικής της χώρας σε σχέση με την προηγούμενη περίοδο της κυβέρνησης του Κωνσταντίνου Μητσοτάκη, αλλά, όπως αναφέρει ο Διονύσιος Τσιριγώτης, «στην ποιοτική τους διαβάθμιση-ιεράρχηση με όρους ισχύος και στην

---

⁹⁸ Βλ. Διονύσιος Τσιριγώτης, *Νεότερη και σύγχρονη ελληνική ιστορία: διεθνείς σχέσεις και διπλωματία*, Αθήνα, Ποιότητα, 2013, σελ. 723-724.

⁹⁹ Για ανάλυση του θέματος βλ. Διονύσιος Τσιριγώτης, *Νεότερη και σύγχρονη ελληνική ιστορία: διεθνείς σχέσεις και διπλωματία*, Αθήνα, Ποιότητα, 2013, σελ. 724-730.

αλλαγή της φύσης της, από παθητική σε ενεργητική, για την πραγμάτωσή τους».¹⁰⁰ Ως πρώτος στόχος της ελληνικής υψηλής στρατηγικής ορίζεται η διασφάλιση της εθνικής ανεξαρτησίας και ακεραιότητας της χώρας, καθώς και η προσπάθεια επίλυσης του Κυπριακού (που χαρακτηρίζεται ως «το μέγιστο εθνικό θέμα») σε συνεργασία με την κυπριακή κυβέρνηση.¹⁰¹ Δεύτερος βασικός στόχος είναι η προσκόλληση στην ευρωπαϊκή ολοκλήρωση και η επιδίωξη αυτής υπό ένα καθεστώς «ομότιμης συνεργασίας», με την προσπάθεια ένταξης στην ΟΝΕ να αποτελεί κύριο ζητούμενο για την κυβέρνηση.¹⁰² Τελευταίος κύριος στόχος είναι η ανάληψη ηγετικού και ενεργού ρόλου στα Βαλκάνια, βασική επιδίωξη του οποίου είναι η σταθερότητα και η συνεργασία με σκοπό την προώθηση και την εξυπηρέτηση των συμφερόντων της Ελλάδος στην περιοχή.¹⁰³

Στα πλαίσια της επίτευξης του πρώτου στόχου, η ελληνική κυβέρνηση προχώρησε στην υιοθέτηση του δόγματος του Ενιαίου Αμυντικού Χώρου Ελλάδος-Κύπρου, το οποίο βασίστηκε στην ιδέα της εκτεταμένης αποτροπής. Εκτός αυτού, θα προχωρήσει και σε μία προσπάθεια προσέγγισης με την Τουρκία μέσω της τακτικής παροχής αμοιβών αντί επιβολής κυρώσεων (όπως η άρση του βέτο για την τελωνειακή σύνδεση Τουρκίας-ΕΕ με απώτερο σκοπό την έναρξη των διαπραγματεύσεων ένταξης της Κύπρου στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα καθώς και την μεταφορά του πολιτικού και διπλωματικού κόστους από την Ελλάδα σε άλλα, αντίθετα με την

---

¹⁰⁰ Βλ. Διονύσιος Τσιριγώτης, *Νεότερη και σύγχρονη ελληνική ιστορία: διεθνείς σχέσεις και διπλωματία*, Αθήνα, Ποιότητα, 2013, σελ. 730.

¹⁰¹ Βλ. Διονύσιος Τσιριγώτης, *Νεότερη και σύγχρονη ελληνική ιστορία: διεθνείς σχέσεις και διπλωματία*, Αθήνα, Ποιότητα, 2013, σελ. 731.

¹⁰² Βλ. Διονύσιος Τσιριγώτης, *Νεότερη και σύγχρονη ελληνική ιστορία: διεθνείς σχέσεις και διπλωματία*, Αθήνα, Ποιότητα, 2013, σελ. 731.

¹⁰³ Βλ. Διονύσιος Τσιριγώτης, *Νεότερη και σύγχρονη ελληνική ιστορία: διεθνείς σχέσεις και διπλωματία*, Αθήνα, Ποιότητα, 2013, σελ. 731.

ένταξη της Τουρκίας στην ΕΕ, ευρωπαϊκά κράτη).¹⁰⁴ Η επιλογή αυτή δεν αποδείχτηκε ιδιαίτερα αποτελεσματική, αφού η τουρκική πολιτική στα θέματα που αφορούσαν το Αιγαίο και την Κύπρο δεν άλλαξε, και ως εκ τούτου δεν έπαψε να υφίσταται η απειλή του συμφέροντος επιβίωσης της Ελλάδος και της Κύπρου.

Δυστυχώς, ούτε και ο στόχος της ενίσχυσης της θέσεως της χώρας στο Βαλκανικό υποσύστημα επετεύχθη. Η σκληρή και αδιάλλακτη στάση που κράτησε η χώρα στο ζήτημα της ονομασίας της ΠΓΔΜ και μια σειρά ενεργειών¹⁰⁵ όπως η διακοπή του, υπό την αιγίδα του ΟΗΕ, διαλόγου με τα Σκόπια και η επιβολή του οικονομικού εμπάργκο δημιούργησε προβλήματα στις σχέσεις της Ελλάδος με τα κράτη-μέλη της ΕΕ και τις ΗΠΑ.¹⁰⁶ Επίσης, η πρόταξη του κομματικού έναντι του εθνικού συμφέροντος στο θέμα της ονομασίας, οδήγησε σε υποβάθμιση άλλων σημαντικών θεμάτων (ελληνοτουρκικά, κυπριακό, αναβάθμιση του ρόλου σε ΕΕ και Βαλκάνια), ενώ και μετά την Μεταβατική Συμφωνία της Νέας Υόρκης μεταξύ Ελλάδος και ΠΓΔΜ, η πρώτη απέτυχε να εκμεταλλευτεί την ευκαιρία που της έδινε η συνεπαγόμενη (από τα νέα δεδομένα που η συμφωνία δημιούργησε) οικονομική διείσδυση στην δεύτερη για άσκηση πολιτικοστρατηγικής επιρροής.¹⁰⁷ Τα λάθη της ελληνικής πλευράς εκμεταλλεύτηκε η Τουρκία, η οποία πέτυχε την αύξηση της επιρροής της στα Βαλκάνια, δημιουργώντας επιπλέον περιορισμούς στην ελληνική εξωτερική πολιτική.

---

¹⁰⁴ Βλ. Διονύσιος Τσιριγώτης, *Νεότερη και σύγχρονη ελληνική ιστορία: διεθνείς σχέσεις και διπλωματία*, Αθήνα, Ποιότητα, 2013, σελ. 743-744.

¹⁰⁵ Βλ. Evangelos Kofos, *Greece's Macedonian Adventure: The Controversy Over FYROM's Independence and Recognition*, στο Van Coufoudakis, Harry J. Psomiades, Andre Gerolymatos, *Greece and the New Balkans: Challenges and Opportunities*, New York, Pella Publishing Company, 1999, σελ. 378-384.

¹⁰⁶ Βλ. Χρήστος Λ. Ροζάκης, *Πολιτικές και νομικές διαστάσεις της μεταβατικής συμφωνίας της Νέας Υόρκης μεταξύ Ελλάδας και ΠΓΔΜ*, Αθήνα, Ι. Σιδέρης, 1996.

¹⁰⁷ Βλ. Διονύσιος Τσιριγώτης, *Νεότερη και σύγχρονη ελληνική ιστορία: διεθνείς σχέσεις και διπλωματία*, Αθήνα, Ποιότητα, 2013, σελ. 732-740.

3.5.2. Οι κυβερνήσεις του Κώστα Σημίτη (1996-2004)

Από τις πρώτες ημέρες ως πρωθυπουργός, ο Κώστας Σημίτης κλήθηκε να αντιμετωπίσει μία από τις μεγαλύτερες ελληνοτουρκικές κρίσεις κατά την διάρκεια της μεταπολίτευσης. Η τουρκική ηγεσία, προσπάθησε να εκμεταλλευτεί την πολιτική αστάθεια που παρουσιάστηκε στην Ελλάδα λόγω της αδυναμίας του Ανδρέα Παπανδρέου να επιτελέσει τα πρωθυπουργικά του καθήκοντα, δημιουργώντας κρίση μέσω της κατάληψης της δυτικής Ίμιας από ομάδα Τούρκων καταδρομέων.¹⁰⁸ Η αδυναμία αποτελεσματικής διαχείρισης της κρίσης λόγω έλλειψης συντονισμού και συνοχής μεταξύ της πολιτικής και στρατιωτικής ηγεσίας, καθώς και λόγω απουσίας σχεδίου διαχείρισης και επιλογών, οδήγησε σε αδράνεια της ελληνικής πλευράς και στον αιφνιδιασμό της από την τουρκική.¹⁰⁹ Αποτέλεσμα της κρίσης ήταν το σημαντικό πλήγμα στην «στρατηγική φήμη της Ελλάδος» καθώς και η αναβάθμιση των τουρκικών αξιώσεων στην περιοχή του Αιγαίου.¹¹⁰

Η εξέλιξη αυτή ήταν καθοριστική για την διαμόρφωση της υψηλής στρατηγικής της χώρας από την κυβέρνηση Σημίτη, η οποία επέλεξε την οδό της αντιμετώπισης και επίλυσης των ελληνοτουρκικών διαφορών στα πλαίσια της Ευρωπαϊκής Ένωσης με την ενεργή συμμετοχή αυτής, με σκοπό να μεταβληθούν οι διαφορές σε ευρωτουρκικές.¹¹¹ Η κυβέρνηση αποφάσισε να ταχθεί υπέρ της ενταξιακής πορείας της Τουρκίας, εφόσον διασφαλιζόταν «η ενταξιακή πορεία της Κύπρου ανεξάρτητα από την επίλυση του πολιτικού προβλήματος καθώς και η κατοχύρωση μιας προοπτικής προσφυγής στο Διεθνές δικαστήριο για την οριοθέτηση της

---

¹⁰⁸ Βλ. Αθανάσιος Έλλης, Μιχάλης Ιγνατίου, *Ίμια: Τα απόρρητα τηλεγραφήματα των Αμερικανών*, Αθήνα, Λιβάνη, 2009, σελ. 154-157.

¹⁰⁹ Βλ. Διονύσιος Τσιριγώτης, *Νεότερη και σύγχρονη ελληνική ιστορία: διεθνείς σχέσεις και διπλωματία*, Αθήνα, Ποιότητα, 2013, σελ. 747-748.

¹¹⁰ Βλ. Διονύσιος Τσιριγώτης, *Νεότερη και σύγχρονη ελληνική ιστορία: διεθνείς σχέσεις και διπλωματία*, Αθήνα, Ποιότητα, 2013, σελ. 748-749.

¹¹¹ Βλ. Κώστας Σημίτης, *Πολιτική για μια δημιουργική Ελλάδα 1996-2004*, Αθήνα, Πόλις, 2005, σελ. 86.

υφαλοκρηπίδας σε συγκεκριμένο ορατό χρονικό ορίζοντα».¹¹² Παράλληλα, θα χρησιμοποιηθεί και η διπλωματική τακτική για τη «βήμα προς βήμα» προσέγγιση μεταξύ Ελλάδος και Τουρκίας, η οποία όμως αποδείχτηκε αναποτελεσματική λόγω της πάγιας τακτικής της δεύτερης για διμερή διάλογο εφ' όλης της ύλης, καθώς και λόγω απουσίας συνθηκών αμοιβαιότητας και ανταποδοτικότητας.¹¹³

Με βάση τα παραπάνω, είναι προφανές πως η σύνοδος κορυφής του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου στο Ελσίνκι απέκτησε μεγάλη σημασία για την ελληνική πλευρά και τον στρατηγικό της σχεδιασμό (η μεταστροφή της ελληνικής στάσης απέναντι στην ενταξιακή προοπτική της Τουρκίας είχε φανεί νωρίτερα, στα πλαίσια της δήλωσης της Μαδρίτης και της Ατζέντα 2000). Το αποτέλεσμα της συνόδου χαρακτηρίζεται από εκατέρωθεν παραχωρήσεις, με την Ελλάδα να πετυχαίνει τους στόχους της «κοινοτικοποίησης» των ελληνοτουρκικών διαφορών και την διευθέτηση αυτών μέσω του Διεθνούς Δικαστηρίου βάσει συγκεκριμένου χρονοδιαγράμματος, καθώς και της αποδέσμευσης της ενταξιακής πορείας της Κύπρου από την επίλυση του Κυπριακού (εξέλιξη που θορύβησε ΗΠΑ και Βρετανία και οδήγησε στην άσκηση πιέσεων από αυτές για την γρήγορη επίλυση του Κυπριακού, αφού στο μέλλον η Κύπρος με την ιδιότητα του κράτους-μέλους της ΕΕ θα μπορούσε να εμποδίσει την ένταξη της Τουρκίας σε αυτήν), ενώ παράλληλα μετέφερε το πολιτικό βάρος ενός πιθανού μπλοκαρίσματος της ενταξιακής πορείας της Τουρκίας, που άνοιξε υπό συγκεκριμένους όρους που (η Τουρκία) έπρεπε να τηρήσει, στα κράτη-μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης.¹¹⁴ Από την άλλη, η τουρκική πλευρά ικανοποίησε ένα

---

¹¹² Βλ. Κώστας Σημίτης, *Πολιτική για μια δημιουργική Ελλάδα 1996-2004*, Αθήνα, Πόλις, 2005, σελ. 92-93.

¹¹³ Βλ. Διονύσιος Τσιριγώτης, *Νεότερη και σύγχρονη ελληνική ιστορία: διεθνείς σχέσεις και διπλωματία*, Αθήνα, Ποιότητα, 2013, σελ. 752-754.

¹¹⁴ Βλ. Διονύσιος Τσιριγώτης, *Νεότερη και σύγχρονη ελληνική ιστορία: διεθνείς σχέσεις και διπλωματία*, Αθήνα, Ποιότητα, 2013, σελ. 756-758.

συμφέρον «γοήτρου - κύρους» και εξασφάλισε σημαντικά πολιτικά και οικονομικά οφέλη.¹¹⁵

Σημαντικός στόχος της ελληνικής υψηλής στρατηγικής γι' αυτήν την περίοδο είναι και η ένταξη της χώρας στην ONE. Μέσω αυτής, η ελληνική κυβέρνηση θεωρούσε πως θα αναβαθμιστεί ο ρόλος και η θέση της Ελλάδος στην Ευρώπη (αφού θα βρισκόταν στο κέντρο των εξελίξεων), ενώ παράλληλα θα εξυπηρετούνταν τα οικονομικά συμφέροντα της χώρας.¹¹⁶ Ιδιαίτερη βαρύτητα δόθηκε, επίσης, στην ευθυγράμμιση της χώρας με τις απαιτήσεις του ΝΑΤΟ, καθώς και στην διατήρηση καλών σχέσεων με τις ΗΠΑ με τη δημιουργία κλίματος «αμοιβαίας κατανόησης και σύγκλισης απόψεων».¹¹⁷ Επιχειρήθηκε, ακόμη, η ενίσχυση του ρόλου της Ελλάδος στα Βαλκάνια μέσω της εκμετάλλευσης των πολιτικοδιπλωματικών και οικονομικών πλεονεκτημάτων της χώρας, καθώς και μέσω των ενεργειών της για την αντιμετώπιση του ζητήματος της ονομασίας της ΠΓΔΜ (θέμα που αποτελούσε τροχοπέδη στην προσπάθεια επίτευξης του παραπάνω στόχου), που τελικά δεν είχαν κάποιο αποτέλεσμα λόγω της στάσης της γειτονικής χώρας.¹¹⁸

Δυστυχώς, κατά την πρώτη τετραετία της πρωθυπουργίας του Κώστα Σημίτη, η στρατηγική φήμη της χώρας ζημιώθηκε λόγω της ανεπιτυχούς διαχείρισης μιας σειράς κρίσεων, όπως των Ιμίων (1996) και των πυραύλων S-300 (1997-1998), καθώς και της υπόθεσης Οτσαλάν (1999).¹¹⁹ Παράλληλα, οι κυβερνήσεις της περιόδου απέτυχαν να προσδιορίσουν με ακρίβεια την σημασία που είχε για την Τουρκία η

---

¹¹⁵ Βλ. Διονύσιος Τσιριγώτης, *Νεότερη και σύγχρονη ελληνική ιστορία: διεθνείς σχέσεις και διπλωματία*, Αθήνα, Ποιότητα, 2013, σελ. 756.

¹¹⁶ Βλ. Κώστας Σημίτης, *Πολιτική για μια δημιουργική Ελλάδα 1996-2004*, Αθήνα, Πόλις, 2005, σελ. 169.

¹¹⁷ Βλ. Κώστας Σημίτης, *Πολιτική για μια δημιουργική Ελλάδα 1996-2004*, Αθήνα, Πόλις, 2005, σελ. 160-161.

¹¹⁸ Βλ. Διονύσιος Τσιριγώτης, *Νεότερη και σύγχρονη ελληνική ιστορία: διεθνείς σχέσεις και διπλωματία*, Αθήνα, Ποιότητα, 2013, σελ. 788-791.

¹¹⁹ Βλ. Διονύσιος Τσιριγώτης, *Νεότερη και σύγχρονη ελληνική ιστορία: διεθνείς σχέσεις και διπλωματία*, Αθήνα, Ποιότητα, 2013, σελ. 759.

ένταξη στην Ευρωπαϊκή Ένωση, αφού προσέδωσαν στην πιθανή ένταξη μεγαλύτερη αξία από αυτήν που προσέδωσαν οι τουρκικές κυβερνήσεις,¹²⁰ ενώ υπερτίμησαν τον ρόλο που θα μπορούσε να παίξει η Ευρωπαϊκή Ένωση στην επίλυση των ελληνοτουρκικών διαφορών, αφού αγνόησαν το γεγονός ότι αυτή είναι εντολοδόχος και όχι εντολέας των κρατών-μελών.¹²¹ Η πίστη ότι η Ευρωπαϊκή Ένωση θα μπορούσε να λύσει τα ελληνοτουρκικά προβλήματα οδήγησε στην παράβλεψη της βασικής αρχής της αυτοβοήθειας, που αποτελεί σημαντικό προσδιοριστικό παράγοντα της στρατηγικής συμπεριφοράς κάθε ορθολογικού κρατικού δρώντος (όπως αναφέρθηκε στο πρώτο κεφάλαιο), ενώ η υπόθεση ότι μια εξευρωπαϊσμένη Τουρκία θα ήταν πιο διαλλακτική και συνεργάσιμη σε διμερή θέματα οδήγησε σε λανθασμένο στρατηγικό σχεδιασμό.¹²² Τέλος, τόσο στα θέματα των σχέσεων με ΝΑΤΟ και ΗΠΑ όσο και της αναβάθμισης του ρόλου της Ελλάδος στα Βαλκάνια, η κυβέρνηση απέτυχε να θέσει τις βάσεις δημιουργίας πελατειακών σχέσεων με τα αλλά κράτη, που θα μπορούσαν να αποφέρουν στην χώρα πολιτικά, στρατηγικά και διπλωματικά οφέλη.¹²³

---

¹²⁰ Βλ. Διονύσιος Τσιριγώτης, *Νεότερη και σύγχρονη ελληνική ιστορία: διεθνείς σχέσεις και διπλωματία*, Αθήνα, Ποιότητα, 2013, σελ. 759.

¹²¹ Βλ. Παναγιώτης Ήφαιστος, *Κοσμοθεωρία των εθνών: συγκρότηση και συγκράτηση των κρατών, της Ευρώπης και του κόσμου*, Αθήνα Ποιότητα, 2009, σελ. 252.

¹²² Βλ. Διονύσιος Τσιριγώτης, *Νεότερη και σύγχρονη ελληνική ιστορία: διεθνείς σχέσεις και διπλωματία*, Αθήνα, Ποιότητα, 2013, σελ. 783-784.

¹²³ Βλ. Διονύσιος Τσιριγώτης, *Νεότερη και σύγχρονη ελληνική ιστορία: διεθνείς σχέσεις και διπλωματία*, Αθήνα, Ποιότητα, 2013, σελ. 785 και 791.

3.6 Η περίοδος διακυβέρνησης της χώρας από τον Κώστα Καραμανλή (2004-2009)

Η περίοδος των κυβερνήσεων της ΝΔ χαρακτηρίζεται από την παθητικότητα¹²⁴ της εξωτερικής πολιτικής της χώρας και από σπασμωδικές κινήσεις,¹²⁵ που έρχονταν ως απάντηση στις προκλήσεις που έθεταν οι αλλαγές ή οι εξελίξεις στην παγκόσμια σκακιέρα. Βασικοί στόχοι της υψηλής στρατηγικής που διαμόρφωσαν οι κυβερνήσεις της περιόδου είναι η αντιμετώπιση της Τουρκίας μέσω του κατευνασμού, μια επιλογή που ο Νίκος Κοτζιάς χαρακτηρίζει «παθητική πολιτική ειρήνης»,¹²⁶ καθώς και η αποτελεσματική διαχείριση του ζητήματος της ονομασίας της ΠΓΔΜ, ζήτημα που δημιούργησε τεράστια πίεση στην κυβέρνηση, λόγω της πολυαναμενόμενης συνόδου κορυφής του NATO στο Βουκουρέστι, τον Απρίλιο του 2008, κατά την οποία θα εξεταζόταν και το ενδεχόμενο ένταξης της ΠΓΔΜ στην βορειοατλαντική συμμαχία.

Η κατευναστική πολιτική της Ελλάδος απέναντι στην Τουρκία βασίζεται στην (βασισμένη σε αυθαίρετες υποθέσεις)¹²⁷ πεποίθηση της κυβέρνησης ότι η είσοδος της Τουρκίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση θα την ωθήσει σε αλλαγή στάσης και συμπεριφοράς έναντι της χώρας μας. Είναι χαρακτηριστικό ότι ο Κώστας Καραμανλής ανέφερε τα εξής, λίγο μετά την ανάληψη των καθηκόντων του ως πρωθυπουργός το 2004: «Έχουμε αποφασίσει να στηρίξουμε την ενταξιακή πορεία της Τουρκίας. Νομίζω ότι αυτή είναι μια κεντρική στρατηγική απόφαση, εδραζόμενη

---

¹²⁴ Βλ. Νίκος Κοτζιάς, *Η εξωτερική πολιτική της Ελλάδας στον 21^ο αιώνα: Για μια νέα, ενεργητική, δημοκρατική, πατριωτική στρατηγική στην εποχή της παγκοσμιοποίησης*, Αθήνα, Καστανιώτη, 2010, σελ. 232.

¹²⁵ Βλ. Βασίλειος Μαρκεζίνης, *Μια νέα εξωτερική πολιτική για την Ελλάδα στα πλαίσια της βαθμιαίας ανεξαρτητοποίησης της Ευρώπης από τις ΗΠΑ*, Αθήνα, Λιβάνη, 2010, σελ.291.

¹²⁶ Βλ. Νίκος Κοτζιάς, *Η εξωτερική πολιτική της Ελλάδας στον 21^ο αιώνα: Για μια νέα, ενεργητική, δημοκρατική, πατριωτική στρατηγική στην εποχή της παγκοσμιοποίησης*, Αθήνα, Καστανιώτη, 2010, σελ. 265.

¹²⁷ Βλ. Παναγιώτης Ήφαιστος, *Νέο-οθωμανισμός και τουρκική στρατηγική μετά το 2002. Συγκριτική ανάλυση της ελληνικής και της τουρκικής στρατηγικής*, στο Ηλίας Ι. Κουσκουβέλης, Σπυρίδων Ν. Λίτσας, *Το στρατηγικό βάθος και η Τουρκία*, Αθήνα, Ποιότητα, 2013, σελ. 266-267.

σε μια βασική αρχή, που είναι το τι προτιμά κάποιος: Έναν γείτονα που ευημερεί, είναι δημοκρατικός και εξευρωπαϊσμένος [...] ή έναν γείτονα που είναι αποξενωμένος και αισθάνεται απόρριψη από την ευρωπαϊκή οικογένεια; Νομίζω ότι η απάντηση είναι προφανής»¹²⁸. Παρά την στήριξη του ευρωπαϊκού προσανατολισμού της Τουρκίας, η κυβέρνηση εγκατέλειψε την ακολουθούμενη από την προηγούμενη κυβέρνηση στρατηγική του Ελσίνκι και απάλλαξε την Τουρκία από το χρονοδιάγραμμα με βάση το οποίο η έναρξη των διαπραγματεύσεων για την ένταξή της στην Ευρωπαϊκή Ένωση προϋπέθετε την επίλυση των ελληνοτουρκικών διαφορών μέσω δεσμευτικής προσφυγής στο Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης,¹²⁹ στερώντας από την ελληνική πλευρά ένα ισχυρό διαπραγματευτικό όπλο. Η παθητική στάση της Ελλάδος, εκείνη την περίοδο, είναι χαρακτηριστική και στο κυπριακό ζήτημα, η διαχείριση του οποίου αφήνεται στην κυπριακή κυβέρνηση, η οποία επωμίζεται όλο το βάρος και την πίεση που δημιουργήσε η απόρριψη του σχεδίου Ανάν, με την ελληνική κυβέρνηση να επιλέγει τον ρόλο του υποστηρικτή των θέσεων της κυπριακής πλευράς.

Στο θέμα της ΠΓΔΜ και συγκεκριμένα στην σύνοδο κορυφής του NATO στο Βουκουρέστι, η ελληνική κυβέρνηση κράτησε μια σταθερή θέση,¹³⁰ παρά τις πιέσεις από τις ΗΠΑ, ξεκαθαρίζοντας πως δεν θα δεχτεί την ένταξη της ΠΓΔΜ στο NATO εάν δεν βρεθεί λύση στο όνομα της ονομασίας. Την ελληνική θέση στήριξαν η Γαλλία, η Ισπανία, η Ιταλία και η Γερμανία, ενώ κατανόηση σε αυτήν έδειξαν και οι πρωθυπουργοί του Βελγίου, του Λουξεμβούργου, της Βουλγαρίας, της

---

¹²⁸ Βλ. Διονύσιος Τσιριγώτης, *Νεότερη και σύγχρονη ελληνική ιστορία: διεθνείς σχέσεις και διπλωματία*, Αθήνα, Ποιότητα, 2013, σελ. 785, υποσημείωση 217.

¹²⁹ Βλ. Διονύσιος Τσιριγώτης, *Νεότερη και σύγχρονη ελληνική ιστορία: διεθνείς σχέσεις και διπλωματία*, Αθήνα, Ποιότητα, 2013, σελ. 764 και Νίκος Κοτζιάς, *Η εξωτερική πολιτική της Ελλάδας στον 21^ο αιώνα: Για μια νέα, ενεργητική, δημοκρατική, πατριωτική στρατηγική στην εποχή της παγκοσμιοποίησης*, Αθήνα, Καστανιώτη, 2010, σελ. 287.

¹³⁰ Βλ. Βασίλειος Μαρκεζίνης, *Μια νέα εξωτερική πολιτική για την Ελλάδα στα πλαίσια της βαθμιαίας ανεξαρτητοποίησης της Ευρώπης από τις ΗΠΑ*, Αθήνα, Λιβάνη, 2010, σελ.291.

Ισλανδίας της Ουγγαρίας και του Καναδά, οι οποίοι τόνισαν παράλληλα πως το ζήτημα της ονομασίας της ΠΓΔΜ πρέπει να λυθεί το συντομότερο δυνατόν.¹³¹ Στην πραγματικότητα, η Ελλάδα δεν χρειάστηκε να ασκήσει άμεσα βέτο, καθώς άλλα κράτη, με προεξέχουσες την Γαλλία και την Γερμανία, διαφώνησαν και εμπόδισαν την επέκταση του ΝΑΤΟ, λόγω αντίθεσης στην ένταξη σε αυτό της Γεωργίας και της Ουκρανίας.¹³²

Η περίοδος αυτή χαρακτηρίζεται, επίσης, από το γεγονός της προσέγγισης της χώρας μας με την Ρωσία, κυρίως σε θέματα ενέργειας (όπως το σχέδιο δημιουργίας του αγωγού Μπουργκάς-Αλεξανδρούπολης),¹³³ αν και οι σχέσεις της Αθήνας με την Μόσχα ουδέποτε υπήρξαν στρατηγικές,¹³⁴ αφού ο στρατηγικός προσανατολισμός της πρώτης δεν άλλαξε και η Ελλάδα συνέχισε να επιδιώκει «πιο ειδικές σχέσεις με τις ΗΠΑ».¹³⁵ Στην πραγματικότητα, οι ενέργειες που έγιναν αρχικά από την κυβέρνηση δεν είχαν συνέχεια¹³⁶ και η χώρα κατέστη δέσμια ενός επικοινωνιακού τεχνάσματος που, σύμφωνα με τον Κωνσταντίνο Φίλη, είχε ως αποτέλεσμα «από τη μία, η Μόσχα να θεωρεί (κακώς, όπως αποδείχθηκε λίγο αργότερα) ότι στο πρόσωπο της Αθήνας είχε βρει το ΝΑΤΟϊκό/ευρωπαϊκό εταίρο που θα μπορούσε να αποτελέσει το Δούρειο Ίππο της, σπάζοντας ταμπό δεκαετιών, και από την άλλη, η Ουάσιγκτον (χάρη και στη μανιχαϊστική

---

¹³¹ Βλ. «Πρόσκληση μόνο εάν βρεθεί λύση για την ονομασία, αποφάσισε το ΝΑΤΟ για την ΠΓΔΜ», *in.gr*, 3.4.2008. Πηγή: <http://news.in.gr/greece/article/?aid=887873&lngDtrID=244> (τελευταία είσοδος: 30/9/2014).

¹³² Βλ. Νίκος Κοτζιάς, *Η εξωτερική πολιτική της Ελλάδας στον 21^ο αιώνα: Για μια νέα, ενεργητική, δημοκρατική, πατριωτική στρατηγική στην εποχή της παγκοσμιοποίησης*, Αθήνα, Καστανιώτη, 2010, σελ. 233.

¹³³ Βλ. Βασίλειος Μαρκεζίνης, *Μια νέα εξωτερική πολιτική για την Ελλάδα στα πλαίσια της βαθμιαίας ανεξαρτητοποίησης της Ευρώπης από τις ΗΠΑ*, Αθήνα, Λιβάνη, 2010, σελ. 129.

¹³⁴ Βλ. Κωνσταντίνος Φίλης, «Ελλάδα - Ρωσία: μεταξύ μύθων, προσδοκιών και πραγματικότητας», *Κυριακάτικη Ελευθεροτυπία*, 3/11/2013. Πηγή: <http://www.enet.gr/?i=news.el.article&id=396043> (τελευταία είσοδος: 30/9/2014).

¹³⁵ Βλ. Νίκος Κοτζιάς, *Η εξωτερική πολιτική της Ελλάδας στον 21^ο αιώνα: Για μια νέα, ενεργητική, δημοκρατική, πατριωτική στρατηγική στην εποχή της παγκοσμιοποίησης*, Αθήνα, Καστανιώτη, 2010, σελ. 282.

¹³⁶ Βλ. Βασίλειος Μαρκεζίνης, *Μια νέα εξωτερική πολιτική για την Ελλάδα στα πλαίσια της βαθμιαίας ανεξαρτητοποίησης της Ευρώπης από τις ΗΠΑ*, Αθήνα, Λιβάνη, 2010, σελ. 233.

αντίληψη της κυβέρνησης Μπους) να μας έχει βάλει στο στόχαστρο, θεωρώντας μας σχεδόν αμελητέα ποσότητα για να αμφισβητήσουμε την αμερικανική πρωτοκαθεδρία, και δη σε μια ιστορική συγκυρία υποχώρησης της υπερδύναμης».¹³⁷

Παράλληλα, την περίοδο αυτή η Ελλάδα έχασε τα σημαντικά ερείσματα που είχε αποκτήσει την προηγούμενη δεκαετία στα Βαλκάνια, μέσω της οικονομικής και πολιτισμικής της επιρροής,¹³⁸ ενώ εγκατέλειψε και τον ρόλο του διαμεσολαβητή σε θέματα που αφορούσαν διενέξεις (π.χ. Ισραήλ-Παλαιστίνιοι) ή ενταξιακές διαπραγματεύσεις την βαλκανικών χωρών σε Ευρωπαϊκή Ένωση και ΝΑΤΟ,¹³⁹ διακόπτοντας την προσπάθεια επίτευξης του στόχου των προηγούμενων κυβερνήσεων για ανάληψη ηγετικού ρόλου της χώρας στην περιοχή των Βαλκανίων. Οι εξελίξεις αυτές άνοιξαν ένα παράθυρο ευκαιρίας για την τουρκική πολιτική, η οποία έσπευσε να υποκαταστήσει την Ελλάδα στο ρόλο του διαμεσολαβητή σε ζητήματα διαμάχης μεταξύ των βαλκανικών χωρών, βρίσκοντας ευκαιρία, με αυτόν τον τρόπο, να προωθήσει τις θέσεις της Τουρκίας στα Βαλκάνια και να υπονομεύσει τον ρόλο και την θέση της Ελλάδος, συμβάλλοντας στην πολιτική απομόνωσή της.¹⁴⁰ Η παθητικότητα της ελληνικής κυβέρνησης έκανε πιο έντονη την τουρκική προκλητικότητα¹⁴¹ και επέτρεψε στην Τουρκία να παρέμβει ακόμα και σε ζητήματα που αφορούσαν την σχέση της Ελλάδος με τρίτα κράτη. Όσον αφορά τις τουρκικές παρεμβάσεις, ξεχωρίζει αυτή που είχε ως σκοπό την ακύρωση της συμφωνίας Ελλάδος και Αλβανίας για την διευθέτηση των θαλασσίων συνόρων μεταξύ τους. Η συμφωνία, που ήταν

---

¹³⁷ Βλ. Κωνσταντίνος Φίλης, «Ελλάδα - Ρωσία: μεταξύ μύθων, προσδοκιών και πραγματικότητας», Κυριακάτικη Ελευθεροτυπία, 3/11/2013. Πηγή: <http://www.enet.gr/?i=news.el.article&id=396043> (τελευταία είσοδος: 30/9/2014).

¹³⁸ Βλ. Νίκος Κοτζιάς, *Η εξωτερική πολιτική της Ελλάδας στον 21^ο αιώνα: Για μια νέα, ενεργητική, δημοκρατική, πατριωτική στρατηγική στην εποχή της παγκοσμιοποίησης*, Αθήνα, Καστανιώτη, 2010, σελ. 211.

¹³⁹ Βλ. Νίκος Κοτζιάς, *Η εξωτερική πολιτική της Ελλάδας στον 21^ο αιώνα: Για μια νέα, ενεργητική, δημοκρατική, πατριωτική στρατηγική στην εποχή της παγκοσμιοποίησης*, Αθήνα, Καστανιώτη, 2010, σελ.181.

¹⁴⁰ Βλ. Νίκος Κοτζιάς, *Η εξωτερική πολιτική της Ελλάδας στον 21^ο αιώνα: Για μια νέα, ενεργητική, δημοκρατική, πατριωτική στρατηγική στην εποχή της παγκοσμιοποίησης*, Αθήνα, Καστανιώτη, 2010, σελ. 235.

¹⁴¹ Βλ. Βασίλειος Μαρκεζίνης, *Μια νέα εξωτερική πολιτική για την Ελλάδα στα πλαίσια της βαθμιαίας ανεξαρτητοποίησης της Ευρώπης από τις ΗΠΑ*, Αθήνα, Λιβάνη, 2010, σελ. 261.

μια σημαντική επιτυχία της ελληνικής κυβέρνησης βασίστηκε στο Διεθνές Δίκαιο και σε ρυθμίσεις που αρνείται να αναγνωρίσει η Τουρκία στο Αιγαίο, όμως μερικές παραλείψεις της ελληνικής πλευράς σχετικά με την επικύρωσή της έδωσαν την ευκαιρία στην αλβανική αντιπολίτευση να προσφύγει στο συνταγματικό δικαστήριο της Αλβανίας με αίτημα την ακύρωση της συμφωνίας. Η τελική απόφαση του δικαστηρίου υιοθέτησε, ουσιαστικά, θέσεις της Τουρκίας πάνω στο ζήτημα και οδήγησε στην ακύρωσή της, κάτι που δείχνει την ενεργή παρέμβαση της τουρκικής πλευράς στο θέμα.¹⁴² Για άλλη μία φορά, η παθητικότητα της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής έφερε την Ελλάδα αντιμέτωπη με αρνητικές γι' αυτήν εξελίξεις.

3.7 Ανακεφαλαίωση

Η παραπάνω αναδρομή στην μεταδικτατορική πορεία της χώρας στο διεθνές σύστημα καταδεικνύει τα σημαντικά προβλήματα που παρουσιάζει το ελληνικό κράτος στα θέματα της υψηλής στρατηγικής και της εξωτερικής πολιτικής. Οι ελληνικές κυβερνήσεις απέτυχαν να δημιουργήσουν έναν μακροπρόθεσμο στρατηγικό σχεδιασμό, βασισμένο στις αρχές του πολιτικού ρεαλισμού. Είναι χαρακτηριστική η αδυναμία τους να διαγνώσουν το διεθνές περιβάλλον, να ιεραρχήσουν τους πολιτικούς στόχους με βάση το εθνικό συμφέρον και να πετύχουν την αποτελεσματική σύζευξη των μέσων με τους σκοπούς. Με εξαίρεση την περίοδο 1981-1987, που η Ελλάδα καταφέρνει να δημιουργήσει έναν αξιόλογο στρατηγικό σχεδιασμό με πυρήνα την αρχή της αυτοβοήθειας και την προσπάθεια εσωτερικής, στρατιωτικής κυρίως, εξισορρόπησης, η στρατηγική της χαρακτηρίζεται από την άμεση εξάρτησή της από τους σχεδιασμούς των ΗΠΑ και την προσπάθεια εξυπηρέτησης των εκάστοτε εθνικών στόχων μέσω της συμμετοχής σε διεθνείς

---

¹⁴² Για μια σύντομη αλλά περιεκτική ανάλυση του θέματος, βλ. Νίκος Κοτζιάς, *Η εξωτερική πολιτική της Ελλάδας στον 21^ο αιώνα: Για μια νέα, ενεργητική, δημοκρατική, πατριωτική στρατηγική στην εποχή της παγκοσμιοποίησης*, Αθήνα, Καστανιώτη, 2010, σελ.233-235.

θεσμούς. Οι εσωτερικές αντιπαραθέσεις και η πρόταξη του κομματικού έναντι του εθνικού συμφέροντος εγκλώβισαν την στρατηγική της χώρας σε μικροπολιτικά παιχνίδια, που επέφεραν πολλές ήττες σε πολιτικό και διπλωματικό επίπεδο και δεν ωφέλησαν την χώρα. Η Ελλάδα απέτυχε να εκμεταλλευτεί την σημαντική γεωπολιτική της θέση και τα συγκριτικά πλεονεκτήματα που απέρρεαν από την συμμετοχή της σε διεθνούς θεσμούς και την σχετική οικονομική και διπλωματική της ισχύ, προκειμένου να παίξει έναν πιο σημαντικό ρόλο στο διεθνές σύστημα, αλλά κυρίως στα τοπικά υποσυστήματα (π.χ. Ανατολική Μεσόγειος, Βαλκάνια), με αποτέλεσμα να βρεθεί σε μειονεκτική θέση απέναντι στον άμεσο ανταγωνιστή της, την Τουρκία, η οποία επιδιώκει να αναλάβει τον ρόλο της περιφερειακής δύναμης, υποσκιάζοντας και θέτοντας υπό την επιρροή της όλα τα γειτονικά κράτη.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΑΠΟΤΡΕΠΤΙΚΗ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ

4.1 Το διεθνές περιβάλλον

Πριν γίνει οποιαδήποτε ανάλυση της αποτρεπτικής στρατηγικής της χώρας μας, είναι χρήσιμο να γίνει αναφορά στο διεθνές περιβάλλον ασφαλείας μέσα στο οποίο καλείται να λειτουργήσει η Ελλάδα και στα πλαίσια του οποίου χαράσσει την αποτρεπτική της στρατηγική. Το διεθνές σύστημα χαρακτηρίζεται από την πρωτοκαθεδρία των ΗΠΑ σε πολιτικό και στρατιωτικό επίπεδο και την ισχυροποίηση της Κίνας, η οποία από περιφερειακή δύναμη φιλοδοξεί να καταστεί παγκόσμια υπερδύναμη, κάτι που καταφέρνει έχοντας καταστεί ο δεύτερος ισχυρότερος πόλος του διεθνούς συστήματος. Η Ευρωπαϊκή Ένωση είναι ένας σημαντικός παίκτης στην παγκόσμια σκακιέρα, όμως δεν καταφέρνει να παίξει σημαίνοντα ρόλο σε στρατηγικά θέματα, αφού «απέτυχε να αναπτυχθεί σε μια ενιαία πολύπλευρη και πολύμορφη δύναμη».¹⁴³ Η Γερμανία έχει ξεκάθαρα ηγεμονικό ρόλο στα πλαίσια της ένωσης, ενώ αποτελεί την ισχυρότερη οικονομία της Ευρώπης. Η Ιαπωνία αποτυγχάνει επίσης να επηρεάσει αποφασιστικά τις παγκόσμιες εξελίξεις, αφού φαίνεται πως βρίσκεται σε μια περίοδο σχετικής παρακμής. Παράλληλα, υπάρχει και μια σειρά κρατών τα οποία ισχυροποιούνται οικονομικά και εμφανίζονται δυναμικά στο προσκήνιο, αποτελώντας σημαντικές περιφερειακές δυνάμεις με πρωτεύοντα ρόλο στα υποσυστήματα που συνθέτουν το άμεσο στρατηγικό τους περιβάλλον. Ρωσία, Βραζιλία, Ινδία, αλλά και Ινδονησία, αναπτύσσονται οικονομικά και μαζί με την

---

¹⁴³ Βλ. Νίκος Κοτζιάς, *Η εξωτερική πολιτική της Ελλάδας στον 21^ο αιώνα: Για μια νέα, ενεργητική, δημοκρατική, πατριωτική στρατηγική στην εποχή της παγκοσμιοποίησης*, Αθήνα, Καστανιώτη, 2010, σελ. 71.

Κίνα, αποτελούν τους λόγους που το παγκόσμιο ενδιαφέρον στρέφεται από τον την Ευρώπη και τον Ατλαντικό στην Ασία και τον Ειρηνικό. Υπάρχει, ως εκ τούτου, μεταφορά του κέντρου του κόσμου από την Δύση στην Ασία.¹⁴⁴

Τα υποσυστήματα της Ανατολικής Μεσογείου και των Βαλκανίων, τα οποία αφορούν άμεσα την Ελλάδα αφού εντός αυτών βρίσκονται οι σημαντικότερες προκλήσεις που καλείται να αντιμετωπίσει, χαρακτηρίζονται από σχετική αστάθεια. Στην Ανατολική Μεσόγειο, η εύρεση σημαντικών ενεργειακών πηγών καθώς και η θέση της ως σημαντικού κόμβου μεταφοράς ενεργειακών πόρων από την Μέση Ανατολή και την κεντρική Ασία, αυξάνουν τους ανταγωνισμούς μεταξύ των κρατών του υποσυστήματος και στρέφουν το ενδιαφέρον των μεγάλων δυνάμεων στην περιοχή. Παράλληλα, οι συγκρουσιακές σχέσεις μεταξύ διαφόρων κρατών, όπως Ελλάδας και Τουρκίας, ή Ισραήλ και Αραβικών κρατών, δημιουργούν περεταίρω προβλήματα στην περιοχή. Στα Βαλκάνια, ο υποβόσκων εθνικισμός της Αλβανίας καθώς και των κρατών που προέκυψαν από την διάλυση της Γιουγκοσλαβίας, οδηγεί στην αύξηση των διλημάτων ασφαλείας μεταξύ τους και δημιουργεί συνθήκες αστάθειας και αναζωπύρωσης συγκρούσεων που συγκλόνισαν την περιοχή τα τελευταία είκοσι χρόνια. Οι ηγεμονικές τάσεις του τουρκικού κράτους και η απειλή που αποτελούν αυτές για την ασφάλεια της χώρας καθώς και η διαφορά με την ΠΓΔΜ για το θέμα της ονομασίας, είναι, μαζί με τον αλβανικό εθνικισμό, οι προκλήσεις που καλείται να αντιμετωπίσει η Ελλάδα. Όπως αναφέρει ο Νίκος Κοτζιάς, «πρόκειται για μία κατάσταση όπου η Ελλάδα έχει ταυτόχρονα προβλήματα

---

¹⁴⁴ Βλ. Νίκος Κοτζιάς, *Η εξωτερική πολιτική της Ελλάδας στον 21^ο αιώνα: Για μια νέα, ενεργητική, δημοκρατική, πατριωτική στρατηγική στην εποχή της παγκοσμιοποίησης*, Αθήνα, Καστανιώτη, 2010, σελ. 77.

και προς βορρά και προς ανατολάς (τα σημαντικότερα και πιο άμεσα)». ¹⁴⁵ Επειδή, όμως, τα προς βορρά προβλήματα δεν αποτελούν άμεση απειλή την ασφάλεια της χώρας (βέβαια, πάντα πρέπει να θυμόμαστε ότι ο ρεαλισμός μας διδάσκει ότι η κατάσταση στο διεθνές σύστημα είναι ρευστή και τα δεδομένα είναι πιθανόν να αλλάξουν) και μπορούν να λυθούν στα πλαίσια μιας ενεργητικής εξωτερικής πολιτικής, ¹⁴⁶ η ανάλυση που ακολουθεί επικεντρώνεται στην τουρκική απειλή, η οποία θίγει το συμφέρον επιβίωσης της Ελλάδος, ενώ αναφορά στα προς βορρά προβλήματα θα γίνει μόνο στα πλαίσια της παρουσίασης της τουρκικής στρατηγικής, στο βαθμό που αυτά την εξυπηρετούν.

4.2 Η εξωτερική πολιτική της Τουρκίας

Η εξωτερική πολιτική της Τουρκίας χαρακτηρίζεται από το επικοινωνιακό εφεύρημα ¹⁴⁷ της «πολιτικής μηδενικών προβλημάτων» με τα γειτονικά κράτη. Σύμφωνα με αυτό, η Τουρκία «απορρίπτει τη λογική του παγώματος των προβλημάτων με τους γείτονες, όπως επίσης και του να τα εκμεταλλευτεί», ενώ, αντίθετα, «υποστηρίζει τον στόχο ανάληψης ενεργών προσπαθειών για την επίλυση των προβλημάτων σύμφωνα με μία προσέγγιση αμοιβαίου κέρδους (win-win) και με ειρηνικά μέσα». ¹⁴⁸ Παρόλα αυτά, πίσω από την «πολιτική των μηδενικών

---

¹⁴⁵ Βλ. Νίκος Κοτζιάς, *Η εξωτερική πολιτική της Ελλάδας στον 21^ο αιώνα: Για μια νέα, ενεργητική, δημοκρατική, πατριωτική στρατηγική στην εποχή της παγκοσμιοποίησης*, Αθήνα, Καστανιώτη, 2010, σελ. 203.

¹⁴⁶ Για μια ανάλυση της Ελληνικής εξωτερικής πολιτικής και προτάσεις σχετικά με τις προκλήσεις που αντιμετωπίζει βλ. Νίκος Κοτζιάς, *Η εξωτερική πολιτική της Ελλάδας στον 21^ο αιώνα: Για μια νέα, ενεργητική, δημοκρατική, πατριωτική στρατηγική στην εποχή της παγκοσμιοποίησης*, Αθήνα, Καστανιώτη, 2010 και Βασίλειος Μαρκεζίνης, *Μια νέα εξωτερική πολιτική για την Ελλάδα στα πλαίσια της βαθμιαίας ανεξαρτητοποίησης της Ευρώπης από τις ΗΠΑ*, Αθήνα, Λιβάνη, 2010.

¹⁴⁷ Βλ. Ηλίας Ι. Κουσκουβέλης, *Πολιτική «μηδενικών προβλημάτων» με τους γείτονες ή προβληματική πολιτική;*, στο Ηλίας Ι. Κουσκουβέλης, Σπυρίδων Ν. Λίτσας, *Το στρατηγικό βάθος και η Τουρκία*, Αθήνα, Ποιότητα, 2013, σελ. 15.

¹⁴⁸ Βλ. Ηλίας Ι. Κουσκουβέλης, *Πολιτική «μηδενικών προβλημάτων» με τους γείτονες ή προβληματική πολιτική;*, στο Ηλίας Ι. Κουσκουβέλης, Σπυρίδων Ν. Λίτσας, *Το στρατηγικό βάθος και η Τουρκία*, Αθήνα, Ποιότητα, 2013, σελ. 17.

προβλημάτων», «υποκρύπτονται ριζοσπαστικές αναθεωρητικές αξιώσεις στο Αιγαίο, στη Θράκη και στην Κύπρο».¹⁴⁹ Χρησιμοποιώντας την ισλαμική θρησκείας ως εργαλείο άσκησης πολιτικής, το νέο-οθωμανικό καθεστώς επιδιώκει να ασκήσει πρωταγωνιστικό ρόλο σε περιφερειακό και παγκόσμιο επίπεδο και φιλοδοξεί να καταστεί προστάτιδα δύναμη όλων των μουσουλμανικών κρατών και πληθυσμών του πλανήτη. Όπως αναφέρει ο Παναγιώτης Ήφαιστος, η κυριαρχία των ισλαμιστών στην γειτονική χώρα, «συμβολίζει, αφενός, την προσαρμογή των εξουσιαστικών δομών στις υποκείμενες μουσουλμανικές ανθρωπολογικές δομές και, αφετέρου, την μετεξέλιξη του τουρκικού κράτους σε «επαναστατικό κράτος» ηγεμονικού χαρακτήρα και αναθεωρητικών προδιαγραφών».¹⁵⁰ Όπως θα δούμε παρακάτω, οι ηγεμονικές βλέψεις της Τουρκίας προσκρούουν πάνω στα συμφέροντα άλλων ισχυρών και ανταγωνιστικών κρατών, με αποτέλεσμα η «πολιτική των μηδενικών προβλημάτων» να μην αποδίδει.

Οι σχέσεις της Τουρκίας με τα γειτονικά της κράτη χαρακτηρίζεται από την προσπάθειά της να παίξει ηγεμονικό ρόλο στην περιοχή, κάτι που την φέρνει σε σύγκρουση με τα περισσότερα από αυτά. Ακολουθεί μια σύντομη περιγραφή αυτών των σχέσεων, με σκοπό να εντοπιστούν τα παράθυρα ευκαιρίας για την ελληνική αποτρεπτική στρατηγική και πιθανές συμμαχίες που θα λειτουργήσουν εξισορροπητικά απέναντι στην τουρκική απειλή.

Ξεκινώντας από την περιοχή του Καυκάσου, ο καλύτερος σύμμαχος της Τουρκίας στην περιοχή (αλλά και γενικότερα στην περιφέρειά της) είναι το Αζερμπαϊτζάν. Τα

---

¹⁴⁹ Βλ. Παναγιώτης Ήφαιστος, *Συγκριτική ανάλυση και τουρκική στρατηγική μετά το 2002. Συγκριτική ανάλυση της ελληνικής και της τουρκικής στρατηγικής*, στο Ηλίας Ι. Κουσκουβέλης, Σπυρίδων Ν. Λίτσας, *Το στρατηγικό βάθος και η Τουρκία*, Αθήνα, Ποιότητα, 2013, σελ. 233.

¹⁵⁰ Βλ. Παναγιώτης Ήφαιστος, *Συγκριτική ανάλυση και τουρκική στρατηγική μετά το 2002. Συγκριτική ανάλυση της ελληνικής και της τουρκικής στρατηγικής*, στο Ηλίας Ι. Κουσκουβέλης, Σπυρίδων Ν. Λίτσας, *Το στρατηγικό βάθος και η Τουρκία*, Αθήνα, Ποιότητα, 2013, σελ. 250.

οφέλη από την διατήρηση στενών σχέσεων με αυτό είναι πολλά, κυρίως οικονομικού και ενεργειακού χαρακτήρα. Πρόκειται, όμως, για μια ετεροβαρή σχέση, αφού η τουρκική πολιτική δημιουργεί, ενίοτε, προβλήματα στους Αζέρους.¹⁵¹ Με την γειτονική Αρμενία, οι σχέσεις είναι σαφώς πιο τεταμένες. Η Τουρκία έδειξε έμπρακτα την υποστήριξή της στο Αζερμπαϊτζάν στην διαμάχη του με την Αρμενία για την περιοχή του Ναγκόρνο-Καραμπάχ, περιοχή που, σύμφωνα με όσα υποστηρίζουν, η τελευταία κατέχει παράνομα. Παράλληλα, υπάρχει και το γνωστό θέμα της γενοκτονίας των Αρμενίων από τους Τούρκους, που αποτελεί σημείο τριβής μεταξύ των δυο κρατών και αιτία όξυνσης των σχέσεων της Τουρκίας με κάθε χώρα που την αναγνωρίζει.¹⁵² Τέλος, η Γεωργία είναι μια χώρα με σημαντικό ενδιαφέρον για την Τουρκία, πρώτον λόγω της οικονομικής (η Τουρκία είναι ο μεγαλύτερος εμπορικός εταίρος της Γεωργίας) και ενεργειακής συνεργασίας (σε θέματα μεταφοράς ενέργειας), καθώς και λόγω της ύπαρξης πολιτών τουρκικής καταγωγής στο έδαφος της Αμπχαζίας. Οι σχέσεις μπορούν να θεωρηθούν καλές, αν και το τουρκικό κράτος ακολουθεί πολιτική «παγώματος» των διαφορών, αντίθετη με το διατακτικό της πολιτικής «μηδενικών προβλημάτων», καθώς προσπαθεί να κρατήσει μια ισορροπία ανάμεσα σε Ρωσία και Δύση, προωθώντας τα συμφέροντά της.¹⁵³

Στα νότια σύνορά του, το τουρκικό κράτος αντιμετωπίζει σημαντικές προκλήσεις. Οι σχέσεις με την Συρία είναι κάκιστες, λόγω της υποστήριξης της Τουρκίας στην συριακή αντιπολίτευση, στον εμφύλιο πόλεμο που λαμβάνει χώρα εκεί, καθώς και

---

¹⁵¹ Βλ. Ηλίας Ι. Κουσκουβέλης, *Πολιτική «μηδενικών προβλημάτων» με τους γείτονες ή προβληματική πολιτική;*, στο Ηλίας Ι. Κουσκουβέλης, Σπυρίδων Ν. Λίτσας, *Το στρατηγικό βάθος και η Τουρκία*, Αθήνα, Ποιότητα, 2013, σελ. 25-26.

¹⁵² Βλ. Ηλίας Ι. Κουσκουβέλης, *Πολιτική «μηδενικών προβλημάτων» με τους γείτονες ή προβληματική πολιτική;*, στο Ηλίας Ι. Κουσκουβέλης, Σπυρίδων Ν. Λίτσας, *Το στρατηγικό βάθος και η Τουρκία*, Αθήνα, Ποιότητα, 2013, σελ. 26-27.

¹⁵³ Βλ. Ηλίας Ι. Κουσκουβέλης, *Πολιτική «μηδενικών προβλημάτων» με τους γείτονες ή προβληματική πολιτική;*, στο Ηλίας Ι. Κουσκουβέλης, Σπυρίδων Ν. Λίτσας, *Το στρατηγικό βάθος και η Τουρκία*, Αθήνα, Ποιότητα, 2013, σελ. 28-29.

της ξεκάθαρης θέσης υπέρ της ανατροπής του καθεστώτος Άσαντ. Εκτός αυτού, υπάρχει και μια σειρά άλλων προβλημάτων (υποστήριξη εκ μέρους της Συρίας στους Κούρδους και τους Αρμένιους, καθώς και σε Ελλάδα και Κύπρο στο θέμα της τουρκικής εισβολής, διαμάχη για την περιοχή της Αλεξανδρέττας, ένταση λόγω της κατασκευής του τουρκικού φράγματος σε Τίγρη και Ευφράτη, που μειώνει την διαθέσιμη ποσότητα νερού στην Συρία), αυξάνει τις τριβές μεταξύ τους και δημιουργεί συνθήκες αποσταθεροποίησης όλης της περιοχής, με δεδομένη τη σύγκρουση συριακής κυβέρνησης και αντιπολίτευσης αλλά και Κούρδων με το Ισλαμικό Κράτος.¹⁵⁴ Η Τουρκία αυτοπαγιδεύθηκε στο «παιχνίδι» ανατροπής της συριακής κυβέρνησης, αφού αφενός βρέθηκε αντιμέτωπη με το Ιράν και στην Ρωσία (η οποία διαθέτει στην Ταρτό την μοναδική της ναυτική βάση στην Μεσόγειο), αφετέρου βρίσκεται αντιμέτωπη με την πιθανότητα δημιουργίας ενός δεύτερου κουρδικού κρατικού μορφώματος (σε περίπτωση απόσχισης ή απόκτησης αυτονομίας στα πλαίσια του συριακού κράτους) στα νότια σύνορά της.

Οι σχέσεις με το Ιράκ, παρά τις προσπάθειες του τουρκικού κράτους να βελτιωθούν, δεν είναι και οι καλύτερες δυνατές, λόγω προβλημάτων που σχετίζονται κυρίως με τους Κούρδους που διαβιούν στο Ιράκ, οι οποίοι λειτουργούν υπό καθεστώς αυτονομίας. Η Τουρκία υποστηρίζει επίσημα την εδαφική ακεραιότητα του Ιράκ, αλλά παράλληλα ανακινεί το θέμα των Τουρκομάνων του Κιρκούκ, παρεμβαίνοντας στα εσωτερικά του, ενώ έχει επαφές που αφορούν ενεργειακά θέματα με την κυβέρνηση του αυτόνομου Κουρδιστάν. Αυτή η στάση δημιουργεί ένταση στις σχέσεις Τουρκίας και Ιράκ, η οποία οξύνεται και από τις στρατιωτικές επιχειρήσεις της πρώτης εναντίον των Κούρδων ανταρτών που βρίσκονται στο

---

¹⁵⁴ Βλ. Ηλίας Ι. Κουσκουβέλης, *Πολιτική «μηδενικών προβλημάτων» με τους γείτονες ή προβληματική πολιτική;*, στο Ηλίας Ι. Κουσκουβέλης, Σπυρίδων Ν. Λίτσας, *Το στρατηγικό βάθος και η Τουρκία*, Αθήνα, Ποιότητα, 2013, σελ. 30-33.

έδαφος του δεύτερου. Κάτι τέτοιο μειώνει παράλληλα τις πιθανότητες περαιτέρω προσέγγισης Τουρκίας και αυτόνομου Κουρδιστάν, παρά την ύπαρξη συνεργασίας σε ενεργειακά θέματα, αφού το δεύτερο είναι σαφές ότι δεν πρόκειται να εγκαταλείψει τον κουρδικό πληθυσμό που βρίσκεται σε Τουρκία και Συρία.¹⁵⁵

Οι σχέσεις με το Ιράν είναι «συστημικά, θρησκευτικά και πολιτισμικά ανταγωνιστικές».¹⁵⁶ Τουρκία και Ιράν φιλοδοξούν να διαδραματίσουν σημαντικό ρόλο στην περιοχή της κεντρικής Ασίας να αναβαθμίσουν την γεωπολιτική τους θέση και να εξασφαλίσουν στρατηγική επιρροή, μέσω του ελέγχου διέλευσης της ενέργειας.¹⁵⁷ Θρησκευτικά, η Τουρκία είναι σουνιτική και το Ιράν σιιτικό, ενώ χαρακτηρίζονται από διαφορετικά πολιτικά μοντέλα. Η ύπαρξη Αζέρων στο Ιράν αποτελεί λόγο αντιπαράθεσης, όμως και τα δύο κράτη είναι κατά της δημιουργίας κουρδικού κράτους. Παρότι η Τουρκία έκανε μια προσπάθεια προσέγγισης με το Ιράν παίρνοντας θέση υπέρ του στο θέμα του πυρηνικού του προγράμματος και ψήφισε κατά των κυρώσεων που επέβαλε η Δύση, η σχέση της με το Ιράν παρουσιάζει προβλήματα, λόγω των γεγονότων στην Συρία (το Ιράν είναι πιστός σύμμαχος και στηρίζει το καθεστώς Άσαντ),¹⁵⁸ καθώς και λόγω του γεγονότος ότι το Ιράν δεν είναι διατεθειμένο να αφήσει την Τουρκία να λειτουργεί ως ηγεμονική δύναμη στην περιοχή.

---

¹⁵⁵ Βλ. Ηλίας Ι. Κουσκουβέλης, *Πολιτική «μηδενικών προβλημάτων» με τους γείτονες ή προβληματική πολιτική;*, στο Ηλίας Ι. Κουσκουβέλης, Σπυρίδων Ν. Λίτσας, *Το στρατηγικό βάθος και η Τουρκία*, Αθήνα, Ποιότητα, 2013, σελ. 33-35.

¹⁵⁶ Βλ. Ηλίας Ι. Κουσκουβέλης, *Πολιτική «μηδενικών προβλημάτων» με τους γείτονες ή προβληματική πολιτική;*, στο Ηλίας Ι. Κουσκουβέλης, Σπυρίδων Ν. Λίτσας, *Το στρατηγικό βάθος και η Τουρκία*, Αθήνα, Ποιότητα, 2013, σελ. 36.

¹⁵⁷ Βλ. Ιωάννης Παρίσης, *Η καθ' ημάς θάλασσα: γεωστρατηγική ανάλυση της μεσογείου*, Αθήνα, Λιβάνη, 2013, σελ.109.

¹⁵⁸ Βλ. Ηλίας Ι. Κουσκουβέλης, *Πολιτική «μηδενικών προβλημάτων» με τους γείτονες ή προβληματική πολιτική;*, στο Ηλίας Ι. Κουσκουβέλης, Σπυρίδων Ν. Λίτσας, *Το στρατηγικό βάθος και η Τουρκία*, Αθήνα, Ποιότητα, 2013, σελ. 35-39.

Το ιστορικό των σχέσεων Ελλάδος και Τουρκίας αναλύθηκε στο προηγούμενο κεφάλαιο και στα πλαίσια της ιστορικής αναδρομής εθίγησαν και οι στρατηγικοί στόχοι της Τουρκίας σε ζητήματα που αφορούν την χώρα μας. Εντούτοις, κρίνεται σκόπιμο να αναλυθεί και η σχέση μεταξύ των δύο κρατών με βάση τις πρόσφατες εξελίξεις. Ο Ιωάννης Μάζης, θίγοντας την γεωστρατηγική διάσταση της τουρκικής απειλής, αναφέρει ότι «ένας αναθεωρητικής στοχεύσεως εθνικο-κρατικός δρών ο οποίος ελέγχει τα Στενά (Τουρκία), υπό οποιαδήποτε θεσμική μορφή, παραμένει, συνολικώς, από γεωπολιτικής, γεωοικονομικής, γεωστρατηγικής και γεωπολιτισμικής απόψεως, η βασική Απειλή κατά της Ναυτικής Δυνάμεως του Αρχιπελάγους (Ελλάς).¹⁵⁹ Οι τουρκικές επιδιώξεις μπορούν να ομαδοποιηθούν, ανάλογα με τον χώρο στον οποίο περιορίζονται:

α) Πρώτον, «στο Αιγαίο, με μια σειρά μονομερών διεκδικήσεων (υφαλοκρηπίδα, χωρικά ύδατα, εθνικός εναέριος χώρος, FIR Αθηνών, απομάκρυνση του αμυντικού δυναμικού από τα νησιά του Ανατολικού Αιγαίου και τα Δωδεκάνησα, επιχειρησιακός έλεγχος στα πλαίσια του ΝΑΤΟ ευθύνη έρευνας και διάσωσης, αμφισβήτηση εθνικής κυριαρχίας), καθώς και με εκτόξευση απειλών περί πολέμου, επιδιώκει την διανομή του με όρια (από τις τουρκικές ακτές νοούμενα) που θα εφάπτονται του 25^{ου} μεσημβρινού».¹⁶⁰ Στην λίστα των διαφορών έρχεται να προστεθεί το θέμα της ελληνικής ΑΟΖ, της οποίας την έκταση αμφισβητεί η Τουρκία.¹⁶¹

---

¹⁵⁹ Βλ. Ιωάννης Θ. Μάζης, *Γεωπολιτική προσέγγιση για ένα νέο Ελληνικό Αμυντικό Δόγμα*, Αθήνα, Παπαζήση, 2006, σελ. 89.

¹⁶⁰ Βλ. Ιωάννης Θ. Μάζης, *Γεωπολιτική προσέγγιση για ένα νέο Ελληνικό Αμυντικό Δόγμα*, Αθήνα, Παπαζήση, 2006, σελ.59.

¹⁶¹ Βλ. Ηλίας Ι. Κουσκουβέλης, *Πολιτική «μηδενικών προβλημάτων» με τους γείτονες ή προβληματική πολιτική;*, στο Ηλίας Ι. Κουσκουβέλης, Σπυρίδων Ν. Λίτσας, *Το στρατηγικό βάθος και η Τουρκία*, Αθήνα, Ποιότητα, 2013, σελ. 20.

β) Στην Θράκη, «επιδιώκει την ολοκλήρωση του εκτουρκισμού της μουσουλμανικής μειονότητας, μέσω της επιχειρούμενης ομοιογενοποίησης του τουρκικού, πομακικού και αθιγγανικού στοιχείου με όχημα μία τεχνηέντως καλλιεργούμενη κοινή μειονοτική «εθνική» συνείδηση, αλλά και με μεταφορά μειονοτικού δυναμικού στον Νομό Έβρου και, τέλος, με την καλλιέργεια της ιδέας της αυτονομίας, σε συνδυασμό και με την μουσουλμανική μειονότητα που διαβιεί στην Ν. Βουλγαρία».¹⁶²

Η πολιτική της Τουρκίας στην Θράκη εντάσσεται στα πλαίσια της γενικότερης πολιτικής της στα Βαλκάνια. Ο υπουργός εξωτερικών της Τουρκίας, Αχμέτ Νταβούτογλου, αναφέρει: «Η ασφάλεια των Βαλκανίων ολοένα και περισσότερο ταυτίζεται με τις παραμέτρους ασφαλείας που εκτείνονται στην κατεύθυνση των δυτικών συνόρων της Τουρκίας. Η ζώνη ασφαλείας που δημιουργήθηκε στην Ανατολική Θράκη κατά την διάρκεια του Ψυχρού πολέμου πρέπει να επεκταθεί δυτικότερα με πολυμερείς και διμερείς συμφωνίες που θα συναφθούν σε βαλκανικό επίπεδο»¹⁶³. Με βάση αυτήν την αντίληψη, η Τουρκία υπέγραψε συμφωνία στρατιωτικής συνεργασίας με την Αλβανία η οποία ορίζει πως οι τουρκικές ένοπλες δυνάμεις μπορούν να χρησιμοποιούν το έδαφος της γειτονικής χώρας.¹⁶⁴ Εκμεταλλευόμενη την συνθήκη, η Τουρκία έφερε πολεμικά πλοία στο Δυρράχιο, ενώ παράλληλα επενδύει σε ναυτικές βάσεις στην Αλβανία.¹⁶⁵ Στο προηγούμενο κεφάλαιο θίχτηκε και η πιθανότητα εμπλοκής του τουρκικού παράγοντα στην

---

¹⁶² Βλ. Ιωάννης Θ. Μάζης, *Γεωπολιτική προσέγγιση για ένα νέο Ελληνικό Αμυντικό Δόγμα*, Αθήνα, Παπαζήση, 2006, σελ. 60.

¹⁶³ Βλ. Αχμέτ Νταβούτογλου, *Το στρατηγικό βάθος: η διεθνής θέση της Τουρκίας*, Αθήνα, Ποιότητα, 2010, σελ. 201-202.

¹⁶⁴ Βλ. Ηλίας Ι. Κουσκουβέλης, *Πολιτική «μηδενικών προβλημάτων» με τους γείτονες ή προβληματική πολιτική;*, στο Ηλίας Ι. Κουσκουβέλης, Σπυρίδων Ν. Λίτσας, *Το στρατηγικό βάθος και η Τουρκία*, Αθήνα, Ποιότητα, 2013, σελ. 20-21.

¹⁶⁵ Βλ. Ιωάννης Θ. Μάζης, *Νταβουτογλιανή προσέγγιση και γεωπολιτική ανάλυση: κριτική παρουσίαση*, στο Ηλίας Ι. Κουσκουβέλης, Σπυρίδων Ν. Λίτσας, *Το στρατηγικό βάθος και η Τουρκία*, Αθήνα, Ποιότητα, 2013, σελ. 78.

ακύρωση της συμφωνίας οριοθέτησης των θαλάσσιων ζωνών μεταξύ Ελλάδος και Αλβανίας. Επίσης, υπάρχει και στρατιωτική συνεργασία μεταξύ Τουρκίας και ΠΓΔΜ, την οποία ενισχύει η πρώτη στρατιωτικά, πολιτικά και οικονομικά.¹⁶⁶ Τέλος, η Τουρκία έχει αναλάβει τον ρόλο της προστάτιδας δύναμης της Βοσνίας και των συμφερόντων της,¹⁶⁷ ενώ εκπαιδεύει τον στρατό της και έχει μεγάλη επιρροή στους θεσμούς της,¹⁶⁸

γ) Στην Κύπρο, «με την παρελκυστική της πολιτική και την χρήση απειλών , επιδιώκει την παγίωση της σημερινής καταστάσεως. Η περίπτωση της συμπεριφοράς της Τουρκίας και μέρους της τουρκοκυπριακής πολιτικής ελίτ, αναφορικά με την υπερψήφιση του Σχεδίου Ανάν από τουρκοκυπριακής πλευράς και την θετική τοποθέτηση της Κυβερνήσεως Ερντογάν ως προς αυτό, σαφώς εξηγείται εκ του γεγονότος ότι το εν λόγω σχέδιο ήταν προδήλως ετεροβαρές, υπέρ της Τουρκίας – με προφανή, μάλιστα, σκοπό να προκαλέσει ακριβώς την απόρριψή του από ελληνικής πλευράς ούτως ώστε να αντιστραφεί η διεθνής Κοινή Γνώμη, αναφορικά προς το ποία εκ των δύο πλευρών (ελληνική ή τουρκική) επιδιώκει πράγματι την ειρηνική και δίκαιη λύση του προβλήματος».¹⁶⁹ Αυτή η τακτική έχει ως σκοπό να αναβαθμίσει το στάτους του ψευδοκράτους. Παράλληλα, η Τουρκία ακολουθεί προκλητική τακτική απέναντι στην Κύπρο όσον αφορά το θέμα της ΑΟΖ, απειλώντας με χρήση βίας και προχωρώντας σε έρευνες εντός της κυπριακής ΑΟΖ, ενώ προχώρησε σε παράνομη

---

¹⁶⁶ Βλ. Ηλίας Ι. Κουσκουβέλης, *Πολιτική «μηδενικών προβλημάτων» με τους γείτονες ή προβληματική πολιτική;*, στο Ηλίας Ι. Κουσκουβέλης, Σπυρίδων Ν. Λίτσας, *Το στρατηγικό βάθος και η Τουρκία*, Αθήνα, Ποιότητα, 2013, σελ. 21.

¹⁶⁷ Βλ. Ιωάννης Θ. Μάζης, *Νταβουτογλιανή προσέγγιση και γεωπολιτική ανάλυση: κριτική παρουσίαση*, στο Ηλίας Ι. Κουσκουβέλης, Σπυρίδων Ν. Λίτσας, *Το στρατηγικό βάθος και η Τουρκία*, Αθήνα, Ποιότητα, 2013, σελ. 78.

¹⁶⁸ Βλ. Νίκος Κοτζιάς, *Η εξωτερική πολιτική της Ελλάδας στον 21^ο αιώνα: Για μια νέα, ενεργητική, δημοκρατική, πατριωτική στρατηγική στην εποχή της παγκοσμιοποίησης*, Αθήνα, Καστανιώτη, 2010, σελ. 235.

¹⁶⁹ Βλ. Ιωάννης Θ. Μάζης, *Γεωπολιτική προσέγγιση για ένα νέο Ελληνικό Αμυντικό Δόγμα*, Αθήνα, Παπαζήση, 2006, σελ. 58-59.

οριοθέτηση της ΑΟΖ μεταξύ αυτής και του ψευδοκράτους.¹⁷⁰ Η σημασία που δίνει η τουρκική πλευρά στην Κύπρο καθίσταται σαφής από όσα αναφέρει ο Αχμέτ Νταβούτογλου: «Ακόμη και αν δεν υπήρχε ούτε ένας μουσουλμάνος Τούρκος εκεί, η Τουρκία όφειλε να διατηρεί ένα Κυπριακό ζήτημα. Καμία χώρα δεν μπορεί να μείνει αδιάφορη σε ένα τέτοιο νησί που βρίσκεται στην καρδιά του ζωτικού της χώρου. Καμία παγκόσμια και περιφερειακή δύναμη που κάνει στρατηγικούς υπολογισμούς στη Μέση Ανατολή, στην ανατολική Μεσόγειο, στο Αιγαίο, στη διώρυγα του Σουέζ, στην Ερυθρά θάλασσα και στον Περσικό κόλπο δεν μπορεί να παραμελήσει την Κύπρο. Η Κύπρος βρίσκεται σε μια τόσο εγγύς απόσταση σε όλες αυτές τις περιοχές, ώστε να έχει την ιδιότητα μίας παραμέτρου, η οποία είναι σε θέση να επηρεάζει άμεσα όλες μαζί».¹⁷¹

Τέλος, είναι σημαντικό να γίνει αναφορά στις σχέσεις Τουρκίας και Ισραήλ, αφού το Ισραήλ αποτελεί την ισχυρότερη δύναμη της ανατολικής Μεσογείου. Η στρατηγική συνεργασία μεταξύ των δύο χωρών ευνοήθηκε από τις ΗΠΑ και ευνόησε της επίτευξη πολιτικών και στρατηγικών στόχων όλων των εμπλεκομένων στην σχέση αυτή. Με την άνοδο του ισλαμικού κόμματος στην εξουσία, άρχισαν να παρουσιάζονται τα πρώτα προβλήματα μεταξύ Τουρκίας και Ισραήλ. Η επιθυμία της πρώτης να καταστεί ηγεμονική δύναμη στον μουσουλμανικό κόσμο και να κερδίσει την αποδοχή των Αράβων, αλλά και ο αντισιμιτισμός της τουρκικής κοινής γνώμης, την οδήγησε σε επιλογές που ενόχλησαν το Ισραήλ.¹⁷² Η οριστική ρήξη ήρθε μετά τις εξελίξεις που πυροδότησε η ισραηλινή επέμβαση στο Μαβί Μαρμαρά, στις 31 Μαΐου

---

¹⁷⁰ Βλ. Ηλίας Ι. Κουσκουβέλης, *Πολιτική «μηδενικών προβλημάτων» με τους γείτονες ή προβληματική πολιτική;*, στο Ηλίας Ι. Κουσκουβέλης, Σπυρίδων Ν. Λίτσας, *Το στρατηγικό βάθος και η Τουρκία*, Αθήνα, Ποιότητα, 2013, σελ. 22-23.

¹⁷¹ Βλ. Αχμέτ Νταβούτογλου, *Το στρατηγικό βάθος: η διεθνής θέση της Τουρκίας*, Αθήνα, Ποιότητα, 2010, σελ. 279-280.

¹⁷² Για μια αναλυτική παρουσίαση του θέματος βλ. Amikam Nachmani, *Η ανατολική Μεσόγειος: Δραματικές αλλαγές, δραματικές ευκαιρίες*, στο Ηλίας Ι. Κουσκουβέλης, Σπυρίδων Ν. Λίτσας, *Το στρατηγικό βάθος και η Τουρκία*, Αθήνα, Ποιότητα, 2013, σελ. 107-122.

2010. Τελικά, η Τουρκία υποβάθμισε τις διπλωματικές της σχέσεις με το Ισραήλ, ακυρώθηκε κάθε συνεργασία με αυτό, ο Νταβούτογλου δήλωσε χαρακτηριστικά πως «ήρθε ο καιρός το Ισραήλ να πληρώσει για τις παράνομες πράξεις του»,¹⁷³ ενώ χαρακτηριστικό είναι ότι ο πρώην υπουργός εξωτερικών του Ισραήλ, Άβινγκορ Λίμπερμαν, κάλεσε τους συμπατριώτες του να συνειδητοποιήσουν ότι η προσπάθεια βελτίωσης των σχέσεων της χώρας του με την Τουρκία υπό τον «εξτρεμιστή» Ερντογάν είναι μάταιη και θα μπορούσε μόνο να βλάψει την θέση του Ισραήλ στην περιοχή¹⁷⁴. Είναι σαφές ότι αυτή η εξέλιξη ανοίγει ένα παράθυρο ευκαιρίας για την Ελλάδα, η οποία μπορεί να επιδιώξει μέσω της στρατηγικής συνεργασίας με το Ισραήλ την επίτευξη των στρατηγικών της στόχων στο υποσύστημα της Ανατολικής Μεσογείου.

Ανακεφαλαιώνοντας τα παραπάνω, προκύπτει το συμπέρασμα ότι η εξωτερική πολιτική της Τουρκίας μόνο μηδενικών προβλημάτων δεν μπορεί να χαρακτηριστεί. Η αποτυχία της τουρκικής πολιτικής είναι χαρακτηριστική, αφού έχει ανοίξει αρκετά μέτωπα τα οποία είναι δύσκολο να διαχειριστεί,¹⁷⁵ κάτι που δημιουργεί τις προϋποθέσεις αναβάθμισης της θέσης της χώρας μας, σε περίπτωση που αποφασίσει να αλλάξει την καταστροφική κατευναστική της πολιτική απέναντι στην Τουρκία.

---

¹⁷³ Βλ. Ηλίας Ι. Κουσκουβέλης, *Πολιτική «μηδενικών προβλημάτων» με τους γείτονες ή προβληματική πολιτική;*, στο Ηλίας Ι. Κουσκουβέλης, Σπυρίδων Ν. Λίτσας, *Το στρατηγικό βάθος και η Τουρκία*, Αθήνα, Ποιότητα, 2013, σελ. 42.

¹⁷⁴ Βλ. «Let's stop deluding ourselves about Turkey, says Liberman», Times Of Israel, 19.10.2013. Πηγή: <http://www.timesofisrael.com/lets-stop-deluding-ourselves-about-turkey-says-liberman/> (τελευταία είσοδος: 30/9/2014).

¹⁷⁵ Βλ. Burak Bekdil, «The enemies of Turkey's enemies», Hurriyet Daily News, 8/10/2014. Πηγή: <http://www.hurriyetdailynews.com/the-enemies-of-turkeys-enemies.aspx?pageID=449&nID=72663&NewsCatID=398> (τελευταία είσοδος: 10/10/2014).

4.3 Ανάλυση της ελληνικής αποτρεπτικής στρατηγικής

Η ελληνική αποτρεπτική στρατηγική έχει ως σκοπό να «παρουσιάσει στην Τουρκία την αξιόπιστη απειλή ότι το τίμημα που θα υποστεί σε περίπτωση επιθετικής ενέργειας εναντίον της Ελλάδος θα είναι πολύ υψηλό».¹⁷⁶ Η αξιοπιστία της αποτρεπτικής απειλής της Ελλάδας εξαρτάται από την ικανότητά της να πείσει ότι, πρώτον, διαθέτει την απαιτούμενη ισχύ να προκαλέσει μεγάλο κόστος στην Τουρκία και, δεύτερον, ότι έχει την βούληση να προχωρήσει χρήση αυτής της δυνατότητας εφόσον οι συνθήκες το καταστήσουν απαραίτητο. Για να καταφέρει να αυξήσει την αξιοπιστία του αποτρεπτικού της μηχανισμού, η Ελλάδα προχώρησε σε μια σειρά σημαντικών κινήσεων,¹⁷⁷ όμως μία σειρά κρίσεων (Γμια και S-300) ζημίωσε την αποτρεπτική της φήμη, όπως αναφέρθηκε σε προηγούμενο κεφάλαιο. Η κατευναστική πολιτική που ακολουθείται τα τελευταία είκοσι χρόνια και ο χειρισμός των παραπάνω κρίσεων καταδεικνύουν ότι η Ελλάδα δεν επέδειξε την απαραίτητη ριψοκίνδυνη συμπεριφορά, ούτε υπερασπίστηκε τα συμφέροντά της. Η Ελλάδα, παρότι είχε να υπερασπιστεί ζωτικά συμφέροντα, σε αντίθεση με την Τουρκία, που επεδίωκε να ικανοποιήσει δευτερεύοντα, υποχώρησε, δίνοντας την εντύπωση στην Τουρκία ότι αυτά είναι διαπραγματεύσιμα.¹⁷⁸ Είναι προφανές, λοιπόν, ότι η Ελλάδα οφείλει να δημιουργήσει ένα αποτρεπτικό δόγμα που θα πείθει την Τουρκία ότι είναι έτοιμη να πραγματοποιήσει την απειλή της.

---

¹⁷⁶ Βλ. Αθανάσιος Πλατιάς, *Η ελληνική αμυντική πολιτική μετά το 1974*, στο Κωνσταντίνος Αρβανιτόπουλος, Μαριλένα Κοππά (επιμέλεια), *30 χρόνια ελληνικής εξωτερικής πολιτικής 1974-2004*, Αθήνα, Λιβάνη, 2005, σελ. 223.

¹⁷⁷ Για την αναλυτική παρουσίαση αυτών, βλ. Αθανάσιος Πλατιάς, *Η ελληνική αμυντική πολιτική μετά το 1974*, στο Κωνσταντίνος Αρβανιτόπουλος, Μαριλένα Κοππά (επιμέλεια), *30 χρόνια ελληνικής εξωτερικής πολιτικής 1974-2004*, Αθήνα, Λιβάνη, 2005, σελ. 223

¹⁷⁸ Βλ. Αθανάσιος Πλατιάς, *Η ελληνική αμυντική πολιτική μετά το 1974*, στο Κωνσταντίνος Αρβανιτόπουλος, Μαριλένα Κοππά (επιμέλεια), *30 χρόνια ελληνικής εξωτερικής πολιτικής 1974-2004*, Αθήνα, Λιβάνη, 2005, σελ. 224-225.

4.3.1. Αξιοπιστία της αποτροπής

Η πιθανότητα επίτευξης του σκοπού της αποτροπής αυξάνεται όσο αυξάνεται και ο φόβος που προκαλεί αυτή στην Τουρκία και σε κάθε πιθανό εχθρό. Όπως αναφέρει ο Παναγιώτης Ήφαιστος, οι πιο κλασικής μορφής στόχοι είναι οι παρακάτω:¹⁷⁹

- α) «Τα οπλικά συστήματα του αντιπάλου, όπως στρατόπεδα, αεροδρόμια, ναύσταθμοι, οχυρωματικά έργα και άλλοι συναφείς στόχοι. Θα πρέπει να εκτιμηθεί ότι στην Τουρκία ο στρατός λειτουργεί ως συνεκτικός ιστός της φυλετικά και ταξικά ανομοιογενούς τουρκικής κοινωνίας. Αυτό το γεγονός καθιστά «αγαθό υψηλής αξίας» τους στόχους που σχετίζονται με τον τουρκικό στρατό».
- β) «Η οικονομική υποδομή που σχετίζεται με το αξιόμαχο των ενόπλων δυνάμεων και τη διεξαγωγή ενός πιθανού πολέμου».
- γ) «Ηλεκτροπαραγωγικοί σταθμοί, φράγματα και η συναφής με το στρατό βιομηχανική υποδομή».
- δ) «Το συγκοινωνιακό δίκτυο, συμπεριλαμβανομένης της γέφυρας του Βοσπόρου. Ο τελευταίος στόχος έχει πολλαπλό αποτρεπτικό αποτέλεσμα για τους πιο κάτω λόγους: αποκόπτει το ευρωπαϊκό τμήμα της Τουρκίας από τη Μικρά Ασία, προκαλεί προβλήματα ανεφοδιασμού στα τουρκικά στρατεύματα στη Θράκη και προκαλεί ανησυχίες σε τρίτους, των οποίων τα πλοία διασχίζουν τον Βόσπορο».
- ε) «Κάθε στόχος που βαλλόμενος θα διασάλεγε τα ερείσματα και τη θέση της ιδιόμορφης πολιτικής και στρατιωτικής ηγεσίας της Τουρκίας».

---

¹⁷⁹ Βλ. Παναγιώτης Ήφαιστος, *Αποτρεπτική στρατηγική και ελληνική εξωτερική πολιτική*, στο Παναγιώτης Ήφαιστος, Αθανάσιος Πλατιάς, *Ελληνική αποτρεπτική στρατηγική*. Αθήνα, Παπαζήση, 1992, σελ. 100-101.

στ) «Κάθε στόχος που βαλλόμενος θα απειλούσε την καθεστωτική σταθερότητα, ιδιαίτερα τις ευαίσθητες περιοχές της ανατολικής Τουρκίας, όπου, πέραν των μειονοτήτων, η Τουρκία συνορεύει με εχθρικά διακείμενες χώρες».

Η αξιοπιστία της αποτροπής εξαρτάται, επίσης, από πολλούς παράγοντες, ποιοτικής και ποσοτικής φύσης: «1. ποσοτική και ποιοτική επάρκεια πολεμικών μέσων, 2. αξιόμαχη στρατιωτική ηγεσία, 3. επεξεργασμένα επιτελικά σχέδια, 4. οικονομική υποδομή υποστήριξης, 5. εθνική συναίνεση όσον αφορά το εθνικό συμφέρον, 6. εθνικό φρόνημα, 7. ικανή, αξιόπιστη, και σοβαρή πολιτική ηγεσία, 8. σταθερότητα και συνέπεια πολιτικών και στρατιωτικών στόχων, ανεξάρτητα από εσωτερικές πολιτικές διακυμάνσεις, 9. πλήρης συνεργασία πολιτικής και στρατιωτικής ηγεσίας, 10. πολιτικές και κοινωνικές δυνάμεις υποστήριξης γύρω από τους εξωτερικούς στόχους και το αμυντικό δόγμα, 11. αποδεδειγμένη αποφασιστικότητα και ετοιμότητα προάσπισης των ζωτικών συμφερόντων, 12. εξωτερικές διασυνδέσεις και συμμαχίες, 13. διπλωματική υπηρεσία υψηλής ποιοτικής στάθμης, 14. η φήμη της χώρας ως προς τις παρελθούσες επιδόσεις της να αποτρέπει τους αντιπάλους της, 15. το επίπεδο τεχνολογικής ανάπτυξης της χώρας, 16. η πολεμική της βιομηχανία, 17. η συμμετοχή σε στρατιωτικά σύμφωνα και γενικά οι συμμαχίες της χώρας κ.λπ.»¹⁸⁰. Είναι προφανές ότι η Ελλάδα υστερεί σε αρκετούς από τους παραπάνω δείκτες, ως αποτέλεσμα της κατευναστικής πολιτικής που ακολούθηθηκε τις τελευταίες δεκαετίες.¹⁸¹

---

¹⁸⁰ Βλ. Παναγιώτης Ήφαιστος, *Αποτρεπτική στρατηγική και ελληνική εξωτερική πολιτική*, στο Παναγιώτης Ήφαιστος, Αθανάσιος Πλατιάς, *Ελληνική αποτρεπτική στρατηγική*. Αθήνα, Παπαζήση, 1992, σελ. 83-84.

¹⁸¹ Η πολιτική που υπαγορεύτηκε από πολιτικούς και στηρίχθηκε από ακαδημαϊκούς με «έλλειμμα στρατηγικής κουλτούρας» βλ. Παναγιώτης Ήφαιστος, *Συγκριτική ανάλυση και τουρκική στρατηγική μετά το 2002. Συγκριτική ανάλυση της ελληνικής και της τουρκικής στρατηγικής*, στο Ηλίας Ι. Κουσκουβέλης, Σπυρίδων Ν. Λίτσας, *Το στρατηγικό βάθος και η Τουρκία*, Αθήνα, Ποιότητα, 2013, σελ. 254. Για αναλυτική παρουσίαση του θέματος της στρατηγικής κουλτούρας στην Ελλάδα, βλ.

4.3.2. Περιορισμοί της αποτρεπτικής στρατηγικής

Η ελληνική αποτρεπτική στρατηγική αντιμετωπίζει μία σειρά περιορισμών, τους οποίους οι σχεδιαστές της οφείλουν να λάβουν σοβαρά υπόψη:

α) Πληθυσμός. Η Ελλάδα έχει πληθυσμό 10.767.827 κατοίκων¹⁸² και το μόνιμο στρατιωτικό και πολιτικό προσωπικό του υπουργείου εθνικής άμυνας είναι 87.684 άτομα (εξ αυτών 8.163 είναι το πολιτικό προσωπικό), ενώ σε περίοδο πολέμου υπολογίζεται ότι μπορεί να παρατάξει επιπλέον 253.500 εφέδρους. Από την άλλη, η Τουρκία έχει πληθυσμό 79.749.461 κατοίκων¹⁸³ και το συνολικό προσωπικό του τουρκικού στρατού είναι 478.824 άτομα (εκ των οποίων οι 48.631 είναι πολιτικό προσωπικό-αν συμπεριληφθούν χωροφυλακή και ακτοφυλακή, το σύνολο του προσωπικού είναι 671.275 άτομα), εκ των οποίων οι 279.674 είναι στρατεύσιμοι.¹⁸⁴ Το γεγονός αυτό καθιστά σαφές το αριθμητικό πλεονέκτημα της Τουρκίας.

β) Οικονομία. Η οικονομική κρίση¹⁸⁵ που χτύπησε την Ελλάδα προκάλεσε τεράστιο πρόβλημα στις οικονομικές δυνατότητες της χώρας, κάτι που επηρεάζει άμεσα την αποτρεπτική της στρατηγική, αφού είναι αναγκασμένη να μειώσει τις αμυντικές δαπάνες και άρα να περιορίσει τις αποτρεπτικές της ικανότητες. Σύμφωνα με την παγκόσμια τράπεζα από το 2009 (έτος το οποίο ξεκίνησε η ελληνική κρίση) μέχρι το 2013, το ελληνικό ακαθάριστο προϊόν μειώθηκε από 321.015.994.274 σε

Παναγιώτης Ήφαιστος, *Οι διεθνείς σχέσεις ως αντικείμενο επιστημονικής μελέτης στην Ελλάδα και στο εξωτερικό*, Αθήνα, Ποιότητα, 2009.

¹⁸² Βλ. *The Military Balance*, Volume 113, Issue 1, London, Routledge, 2013, σελ. 140.

¹⁸³ Βλ. *The Military Balance*, Volume 113, Issue 1, London, Routledge, 2013, σελ. 182.

¹⁸⁴ Για τα στοιχεία του στρατιωτικού δυναμικού, βλέπε το παράρτημα, στο τέλος της εργασίας.

¹⁸⁵ Η κρίση δεν ήταν μόνο οικονομική, αλλά και «πνευματική, θεσμική, ηθική και διεθνοπολιτική», βλ. Παναγιώτης Ήφαιστος, *Συγκριτική ανάλυση και τουρκική στρατηγική μετά το 2002. Συγκριτική ανάλυση της ελληνικής και της τουρκικής στρατηγικής*, στο Ηλίας Ι. Κουσκουβέλης, Σπυρίδων Ν. Λίτσας, *Το στρατηγικό βάθος και η Τουρκία*, Αθήνα, Ποιότητα, 2013, σελ. 236. Για αναλυτική παρουσίαση των πτυχών αυτών βλ. Παναγιώτης Ήφαιστος, *Η εξωελληνική νοοτροπία και τα αίτια της*, Αθήνα, Ποιότητα, 1996 και Παναγιώτης Κονδύλης, *Πλανητική πολιτική μετά τον Ψυχρό πόλεμο*, Αθήνα, Θεμέλιο, 1992.

241.720.741.048 δολάρια,¹⁸⁶ κάτι που με την σειρά του προκάλεσε μείωση των στρατιωτικών δαπανών από 10.639.000 σε 5.939.000 δολάρια.¹⁸⁷ Αντίθετα, το τουρκικό ακαθάριστο προϊόν αυξήθηκε την ίδια περίοδο από 614.553.921.823 σε 820.206.962.631 δολάρια, ενώ παράλληλα αυξήθηκαν και οι στρατιωτικές δαπάνες από 16.150.000 σε 19.085.000 δολάρια. Η πραγματικότητα που διαμορφώνουν τα νέα οικονομικά δεδομένα είναι πολύ οδυνηρή για μια χώρα που επένδυσε στην ποιοτική εξισορρόπηση του αντιπάλου¹⁸⁸ και που προ οκταετίας (2006) ήταν όγδοη παγκοσμίως στην αγορά (ξένων) οπλικών συστημάτων.¹⁸⁹ Είναι σαφές ότι η Τουρκία αυξάνει την ισχύ της σε σχέση με την Ελλάδα, αν και μερικές αναλύσεις παρουσιάζουν την τουρκική οικονομία ως ένα επισφαλές οικοδόμημα έτοιμο να καταρρεύσει¹⁹⁰. Οι ενεργειακοί πόροι που βρίσκονται στο Αιγαίο και στην περιοχή μεταξύ Κρήτης και Κύπρου, είναι πιθανόν να βελτιώσουν την οικονομική κατάσταση της Ελλάδος, αλλά η εκμετάλλευσή τους προϋποθέτει μια αξιόπιστη αποτρεπτική στρατηγική και «εκμηδένιση κάθε αξίωσης» εκ μέρους της Τουρκίας.¹⁹¹

γ) Γεωγραφία. Η διαμόρφωση του ελληνικού χώρου, αποτελεί μεγάλο πρόβλημα για την χώρα και δυσκολεύει την άμυνά της. Η απουσία στρατηγικού βάθους καθώς και η έκταση του χώρου (μεγάλο μήκος συνόρων) στον οποίο πρέπει να αντιταχθεί αποτελεσματική άμυνα σε περίπτωση επίθεσης, κάνει εξαιρετικά δυσχερή την

---

¹⁸⁶ Πηγή: <http://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.CD>

¹⁸⁷ Πηγή: SIPRI Military Expenditure Database 2012, <http://milexdata.sipri.org>

¹⁸⁸ Βλ. Αθανάσιος Πλατιάς, *Η ελληνική αμυντική πολιτική μετά το 1974*, στο Κωνσταντίνος Αρβανιτόπουλος, Μαριλένα Κοππά (επιμέλεια), *30 χρόνια ελληνικής εξωτερικής πολιτικής 1974-2004*, Αθήνα, Λιβάνη, 2005, σελ. 222.

¹⁸⁹ Πηγή: <http://www.washingtonpost.com/blogs/worldviews/wp/2014/11/18/chart-the-top-buyers-and-sellers-in-the-global-arms-race/>

¹⁹⁰ Βλ. Jesse Colombo, «Why The Worst Is Still Ahead For Turkey's Bubble Economy», Forbes, 5.3.2014, πηγή: <http://www.forbes.com/sites/jessecolombo/2014/03/05/why-the-worst-is-still-ahead-for-turkeys-bubble-economy/> και Paul Krugman, «Troubles in Turkey», Truthout, 13.2.2014, πηγή: <http://www.truth-out.org/opinion/item/21838-paul-krugman-troubles-in-turkey> (τελευταία είσοδος: 30/9/2014).

¹⁹¹ Βλ. Παναγιώτης Ήφαιστος, *Συγκριτική ανάλυση και τουρκική στρατηγική μετά το 2002. Συγκριτική ανάλυση της ελληνικής αι της τουρκικής στρατηγικής*, στο Ηλίας Ι. Κουσκουβέλης, Σπυρίδων Ν. Λίτσας, *Το στρατηγικό βάθος και η Τουρκία*, Αθήνα, Ποιότητα, 2013, σελ. 237.

επίτευξη αυτού του σκοπού. Η Κύπρος βρίσκεται πολύ κοντά στην Τουρκία και σχετικά μακριά από την Ελλάδα, ενώ κοντά στα τουρκικά παράλια βρίσκονται και πολλά νησιά. Αυτό σημαίνει ότι είναι άμεσα εκτεθειμένα σε πιθανή καταστροφή, αφού βρίσκονται μέσα στο βεληνεκές των τουρκικών οπλικών συστημάτων, καθώς και κατάληψη από τουρκικές μονάδες, αφού ο κατακερματισμός του ελληνικού χώρου καθιστά εύκολα πραγματοποιήσιμη μια ενέργεια απόσπασης τμήματος αυτού και προσφέρει στην τουρκική πλευρά την δυνατότητα διατήρησης των εδαφικών κερδών.¹⁹² Επίσης, τα χερσαία σύνορα της Ελλάδος με την Τουρκία, στη Θράκη είναι μακριά από τον στρατηγικό κορμό της πρώτης. Όπως αναφέρει ο Αθανάσιος Πλατιάς, «ο χάρτης των ελληνο-τουρκικών χερσαίων και θαλάσσιων συνόρων δεν δίνει στην Ελλάδα το πλεονέκτημα των «εσωτερικών γραμμών» (interior lines), δηλαδή δεν της παρέχει τη δυνατότητα γρήγορης συγκέντρωσης ενόπλων δυνάμεων σε ένα μέτωπο και μετά μετακίνησής τους σε άλλο».¹⁹³

δ) Τα συμφέροντα των μεγάλων δυνάμεων.¹⁹⁴ Τα σχέδια ισχυρών διεθνών δρώντων που έχουν σημαντικά συμφέροντα στην Ανατολική Μεσόγειο, όπως οι ΗΠΑ, η Ευρωπαϊκή Ένωση και η Ρωσία, είναι λογικό να επηρεάζουν την ελληνική στρατηγική και να δημιουργούν περιορισμούς. Η Ελλάδα οφείλει να υπολογίζει τους σχεδιασμούς των παραπάνω δρώντων και να βρίσκει την λεπτή ισορροπία μεταξύ των συμφερόντων της και των επιδιώξεων των ισχυρών (κυρίως των ΗΠΑ),

---

¹⁹² Βλ. Παναγιώτης Κονδύλης, *Θεωρία του πολέμου, δ' έκδοση*, Αθήνα, 2004, σελ.393-394.

¹⁹³ Βλ. Αθανάσιος Πλατιάς, *Το ελληνικό στρατηγικό δόγμα: σε αναζήτηση αυτονομίας και αποτροπής*, στο Παναγιώτης Ήφαιστος, Αθανάσιος Πλατιάς, *Ελληνική αποτρεπτική στρατηγική*. Αθήνα, Παπαζήση, 1992, σελ. 26-27.

¹⁹⁴ Βλ. Αθανάσιος Πλατιάς, *Το ελληνικό στρατηγικό δόγμα: σε αναζήτηση αυτονομίας και αποτροπής*, στο Παναγιώτης Ήφαιστος, Αθανάσιος Πλατιάς, *Ελληνική αποτρεπτική στρατηγική*. Αθήνα, Παπαζήση, 1992, σελ. 27-28..

προσβλέποντας παράλληλα στην σταδιακή αναβίβαση του γεωστρατηγικού της ρόλου.¹⁹⁵

4.3.3. Εσωτερική και Εξωτερική εξισορρόπηση της τουρκικής απειλής

Στα πλαίσια δημιουργίας αποτελεσματικής στρατηγικής, η Ελλάδα πρέπει να αναζητήσει τρόπους αύξησης της ισχύος της προκειμένου να εξισορροπήσει την Τουρκία. Η αύξηση αυτή μπορεί να γίνει μέσω εσωτερικής και εξωτερικής εξισορρόπησης. Είναι σαφές ότι η Ελλάδα πρέπει να επιδιώξει και τις δύο μορφές, δίνοντας βάρος στην πρώτη.

Η εσωτερική εξισορρόπηση επιτυγχάνεται με την αποτελεσματική χρήση και εκμετάλλευση των εσωτερικών πόρων του κράτους. Σύμφωνα με αυτήν αρχή, η Ελλάδα πρέπει να προχωρήσει σε μία σειρά από ενέργειες. Πρώτον, να ενισχύσει, στο μέτρο των δυνατοτήτων της, τις ένοπλες δυνάμεις. Αυτό προϋποθέτει όχι μόνο την αγορά των καλύτερων οπλικών συστημάτων (στο βαθμό που το επιτρέπει η οικονομική κατάσταση της χώρας), αλλά και την καλύτερη δυνατή εκπαίδευση των εφέδρων, αφού δεν υπάρχει η δυνατότητα δημιουργίας επαγγελματικού στρατού. Η εκπαίδευση των εφέδρων πρέπει να προσαρμοστεί στις απαιτήσεις ενός σύγχρονου αμυντικού δόγματος, ενώ πρέπει να τεθούν εκ νέου οι βάσεις δημιουργίας «παλλαϊκής άμυνας». Δεύτερον, η επιλογή της ποιοτικής εξισορρόπησης είναι αναγκαία, αφού είναι δύσκολο να αλλάξει η ποσοτική υπεροχή της τουρκικής πλευράς. Η ποιοτική εξισορρόπηση καθίσταται δυνατή μέσω της έμφασης στην σύγχρονη τεχνολογία και την «δημιουργία ενός εξαιρετικά αποτελεσματικού

---

¹⁹⁵ Βλ. Ιωάννης Θ. Μάζης, *Γεωπολιτική προσέγγιση για ένα νέο Ελληνικό Αμυντικό Δόγμα*, Αθήνα, Παπαζήση, 2006, σελ. 28-29.

μηχανισμού άμυνας, όσον αφορά τη δομή δυνάμεων, την εκπαίδευση, τη στρατολογία, και τη διαχείριση οπλικών συστημάτων υψηλής τεχνολογίας».¹⁹⁶ Στην ποιοτική εξισορρόπηση συμβάλλουν, επίσης, οι τεχνολογικές καινοτομίες που αφορούν τον συνδυασμό τριών τομέων: α) «τη συλλογή πληροφοριών για την κατάσταση στο πεδίο της μάχης (Intelligence, Surveillance and Reconnaissance)», β) «τη δυνατότητα επεξεργασίας των πληροφοριών αυτών με την άμεση μεταβίβασή τους στο πεδίο της μάχης (command, control, communication, Computer applications and Intelligence processing, γνωστό ως Advanced C4I)» και γ) «την αξιοποίηση των πληροφοριών αυτών από φορείς οπλικών συστημάτων («πλατφόρμες») που χρησιμοποιούν πλέον την δύναμη πυρός που διαθέτουν με εξαιρετική ακρίβεια στόχευσης (precision force)».¹⁹⁷ Ο συνδυασμός όλων των στοιχείων της ποιοτικής εξισορρόπησης έχει πολλαπλασιαστικά αποτελέσματα στην αύξηση της ισχύος και της απόδοσης των ενόπλων δυνάμεων.¹⁹⁸

Η εξωτερική εξισορρόπηση επιτυγχάνεται μέσω της δημιουργίας συμμαχιών, ή μέσω της εξασθένησης των συμμαχιών του αντιπάλου. Η Ελλάδα οφείλει να προβάλλει τον ρόλο της ως χώρα που επιθυμεί την διατήρηση του status quo στην περιοχή, σε αντίθεση με την Τουρκία, και να λειτουργήσει ως παράγοντας σταθερότητας σε μία περιοχή που έχει ιδιαίτερο ενδιαφέρον για πολλούς διεθνείς ισχυρούς δρώντες. Με αυτόν τον τρόπο, μπορεί να βάλει τις βάσεις για επίτευξη συμμαχιών που θα ενισχύσουν την αποτρεπτική της θέση.

---

¹⁹⁶ Βλ. Αθανάσιος Πλατιάς, *Η ελληνική αμυντική πολιτική μετά το 1974*, στο Κωνσταντίνος Αρβανιτόπουλος, Μαριλένα Κοππά (επιμέλεια), *30 χρόνια ελληνικής εξωτερικής πολιτικής 1974-2004*, Αθήνα, Λιβάνη, 2005, σελ. 222.

¹⁹⁷ Βλ. Αθανάσιος Πλατιάς, *Η ελληνική αμυντική πολιτική μετά το 1974*, στο Κωνσταντίνος Αρβανιτόπουλος, Μαριλένα Κοππά (επιμέλεια), *30 χρόνια ελληνικής εξωτερικής πολιτικής 1974-2004*, Αθήνα, Λιβάνη, 2005, σελ. 231-232.

¹⁹⁸ Για μια ανάλυση της σχέσης μεταξύ τεχνολογίας, πληροφορίας και πολέμου, βλ. Ιωάννης Θ. Μάζης, *Γεωπολιτική προσέγγιση για ένα νέο Ελληνικό Αμυντικό Δόγμα*, Αθήνα, Παπαζήση, 2006, σελ. 91-99.

Σημαντικότερη δύναμη της Ανατολικής Μεσογείου είναι το Ισραήλ, το οποίο διαθέτει ισχυρές στρατιωτικές δυνάμεις (είναι χαρακτηριστικό ότι το Ισραήλ έχει τις υψηλότερες αμυντικές δαπάνες μεταξύ των κρατών της περιοχής, ενώ είναι και το μόνο κράτος της περιοχής που διαθέτει πυρηνικό οπλοστάσιο)¹⁹⁹ και σημαντική υποστήριξη από τις ΗΠΑ. Η πρόσφατη σύγκρουση Ισραήλ και Τουρκίας ευνοεί την δημιουργία μιας στρατηγικής συμμαχίας της Ελλάδος με το Ισραήλ,²⁰⁰ αφού το τουρκικό κράτος «έθιξε τα ζωτικά, τα έσχατα και τα υπαρξιακά συμφέροντα επιβίωσης»²⁰¹ του υπέρτερου (με όρους ισχύος), ισραηλινού κράτους. Με βάση τις πολιτικές και γεωστρατηγικές ανακατατάξεις στην περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου, το Ισραήλ έχει ανάγκη της ελληνικής συνεργασίας στα επίπεδα της άμυνας, της οικονομίας και της πολιτικής,²⁰² ενώ η δημιουργία ενός άξονα Ελλάδος, Κύπρου και Ισραήλ που εξυπηρετεί την κατοχύρωση της ασφάλειας του τελευταίου, συνεπάγεται υποβάθμιση της στρατηγικής σημασίας της Τουρκίας,²⁰³ αλλά και αναβάθμιση της γεωστρατηγικής θέσης Ελλάδος, Κύπρου και Ισραήλ, αφού θα αποτελούν παράγοντα σταθερότητας και άξονα απρόσκοπτης ροής ενεργειακών πόρων (που βρίσκονται εντός των συνόρων τους) προς την Ευρώπη, απαλλάσσοντας την από την ανάγκη χρήσης αραβομουσουλμανικών και ιρανικών υδρογονανθράκων (μια εξέλιξη που βλέπουν θετικά ΗΠΑ και ΕΕ).²⁰⁴ Επίσης, «η προσυμφωνημένη

---

¹⁹⁹ Βλ. Ιωάννης Παρίσης, *Η καθ' ημάς θάλασσα: γεωστρατηγική ανάλυση της μεσογείου*, Αθήνα, Λιβάνη, 2013, σελ. 174 και 177-178.

²⁰⁰ Βλ. Amikam Nachmani, *Η ανατολική Μεσόγειος: Δραματικές αλλαγές, δραματικές ευκαιρίες*, στο Ηλίας Ι. Κουσκουβέλης, Σπυρίδων Ν. Λίτσας, *Το στρατηγικό βάθος και η Τουρκία*, Αθήνα, Ποιότητα, 2013, σελ. 119-122.

²⁰¹ Βλ. Παναγιώτης Ήφαιστος, «Στρατηγικές αντιπαραθέσεις στο γεωπολιτικό περιβάλλον της Ελλάδας και οι προσανατολισμοί μιας αξιόπιστης εθνικής στρατηγικής», 10.12.2012, πηγή: <http://www.ifestosedu.gr/130strategygeo.htm>

²⁰² Βλ. Ιωάννης Θ. Μάζης, *Νταβουτογλιανή προσέγγιση και γεωπολιτική ανάλυση: κριτική παρουσίαση*, στο Ηλίας Ι. Κουσκουβέλης, Σπυρίδων Ν. Λίτσας, *Το στρατηγικό βάθος και η Τουρκία*, Αθήνα, Ποιότητα, 2013, σελ. 97.

²⁰³ Βλ. Ιωάννης Θ. Μάζης, *Γεωπολιτική προσέγγιση για ένα νέο Ελληνικό Αμυντικό Δόγμα*, Αθήνα, Παπαζήση, 2006, σελ. 54.

²⁰⁴ Για μια ανάλυση της ενεργειακής διάστασης του άξονα Ισραήλ-Κύπρου-Ελλάδος, βλ. Ιωάννης Θ. Μάζης, «Στη σκακιέρα της ενέργειας», *Foreign Affairs*, τεύχος 3, Μάρτιος 2012, σελ. 8-21.

συμμετοχή πολλών κρατών στην φύλαξη των εγκαταστάσεων φυσικού αερίου, καθ' όλη την διάρκεια του κύκλου ζωής του συστήματος, αυξάνει το κόστος μιας εκτεταμένης προσπάθειας παρεμπόδισης και μειώνει τις πιθανότητες μιας πολιτικής κατευνασμού απέναντι στην Τουρκία. Αντιθέτως, η δημιουργία προβλημάτων στην διαδικασία ανάπτυξης εσωτερικών κοιτασμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως επιχείρημα υπέρ της στήριξης από τις ΗΠΑ και την ΕΕ του στρατηγικού τριγώνου Ελλάδος – Κύπρου – Ισραήλ, ως μερικό αντίβαρο στην επεκτατική πολιτική της Τουρκίας στην Αν. Μεσόγειο».²⁰⁵ Σύμφωνα με τα παραπάνω, το ενεργειακό παιχνίδι στην Ανατολική Μεσόγειο μπορεί να οδηγήσει σε μία πολύ συμφέρουσα για την Ελλάδα σύγκλιση συμφερόντων αυτής, των ΗΠΑ, της ΕΕ και του Ισραήλ, κάτι που θα αυξήσει, έστω και οριακά, την αποτρεπτική στρατηγική της.

Είναι πολύ σημαντικό βήμα για την Ελλάδα την προσπάθεια εξισορρόπησης της Τουρκίας, η σύσφιξη των πολιτικοδιπλωματικών σχέσεων με την Αίγυπτο. Ήδη η Ελλάδα (όπως και η Κύπρος) ξεκαθάρισε πως είναι δεδομένη παροχή στήριξης στην κυβέρνηση Σίσι, η οποία βρίσκεται σε σύγκρουση με τους ισλαμιστές της Τουρκίας (είναι χαρακτηριστικό ότι η Αίγυπτος πήρε ξεκάθαρη απέναντι στην Τουρκία στην πρόσφατη Ισλαμική Συνδιάσκεψη σε θέμα σχετικό με το ψευδοκράτος).²⁰⁶ Υπάρχει η πρόθεση²⁰⁷ και από τις δύο μεριές (αλλά και της Κύπρου), να καθοριστεί η ΑΟΖ

---

²⁰⁵ Βλ. Ινστιτούτο Διεθνών Σχέσεων, Τομέας Ευρωατλαντικών Μελετών: Ομάδα ειδικών θεμάτων, «Ελλάδα, Κύπρος και Ισραήλ: Μεσοπρόθεσμες ευκαιρίες και απειλές για την ελληνική εξωτερική πολιτική-Executive Summary», σελ. 8.

²⁰⁶ Βλ. «Επιτέλους κι ένα καλό νέο (Κύπρος) στην Ισλαμική Διάσκεψη!», 28/9/2014, πηγή: http://www.defence-point.gr/news/?p=112316&utm_source=dlvr.it&utm_medium=facebook (τελευταία είσοδος: 30/9/2014).

²⁰⁷ Βλ. «ΑΟΖ: Ελλάδα, Κύπρος και Αίγυπτος, τελικά προχωρούν μαζί...», 29/9/2014, πηγή: http://www.defence-point.gr/news/?p=112447&utm_source=dlvr.it&utm_medium=facebook (τελευταία είσοδος: 30/9/2014).

μεταξύ Ελλάδος και Αιγύπτου , μια εξέλιξη που ευνοεί την Ελλάδα και όσον αφορά τις διαφορές που έχει με την Τουρκία για το θέμα οριοθέτησης της ΑΟΖ.

Στα πλαίσια δημιουργίας ενός αντιτουρκικού μετώπου²⁰⁸ η Ελλάδα οφείλει να προσεγγίσει χώρες που νιώθουν την απειλή της Τουρκίας. Η Αρμενία είναι μία χώρα που, όπως επισημάνθηκε παραπάνω, έχει πολλές διαφορές με την Τουρκία. Παραδοσιακά, οι σχέσεις Ελλάδος και Αρμενίας είναι καλές, κάτι που διευκολύνει την περαιτέρω προσέγγιση των δύο χωρών. Άλλη μία χώρα που νιώθει την απειλή της Τουρκίας, λόγω της μουσουλμανικής μειονότητας που έχει, είναι η Βουλγαρία. Η γειτονική χώρα κάθε άλλο παρά ασφαλής μπορεί να νιώθει με δεδομένη την τάση της Τουρκίας να παρεμβαίνει σε κάθε σημείο των Βαλκανίων που υπάρχουν μουσουλμανικοί πληθυσμοί. Τέλος, το σημαντικότερο όπλο που έχει η ελληνική πλευρά στην προσπάθεια εξωτερικής εξισορρόπησης της Τουρκίας, είναι οι Κούρδοι. Οι Κούρδοι είναι η δεύτερη μεγαλύτερη εθνότητα στην Τουρκία και το Ιράκ, ενώ το σύνολο του πληθυσμού τους ξεπερνά τα 28 εκατομμύρια, καθιστώντας τους την τέταρτη μεγαλύτερη εθνική ομάδα στην Μέση Ανατολή.²⁰⁹ Το 50% του πληθυσμού των Κούρδων ζει στην Τουρκία, κάτι που δημιουργεί μεγάλο δίλημμα ασφαλείας στην τουρκική πλευρά. Η αυτονόμηση του Κουρδιστάν στο βόρειο Ιράκ και ο αγώνας των Κούρδων εναντίον του Ισλαμικού Κράτους στην Συρία, έχουν κινητοποιήσει το σύνολο του κουρδικού πληθυσμού, που φαίνεται να αποκτά ιδιαίτερη δυναμική. Τα προβλήματα με την Τουρκία είναι τεράστια και το κουρδικό ζήτημα αποτελεί πρόβλημα συνοχής του τουρκικού κράτους.²¹⁰ Οι σπασμωδικές συμφωνίες της

---

²⁰⁸ Βλ. Αθανάσιος Πλατιάς, *Η ελληνική στρατηγική σε σταυροδρόμι*, στο Παναγιώτης Ήφαιστος, Αθανάσιος Πλατιάς, *Ελληνική αποτρεπτική στρατηγική*. Αθήνα, Παπαζήση, 1992, σελ. 173.

²⁰⁹ Βλ. Ιωάννης Παρίσης, *Η καθ' ημάς θάλασσα: γεωστρατηγική ανάλυση της μεσογείου*, Αθήνα, Λιβάνη, 2013, σελ. 315.

²¹⁰ Βλ. Παναγιώτης Ήφαιστος, *Συγκριτική ανάλυση και τουρκική στρατηγική μετά το 2002. Συγκριτική ανάλυση της ελληνικής αι της τουρκικής στρατηγικής*, στο Ηλίας Ι. Κουσκουβέλης, Σπυρίδων Ν. Λίτσας, *Το στρατηγικό βάθος και η Τουρκία*, Αθήνα, Ποιότητα, 2013, σελ. 251.

τουρκικής πλευράς με το κουρδικό κίνημα, το 2012 και το 2013 δεν ήταν δυνατόν να αντιμετωπίσουν αποτελεσματικά το κουρδικό ζήτημα, ενώ πρόσφατα το PKK απείλησε ότι θα ξεκινήσει και πάλι τον ένοπλο αγώνα κατά της Τουρκίας.²¹¹ Είναι προφανές ότι ως δύναμη αποσταθεροποίησης της Τουρκίας και δημιουργίας σημαντικών προβλημάτων στο εσωτερικό της, το κουρδικό στοιχείο αποκτά μεγάλη σημασία για την ελληνική πλευρά. Η Ελλάδα οφείλει να εκμεταλλευτεί την υπερεξάπλωση της τουρκικής στρατηγικής με κάθε τρόπο.

4.3.4. Τα χαρακτηριστικά της ελληνικής αποτροπής

Η Ελλάδα, αποτελεί χώρα που επιθυμεί την διατήρηση του status quo και περιορίζεται στην αποτροπή κάθε απειλής που αφορά τα συμφέροντά της. Θέτοντας ξεκάθαρα ποια είναι αυτά βασίζεται στην εθνική αποτροπή για την προάσπισή τους και παρουσιάζει στην Τουρκία «την αξιόπιστη απειλή ότι το τίμημα σε περίπτωση επίθεσης κατά της Ελλάδας θα είναι πολύ υψηλό».²¹² Όπως αναφέρθηκε πιο πάνω, η αξιοπιστία αυτής της απειλής εξαρτάται από το κατά πόσο η Ελλάδα μπορεί να πείσει ότι έχει την ικανότητα να προκαλέσει μεγάλο κόστος στην Τουρκία και την θέληση να πράξει κάτι τέτοιο, εφόσον χρειαστεί. Στα πλαίσια της εθνικής αποτροπής, είδαμε στην προηγούμενη ενότητα ότι η Ελλάδα πρέπει να αναζητήσει τρόπους εσωτερικής εξισορρόπησης του αντιπάλου προκειμένου να αυξήσει την αξιοπιστία της. Δεύτερος τρόπος ενίσχυσης της αξιοπιστίας της αποτροπής είναι η δημοσιοποίηση της πρόθεσης της Ελλάδος να απαντήσει σε περίπτωση επίθεσης, θέτοντας κόκκινες

---

²¹¹ Βλ. Amberin Zaman, «Exclusive: PKK commander threatens to resume war», Almonitor, 5.10.2014, πηγή: <http://www.al-monitor.com/pulse/originals/2014/09/turkey-pkk-commander-bayik-threatens-resume-war.html> (τελευταία είσοδος: 10/10/2014).

²¹² Βλ. Αθανάσιος Πλατιάς, *Το ελληνικό στρατηγικό δόγμα: σε αναζήτηση αυτονομίας και αποτροπής*, στο Παναγιώτης Ήφαιστος, Αθανάσιος Πλατιάς, *Ελληνική αποτρεπτική στρατηγική*. Αθήνα, Παπαζήση, 1992, σελ. 33.

γραμμές, οι οποίες αν ξεπεραστούν θα οδηγήσουν σε σύρραξη. Με αυτόν τον τρόπο «μειώνεται η πιθανότητα λανθασμένων υπολογισμών του αντιπάλου», καθίσταται σαφές ότι «η αποτροπή έχει αποτύχει» και «εξυπηρετείται σε διεθνές επίπεδο η νομιμοποίηση ενδεχόμενων ελληνικών στρατιωτικών ενεργειών».²¹³

Η άλλη διάσταση της ελληνικής αποτροπής είναι η διεθνής. Η Ελλάδα είναι μέλος της ΕΕ, Ελλάδα και Τουρκία αποτελούν μέλη του ΝΑΤΟ και φιλοξενούν στο έδαφος τους σημαντικές βάσεις του, ανήκουν σε υποσυστήματα των οποίων η σταθερότητα έχει μεγάλη σημασία για τους σχεδιασμούς των ισχυρών διεθνών δρώντων, ενώ το μεγάλο ενεργειακό παιχνίδι που βρίσκεται σε εξέλιξη αυξάνει την ανάγκη κάθε για σταθερότητα και ασφάλεια στην περιοχή. Τα παραπάνω, σε συνδυασμό με τις όποιες στρατηγικές συμμαχίες (στη βάση σύγκλισης συμφερόντων) καταφέρει να πετύχει η Ελλάδα στα πλαίσια της εξωτερικής εξισορρόπησης της Τουρκίας, ενισχύουν την αποτροπή της πρώτης.

Η τρίτη διάσταση της ελληνικής αποτροπής είναι η εκτεταμένη. Τα εθνικά συμφέροντα της Ελλάδος δεν περιορίζονται στην ελλαδική επικράτεια, αλλά εκτείνονται και στην Κύπρο, κάτι που καθίσταται ξεκάθαρο από την «στρατηγική ζεύξη»²¹⁴ μεταξύ των δύο κρατών. Ως εκ τούτου, η Ελλάδα έχει ως κύριο στρατηγικό στόχο της υπεράσπιση της Κύπρου απειλώντας την Τουρκία ότι σε περίπτωση επίθεσης εναντίον του κυπριακού κράτους θα δεχτεί αντεπίθεση σε οποιοδήποτε άλλο σημείο των ελληνοτουρκικών συνόρων, στα πλαίσια της έννοιας της «οριζόντιας

---

²¹³ Βλ. Αθανάσιος Πλατιάς, *Το ελληνικό στρατηγικό δόγμα: σε αναζήτηση αυτονομίας και αποτροπής*, στο Παναγιώτης Ήφαιστος, Αθανάσιος Πλατιάς, *Ελληνική αποτρεπτική στρατηγική*. Αθήνα, Παπαζήση, 1992, σελ. 33-34.

²¹⁴ Βλ. Αθανάσιος Πλατιάς, *Η ελληνική αμυντική πολιτική μετά το 1974*, στο Κωνσταντίνος Αρβανιτόπουλος, Μαριλένα Κοππά (επιμέλεια), *30 χρόνια ελληνικής εξωτερικής πολιτικής 1974-2004*, Αθήνα, Λιβάνη, 2005, σελ. 230.

κλιμάκωσης». Η αντεπίθεση αυτή θα είναι «ασύμμετρη», κάτι που σημαίνει αλλαγή «στην τοποθεσία και τον τρόπο αντίδρασης».²¹⁵

Τελευταία διάσταση είναι αυτή της ενεργητικής αποτροπής. Ενεργητική αποτροπή είναι «η στρατηγική που σκοπεύει να πείσει τον αντίπαλο να απέχει από ανεπιθύμητες ενέργειες, τις οποίες έχει ήδη αρχίσει, με την απειλή ή την επιβολή τιμωρίας. Στην πράξη, αυτή η στρατηγική προϋποθέτει την έναρξη ενεργειών από πλευράς του αποτρέποντος, οι οποίες μπορούν να σταματήσουν μόνο στην περίπτωση που ο αντίπαλος αντιδράσει κατά τον επιθυμητό τρόπο».²¹⁶

Τέλος, είναι σημαντικό να αναφερθεί ότι η κατάσταση της αποτροπής μεταξύ Ελλάδος και Τουρκίας είναι ρευστή και εξαρτάται από το «σύνθετο τρόπο διαπλοκής ενός πολύπλοκου συνόλου παραγόντων, από τους οποίους άλλοι είναι σταθεροί και άλλοι μεταβαλλόμενοι. Μεταξύ άλλων, οι παράγοντες αυτοί περιλαμβάνουν: 1. το συσχετισμό σε οπλικά συστήματα, 2. τις διεθνείς και περιφερειακές συγκυρίες, 3. την εσωτερική πολιτική κατάσταση κάθε χώρας, 4. την πολιτική ηγεσία της ιστορικής συγκυρίας αναφοράς, 5. τις κατά περίπτωση πολιτικές και στρατιωτικές προτεραιότητες της πολιτικής και στρατιωτικής ηγεσίας, 6. την εκάστοτε ιεράρχηση των εσωτερικών και εξωτερικών επιλογών, 7. την κατάσταση της οικονομίας των δύο αντιπάλων, 8. τις εξωτερικές στρατιωτικές, πολιτικές και συμμαχικές διασυνδέσεις,

---

²¹⁵ Βλ. Αθανάσιος Πλατιάς, *Το ελληνικό στρατηγικό δόγμα: σε αναζήτηση αυτονομίας και αποτροπής*, στο Παναγιώτης Ήφαιστος, Αθανάσιος Πλατιάς, *Ελληνική αποτρεπτική στρατηγική*. Αθήνα, Παπαζήση, 1992, σελ. 36.

²¹⁶ Βλ. Αθανάσιος Πλατιάς, *Το ελληνικό στρατηγικό δόγμα: σε αναζήτηση αυτονομίας και αποτροπής*, στο Παναγιώτης Ήφαιστος, Αθανάσιος Πλατιάς, *Ελληνική αποτρεπτική στρατηγική*. Αθήνα, Παπαζήση, 1992, σελ.38.

και 9. το κατά πόσο τα διαφιλονικούμενα αγαθά αφορούν ή επηρεάζουν τρίτους παράγοντες, και ποιους». ²¹⁷

4.3.5. «Κατάρρευση» της αποτροπής: η ελληνική αντίδραση σε περίπτωση ελληνοτουρκικού πολέμου.

Σε περίπτωση αποτυχίας της αποτροπής, η Ελλάδα θα αντιμετωπίσει το δίλημμα του κατευνασμού ή της κλιμάκωσης σε πόλεμο. Σε περίπτωση που επιλέξει την πολεμική σύρραξη, στρατηγική της οφείλει να είναι τέτοια που να της επιτρέψει να αντισταθμίσει τα σημαντικά γεωγραφικά μειονεκτήματα που αναλύθηκαν παραπάνω, αλλά και θα της δώσει την δυνατότητα να επιτύχει όσο το δυνατόν μεγαλύτερα οφέλη. Ως εκ τούτου, η Ελλάδα οφείλει να κάνει μια σειρά από ενέργειες με σκοπό την απόκτηση πλεονεκτημάτων απέναντι στην τουρκική πλευρά.

Με δεδομένο ότι η αποτελεσματική άμυνα στο σύνολο του ελληνικού χώρου καθίσταται δύσκολη λόγω γεωγραφίας, τότε εύκολα εξάγεται το συμπέρασμα ότι η τουρκική πλευρά μπορεί να επιτύχει την κατάκτηση μέρους των ελληνικών εδαφών. Γι' αυτόν τον λόγο, η Ελλάδα θα πρέπει να επιδιώξει την απόκτηση εδαφικών κερδών στα σημεία που διευκολύνουν μια ελληνική προσπάθεια κατάληψης εδαφών: στην Θράκη, την Ίμβρο και την Τένεδο. Η απόκτηση εδαφικών κερδών στην Θράκη προϋποθέτει μεγάλη συγκέντρωση δυνάμεων και ισχυρή επίθεση με στόχο την διάσπαση του εχθρικού μετώπου. Στην Ίμβρο και την Τένεδο η επίτευξη του στόχου

---

²¹⁷ Βλ. Παναγιώτης Ήφαιστος, *Αποτρεπτική στρατηγική και ελληνική εξωτερική πολιτική*, στο Παναγιώτης Ήφαιστος, Αθανάσιος Πλατιάς, *Ελληνική αποτρεπτική στρατηγική*. Αθήνα, Παπαζήση, 1992, σελ. 83.

καθίσταται δυνατή με την προϋπόθεση ότι το ελληνικό ναυτικό θα είναι σε θέση να καλύψει ενδεχόμενη κατάληψη των νήσων.²¹⁸

Για την επίτευξη του σκοπού της συντριβής των εχθρικών δυνάμεων, είναι απαραίτητη η συγκέντρωση δυνάμεων. Με δεδομένη την αδυναμία της αποτελεσματικής υπεράσπισης του συνόλου της ελληνικής επικράτειας, οφείλει να επικεντρώσει τα διαθέσιμα στρατιωτικά μέσα στα σημεία που θα επιτρέψουν την συντριβή του κυρίου όγκου των δυνάμεων του εχθρού, και, αν χρειαστεί, να αφήσει σε δεύτερη την υπεράσπιση άλλων σημείων.²¹⁹

Τρίτον, στην προσπάθεια αντιστάθμισης των γεωγραφικών της μειονεκτημάτων, η Ελλάδα οφείλει να επιδιώξει την κάλυψη προς το σύνολο των τουρκικών εδαφών με ικανή δύναμη πυρός. Είναι απαραίτητο να εξαλειφθεί το πλεονέκτημα που δίνει την τουρκική πλευρά το στρατηγικό βάθος της Τουρκίας. Σημαντικό ρόλο θα μπορούσε να παίξει η Κύπρος, εάν τοποθετούνταν κατάλληλες δυνάμεις εκεί (αυτή η ενέργεια θα εξυπηρετούσε και τον στόχο αποτελεσματικής άμυνας της Κύπρου, που με βάση τις συνθήκες που επικρατούν σήμερα είναι πολύ δύσκολη).²²⁰

Τέλος, η Ελλάδα πρέπει να επιδιώξει το πρώτο μαζικό και καίριο πλήγμα που θα αιφνιδιάσει την τουρκική πλευρά και θα της δώσει το πλεονέκτημα της εξουδετέρωσης των μέσων αντεπίθεσης της δεύτερης, αλλά και την δυνατότητα κερδών στην πρώτη φάση του πολέμου.²²¹

Μια ελληνοτουρκική αναμέτρηση είναι σίγουρο ότι θα φέρει σε πολύ δύσκολη θέση την χώρα μας, λόγω των πολλών πλεονεκτημάτων που έχει η τουρκική πλευρά. Οι παραπάνω ενέργειες απαιτούν την ικανοποίηση μιας σειράς άλλων προϋποθέσεων,

---

²¹⁸ Παναγιώτης Κονδύλης, *Θεωρία του πολέμου*, δ' έκδοση, Αθήνα, Θεμέλιο, 2004, σελ. 394-395.

²¹⁹ Παναγιώτης Κονδύλης, *Θεωρία του πολέμου*, δ' έκδοση, Αθήνα, Θεμέλιο, 2004, σελ. 395.

²²⁰ Παναγιώτης Κονδύλης, *Θεωρία του πολέμου*, δ' έκδοση, Αθήνα, Θεμέλιο, 2004, σελ. 396.

²²¹ Παναγιώτης Κονδύλης, *Θεωρία του πολέμου*, δ' έκδοση, Αθήνα, Θεμέλιο, 2004, σελ. 396-398.

δεν είναι σίγουρο ότι θα είναι επιτυχείς, ούτε θα εξασφαλίσουν την νίκη, ακόμα και σε περίπτωση που αποβούν επιτυχείς. Η έκβαση του πολέμου εξαρτάται από πολλούς παράγοντες, αρκετοί εκ των οποίων δεν είναι δυνατόν να προσδιορισθούν με ακρίβεια (π.χ. ψυχολογία ή ηθικό στρατού και πολιτών). Είναι, παρόλα αυτά, πολύ πιθανό να αυξήσουν τις πιθανότητες μιας ελληνικής νίκης.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Στην εργασία αυτή επιχειρήθηκε να παρουσιαστεί το ελληνικό αποτρεπτικό δόγμα, μέσα στο πλαίσιο των προκλήσεων που δημιουργεί το διεθνές σύστημα. Σε υποσυστήματα όπως των Βαλκανίων και της Ανατολικής Μεσογείου, όπου οι ανταγωνισμοί μεταξύ των κρατών σε διάφορα επίπεδα (οικονομικό, στρατιωτικό, ενεργειακό, πολιτικό) είναι έντονοι και τα διλήμματα ασφαλείας πολλά, η ανάλυση επικεντρώθηκε στον εντοπισμό των προκλήσεων που καλείται να αντιμετωπίσει η Ελλάδα. Με την Τουρκία να αποτελεί την κύρια αιτία των προβλημάτων της χώρας μας, παρουσιάστηκε ένα αποτρεπτικό δόγμα προσανατολισμένο στην αντιμετώπιση της τουρκικής απειλής. Παράλληλα, έγινε αναφορά στην ιστορική εξέλιξη της ελληνικής υψηλής στρατηγικής, η οποία βοήθησε στον προσδιορισμό των αιτιών επιτυχίας ή αποτυχίας των εκάστοτε στρατηγικών σχεδιασμών και επιλογών.

Κατέστη σαφές ότι η κατευναστική πολιτική που ακολουθήθηκε τα τελευταία είκοσι χρόνια δημιούργησε συνθήκες ανισορροπίας μεταξύ Ελλάδος και Τουρκίας, με την δεύτερη να ισχυροποιείται και να επιδιώκει να ασκήσει ηγεμονικό ρόλο στα υποσυστήματα που αφορούν άμεσα την πρώτη, κάτι που είχε ως συνέπεια να απειλείται ακόμα και το έσχατο συμφέρον της επιβίωσης της χώρας μας. Όπως αναφέρει ο Παναγιώτης Ήφαιστος, «τα προβλήματα που τίθενται δεν είναι «ιδεολογικά», ούτε καν «φιλοσοφικά», αλλά αντικειμενικά, η αντικειμενικότητα των οποίων απορρέει από τη φύση τους διεθνούς συστήματος και ιδιαίτερα από τη δομή και το χαρακτήρα του καθεστώτος της διεθνούς αναρχίας-κυριαρχίας: Η άνιση ανάπτυξη και η απορρέουσα ανισότητα ισχύος στο διεθνές σύστημα, σε συνδυασμό με την απουσία νομιμοποιημένων αποτελεσματικών διεθνών κανονιστικών δομών και τα υπόλοιπα αίτια πολέμου, έχουν ως συνέπεια, όταν εγείρονται αξιώσεις διεθνούς αλλαγής με χρήση βίας, με απειλή χρήσης βίας ή με εκτέλεση επεμβάσεων

αναδιανεμητικών αποτελεσμάτων, κανείς να μην μπορεί να σταθεροποιήσει το (διακρατικό) σύστημα και να αποφανθεί για το δίκαιο ή άδικο των διακρατικών διενέξεων»²²². Με λίγες λέξεις, όπως είπε ο Μπέρτολτ Μπρεχτ, «ο πόλεμος είναι σαν την αγάπη: πάντα βρίσκει τον τρόπο».

---

²²² Βλ. Παναγιώτης Ήφαιστος, *Ισχύς και δίκαιο στη διεθνή πολιτική: ελληνική εξωτερική πολιτική 1974-2004*, στο Κωνσταντίνος Αρβανιτόπουλος, Μαριλένα Κοππά (επιμέλεια), *30 χρόνια ελληνικής εξωτερικής πολιτικής 1974-2004*, Αθήνα, Λιβάνη, 2005, σελ 180.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΙΣΟΖΥΓΙΟ ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΗΣ ΙΣΧΥΟΣ ΕΛΛΑΔΟΣ-

ΤΟΥΡΚΙΑΣ²²³

Προσωπικό ενόπλων δυνάμεων Ελλάδος και Τουρκίας

«Ο συνολικός αριθμός του μισθοδοτούμενου στρατιωτικού και πολιτικού προσωπικού του Υπουργείου Εθνικής Άμυνας (ΥΠΕΘΑ) ανέρχεται σε 87.684 (Μάιος 2014). Ειδικότερα και με βάση τα τελευταία διαθέσιμα στοιχεία (μισθοδοσία Νοεμβρίου 2012), στο Στρατό Ξηράς υπηρετούσαν 51.531 στελέχη, στο Πολεμικό Ναυτικό 16.722 και στην Πολεμική Αεροπορία 22.155, συμπεριλαμβανομένων 8.163 πολιτικού προσωπικού. Το σύνολο του ενεργού προσωπικού συμπληρώνεται σε περίοδο πολέμου με κινητοποίηση εφεδρειών, ανερχόμενο σε 253.500.

Το σύνολο του μόνιμου και έφεδρου προσωπικού των ΤSK ανέρχεται σήμερα σε 671.275, εκ των οποίων 618.216 στρατιωτικό και 53.059 πολιτικό προσωπικό, που κατανέμεται ως εξής: 478.824 στις Χερσαίες, Ναυτικές και Αεροπορικές Δυνάμεις, 187.353 στη Χωροφυλακή και 5.098 στην Ακτοφυλακή. Συγκεκριμένα και με βάση επίσημα στοιχεία Σεπτεμβρίου 2014, από τους 478.824 που υπηρετούν στις Χερσαίες, Ναυτικές και Αεροπορικές Δυνάμεις, οι 150.519 αποτελούν μόνιμο στρατιωτικό προσωπικό (Αξιωματικοί, Υπαξιωματικοί, Επαγγελματίες Οπλίτες), οι 279.674 είναι στρατεύσιμοι και οι 48.631 πολιτικό προσωπικό.»

---

²²³ Όλα τα στοιχεία αναφέρονται στο 2014 και αντλήθηκαν από την ιστοσελίδα e-Amyra. Για αναλυτικά στοιχεία σχετικά με τους πίνακες, βλ. <http://e-amyna.com/2014/09/01/greece-turkey-military-balance/>

Χερσαίες δυνάμεις

Το δυναμικό αρμάτων μάχης της 1ης Στρατιάς του ΤΚΚ υπολογίζεται σε 1.500 άρματα μάχης, ενώ οι σχηματισμοί του Ελληνικού Στρατού (ΕΣ) με στόχο το μέτωπο του Έβρου διαθέτουν περίπου 800 άρματα μάχης. Ο ΕΣ απολαμβάνει «ποιοτικό πλεονέκτημα χάρη στο μεγαλύτερο δραστικό βεληνεκές, τον βλητικό υπολογιστή και τη θωράκιση των αρμάτων μάχης Leopard-2HEL». (Πίνακας 1)

Πίνακας 1

ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΣΤΡΑΤΟΣ		TÜRK KARA KUVVETLERİ	
ΑΡΜΑΤΑ ΜΑΧΗΣ			
Leopard-2HEL	170	Πυροβόλο 120mm L55	
Leopard-2A4	183	Πυροβόλο 120mm L44	339 Leopard-2A4
		Πυροβόλο 120mm, Αναβαθμισμένα	170 M60T Sabra MkIII
501 Leopard-1A5, 390 M48A5 MOLF	891	Πυροβόλο 105mm, Θερμικό σκοπευτικό	1.571 171 Leopard-1T, 750 M48A5T2, 650 M60A3 TTS
ΕΙΔΙΚΟΠΟΙΗΜΕΝΑ ΑΡΜΑΤΑ & ΤΘΩΡΑΚΙΣΜΕΝΑ			
8 Leopard-1GR LEGUAN, 10 Leopard-1 BIBER, 22 M48A5 AVLB, 12 M60A1 AVLB	52	Γεφυροφόρα	>106 36 Leopard-1TR LEGUAN, >70 M48A5T AVLB
12 Bergepanzer-3, 43 Bergepanzer-2, 95 M88A1GE	150	Περσολογής	>45 12 Bergepanzer-2, >33 M88A1GE, M48A5T ARV
>10 Leopard-1V FWMF, >40 Leopard-1 & M60A1 Mine Rollers	>50	Άρματα/Οχήματα Διάσπασης Ναρκωπέδιων	28 24 M113A2 Alksar, 4 Husky 2G
		Άρματα/Οχήματα Μάχης Μηχανικού	>12 12 AZM1M, M-48A5T AEV

Η ύπαρξη τεθωρακισμένων οχημάτων μάχης στο τουρκικό οπλοστάσιο δημιουργεί ποιοτικό πλεονέκτημα για τον ΤΚΚ, ενώ αντίθετα η έλλειψή τους στον ΕΣ, υποβαθμίζει τη μαχητική ικανότητα του μηχανοκίνητου πεζικού. «Η ισορροπία που παρατηρείται στον τομέα των βαρέων όπλων πεζικού διαταράσσεται κατά περίπτωση, λόγω των διαφορετικών επιχειρησιακών προτεραιοτήτων των δύο στρατευμάτων» (ΕΣ αμυντικά προσανατολισμένος, ΤΚΚ επιθετικά). (Πίνακας 2)

Πίνακας 2

ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΣΤΡΑΤΟΣ		ΤΥΡΚ ΚΑΡΑ ΚΥΝΗΤΕΡΕΙ	
ΤΕΘΩΡΑΚΙΣΜΕΝΑ ΟΧΗΜΑΤΑ			
Απουσιούνται: BMP-1GR	>250	Τεθωρακισμένα Οχήματα Μάχης	650 AIFV-AFV
999 ΛΕΩΝΙΔΑΣ 1, 97 ΛΕΩΝΙΔΑΣ 1, 2.014 M113A1/A2	2.510	Τεθωρακισμένα Οχήματα Μεταφοράς Προσωπικού	3.581 843 AIFV-AAPC, 538 AIFV-APC, 2.200 M113A2T1/T2
257 M106A1/A2 (107mm), 3 M125 (81mm)	260	Αυτοκινούμενου Όλμου	359 179 M1064 (120mm), 170 AMV (81mm), 10 M125A1 (81mm)
M901A2 ITV	396	Ανταρματικών Βλημάτων	221 48 ATV, 173 M113A2 TOW I
233 M577A2, 45 M992/A1	278	Διοίκησης	
		MRAP	<293 BMC-350 Kirpi
243 VBL, 197 M-1114GR, 165 M-1115GR, 60 M-1118GR1/GR2	665	Ελαφρά Τραχοφόρα	1.159 789 Cobra, 370 Akrep
ΒΑΡΕΑ ΟΠΛΑ ΠΕΖΙΚΟΥ			
196 KORNET-E, 366 TOW II, 290 MILAN, 262 Fagot	1.114	Συστήματα Κατευθυνόμενων Ανταρματικών Βλημάτων	1.297 80 KORNET-E, 413 TOW I/II, 392 MILAN, 340 ERYX, 72 Konkurs-M
135 ACL-89 STRIM, 1.988 Carl Gustaf M2 (84mm), 1.346 M67 (90mm)	3.469	Φορητοί Ανταρματικοί Εκτοξευτές	<5.617 <5.000 RPG-7, 617 M20 (75mm)
18.706 RPG-18, 10.841 M72A2 LAW	29.547	Ανταρματικοί Εκτοξευτές Μιας Χρήσεως	>40.000 M72A2/A3 LAW
M40A1	1.215	Πυροβόλα Άνευ Οπισθοδρομίσως 106mm	2.137 M40A1
M2/M30 (107mm)	466	Όλμου 120mm & 107mm	1.842 578 HY-120I (120mm), 1.264 M30 (107mm)
689 E-44E1 (81mm), 1.134 M1/M29 (81mm), 150 C6-210 Commando (60mm)	1973	Όλμου 81mm & 60mm	>3.499 3.175 M1/M29 (81mm), 324 UT-1Y (81mm), Commando (60mm)
633 GMG, Mk19 Mod3	>633	Πολυβόμβηδοβόλα	>1.500 Mk19 Mod3, AGS-19

Στον τομέα των πυροβόλων μάχης έχει σαφές πλεονέκτημα ο ΤΚΚ, ενώ, αντίθετα, στον τομέα των αντιαεροπορικών πυροβόλων ο ΕΣ. (Πίνακας 3)

Πίνακας 3

ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΣΤΡΑΤΟΣ		ΤΥΡΚ ΚΑΡΑ ΚΥΝΗΤΕΡΕΙ	
ΠΥΡΟΒΟΛΙΚΟ ΜΑΧΗΣ			
MGM-140A ATACMS	100	Βολιβατικά Βλήματα Βραχείας Βεληνεκούς	172 100 Yildirim I για 36 εκτοξευτές F-600T, 72 MGM-140A ATACMS
M270 MLRS (12x227mm)	36	Πολλαπλοί Εκτοξευτές Πυραύλων μακρού βεληνεκούς	66 54 T-300 Kasirga (4x320mm), 12 M270 MLRS (12x227mm)
RM-70 (40x122mm)	116	Πολλαπλοί Εκτοξευτές Πυραύλων μέσου βεληνεκούς	>120 T-122 Sakarya (40x122mm)
		Πολλαπλοί Εκτοξευτές Πυραύλων βραχείας βεληνεκούς	>100 >100TR-107 (12x107mm), CIRIT (70mm)
PzH-2000GR	24	Αυτοκινούμενα Πυροβόλα 155mm/52cal	240 T-155 Firtina
12 M109A5, 273 M109A3GEA1/2, 84 M109A2/MAS, 51 M109A1B	418	Αυτοκινούμενα Πυροβόλα 155mm/39cal	594 234 M44T, 360 M52T
104 M110A2 (203mm), 12 M107 (175mm)	116	Αυτοκινούμενα Πυροβόλα 203mm/175mm	255 219 M110A2 (203mm), 36 M107 (175mm)
		Σύγχρονα Ρυμουλκούμενα Πυροβόλα	41 Panter (155mm/52cal)
19 M56 PACK, Απουσιούνται: 231 M114 (155mm), 146 M101 (105mm)	396	Παρωχημένα Ρυμουλκούμενα Πυροβόλα	>1.530 162 M115 (203mm), 538 M114 (155mm), 830 M101 (105mm)
ΕΞΟΠΛΙΣΜΟΣ ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗΣ			
10 TPQ-36(V)3, 8 TPQ-37(V)3, 3 ARTHUR ModB	21	Ραντάρ Αντιπυροβολικού-Αντιαεροπορικού	11 2 COBRA, 9 TPQ-36(V)9
Vaisala RT-20A	1	Συστήματα Συλλογής Μετεωρολογικών Δεδομένων	? AFAMS
ΑΝΤΙΑΕΡΟΠΟΡΙΚΟ ΠΥΡΟΒΟΛΙΚΟ			
I-HAWK PIP Phase III	7	Αντιαεροπορικά Συστήματα Μέσου Βεληνεκούς	
21 TOR-M1, 38 OSA-AK/AKM	59	Αντιαεροπορικά Συστήματα Βραχείας Βεληνεκούς	
ASRAD-Hellas (4x Stinger)	54	Εποχούμενοι εκτοξευτές Stinger	115 80 Atilgan KMS (8x Stinger), 35 Zipkin KMS (4x Stinger)
631 FIM-92B/C Stinger POST/RMP/Block1	631	Φορητοί αντιαεροπορικοί εκτοξευτές (MANPADS)	>800 FIM-92C Stinger RMP (>4.800 βλήματα)
506 ZU-23-2 (2x23mm), 285 Mk20 Rh202 (2x20mm)	791	Αντιαεροπορικά Πυροβόλα	>658 118 GDF-006, >100 GDF-001 (2x35mm), 440 GAI-001 (2x20mm)

Στον τομέα της αεροπορίας στρατού ο ΤΚΚ έχει καλύψει αποτελεσματικά τις ανάγκες του επιθετικά προσανατολισμένου δόγματός του, ενώ η Ελλάδα πάσχει στον τομέα των ελικοπτέρων τακτικών μεταφορών. Επίσης, «η αξιοποίηση των επιθετικών ελικοπτέρων AH-64A+/DHA Apache προσέδωσε στην αεροπορία στρατού εκτεταμένες δυνατότητες». (Πίνακας 4)

Πίνακας 4

ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΣΤΡΑΤΟΣ			TÜRK KARA KUVVETLERİ		
ΑΕΡΟΠΟΡΙΑ ΣΤΡΑΤΟΥ					
10 AH-64DHA Longbow Apache, 19 AH-64A+ Apache	29	Επιθετικά Ελικόπτερα	40	9 T129A, 9 AH-1W Super Cobra, 22 AH-1P Cobra	
CH-47DG/SD Chinook	15	Ελικόπτερα Βαρέων Μεταφορών			
NH-90	9	Ελικόπτερα Τακτικών Μεταφορών	110	28 AS532UL Cougar, 82 S-70A Blackhawk	
UH-1H Huey, AB-205A/A1	70	Ελικόπτερα Γενικής Χρήσης	92	Εκουγγρονισμένα: 52 UH-1HT, 23 AB-205T, Χωροφυλακή: 17 Mi-17	
14 AB-206B JetRanger, 1 AB-212, 17 NH-300C	32	Ενίσχυσης Διοικήσεως-Παρατηρήσεως-Εκπαίδευσης	60	28 AB-206A/B JetRanger, 3 OH-58B Kiowa, 28 NH-300C	
3 C-12R/AP/C, 14 U-17A/B	17	Αεροσκάφη	56	4 B-200, 45 Cessna T182 Skylane, 4 T-42A, 3 Cessna 421B	
ΜΕΣΑ ΕΠΙΤΗΡΗΣΗΣ					
4 Sperrver (16 αερογήματα), [Αδιευκρίνιστου τύπου]	>4	Συστήματα Τακτικών UAV	6	2 GNAT (>6 αερογήματα GNAT-750 και I-GNAT ER), 2 Caldiran (12 αερογήματα), 2 Karayel (6 αερογήματα)	
[Αδιευκρίνιστου τύπου]	?	Συστήματα Mini-UAV	>23	19 Bayraktar-B (76 αερογήματα), >4 Malazgirt	
40 Bor-A-550, 10 Stentor, Decca-110	>50	Ραντάρ Επιτήρησης Τομέων	347	197 Askarad 7910, 150 ARS-2000	
20 Margot MSP-350, Coral, Sophie, Matis	>20	Αισθητήρες EO/IR	>150	150 BAA, Baykus, Guard	

Ναυτικές Δυνάμεις

Το πολεμικό ναυτικό (ΠΝ) απολαμβάνει σαφή πλεονεκτήματα απέναντι στο τουρκικό πολεμικό ναυτικό (ΤΔΚ), λόγω της ύπαρξης των σύγχρονων υποβρυχίων αναερόβιας πρόωσης. (Πίνακας 5)

Πίνακας 5

ΠΟΛΕΜΙΚΟ ΝΑΥΤΙΚΟ			TÜRK DENİZ KUVVETLERİ		
ΥΠΟΒΡΥΧΙΑ					
ΠΑΠΑΝΙΚΟΛΗΣ (S120), ΠΙΠΙΝΟΣ (S121) [ΜΑΤΡΩΣΟΣ (S122), ΚΑΤΣΩΝΗΣ (S123)]	Τύπου 214HN	2	Υποβρύχια Αναερόβιας Πρόωσης		
ΩΚΕΑΝΟΣ (S118)	Τύπου 209AIP	1			
ΝΗΡΕΥΣ (S111)			4	Τύπου 209/1400mod	GÜR (S357), ÇANAKKALE (S358)
ΤΡΙΤΩΝ (S112)	Τύπου 209/1100	3	Υποβρύχια Μη Αναερόβιας Πρόωσης		
ΠΡΩΤΕΥΣ (S113)			4	Τύπου 209/1400	PREVEZE (S353), SAKARYA (S354)
ΠΟΣΕΙΔΩΝ (S116)			18 MART (S355), ANAFARTALAR (S356)		
ΑΜΟΙΤΡΙΤΗ (S117)	Τύπου 209/1200	3	6	Τύπου 209/1200	ATILAY (S347), SALDIRAY (S348), BATIRAY (S349)
ΠΟΝΤΟΣ (S119)			YILDIRAY (S350), DOĞANAY (S351), DOĞUNAY (S352)		

Στον τομέα των φρεγατών το ΤΔΚ έχει σαφές πλεονέκτημα απέναντι στο ΠΝ, λόγω της συνεχούς αναβάθμισης των τουρκικών φρεγατών. (Πίνακας 6)

Πίνακας 6

ΠΟΛΕΜΙΚΟ ΝΑΥΤΙΚΟ			TÜRK DENİZ KUVVETLERİ		
ΦΡΕΓΑΤΕΣ					
ΥΔΡΑ (F452), ΣΠΕΤΣΑΙ (F453)	MEKO-200HN Mod3	4	GAZİANTEP (F490), GİRESUN (F491), GEMLİK (F492)		
ΨΑΡΑ (F454), ΣΑΛΑΜΙΣ (F456)			8	OLIVER HAZARD PERRY (GABYA)	GELİBOLU (F493), GÖKÇEADA (F494), GEDİZ (F495)
ΕΛΛΗ (F450), ΛΗΜΝΟΣ (F451)			GÖKOVA (F496), GÖKSU (F497)		
ΑΔΡΙΑΣ (F459), ΑΙΓΑΙΟΝ (F460)	S (MLU)	6	4	MEKO-200TN Track IIa/B (BARBAROS)	BARBAROS (F244), ORUÇREİS (F245)
ΝΑΥΑΡΙΟΝ (F461), ΚΟΥΝΤΟΥΡΙΩΤΗΣ (F462)			SALİHREİS (F246), KEMALREİS (F247)		
ΚΑΛΑΡΗΣ (F464), ΘΕΜΙΣΤΟΚΛΗΣ (F465)	S	3	4	MEKO-200TN Track I (YAVUZ)	YAVUZ (F240), TURGUTREİS (F241)
ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ ΦΩΚΑΣ (F466)			FATİH (F242), YILDIRIM (F243)		
ΚΟΡΒΕΤΕΣ					
			2	ADA	HEYBELİADA (F511), BÜYÜKADA (F512)
			6	D'ESTIENNE D'ORVES (BURAK)	BOZCAADA (F500), BODRUM (F501), BANŞİRİHA (F502), BEYKOZ (F503), BARTIN (F504), BAFRA (F505)

Το αριθμητικό μειονέκτημα των πυραυλάκατων του ΠΝ αντισταθμίζεται ποιοτικά από τις δυνατότητες των σκαφών τύπου «super vita». (Πίνακας 7)

Πίνακας 7

ΠΟΛΕΜΙΚΟ ΝΑΥΤΙΚΟ				TÜRK DENİZ KUVVETLERİ			
ΤΑΧΕΑ ΠΕΡΙΠΟΛΙΚΑ ΚΑΤΕΥΘΥΝΟΜΕΝΩΝ ΒΛΗΜΑΤΩΝ							
ΡΟΥΣΣΕΝ (Ρ67), ΔΑΝΙΟΛΟΣ (Ρ68)						ΚΙΛΙÇ (Ρ330), ΚΑΛΚΑΝ (Ρ331), ΜΙΖΡΑΚ (Ρ332)	
ΚΡΥΣΤΑΛΛΙΔΗΣ (Ρ69), ΓΡΗΓΟΡΟΠΟΥΛΟΣ (Ρ70)	SUPER VITA	4		9	ΚΙΛΙÇ	TUFAN (Ρ333), ΜΕΛΤΕΜ (Ρ334), ΙΜΒΑΤ (Ρ335)	
[Ρ1ΤΣΟΣ (Ρ71)]						ZİPKİN (Ρ336), ΑΤΑΚ (Ρ337), ΒΟΡΑ (Ρ338)	
ΛΑΣΚΟΣ (Ρ20), ΜΠΛΕΣΣΑΣ (Ρ21)	COMBATTANTE IIIA	3	Πυραυλάκατοι	2	YILDIZ	YILDIZ (Ρ348), ΚΑΡΑΥΕΛ (Ρ349)	
[ΜΥΚΟΝΙΟΣ (Ρ22)], ΤΡΟΥΠΑΚΗΣ (Ρ23)				4	RÜZGAR	RÜZGAR (Ρ344), ΡΟΥΡΑΖ (Ρ345)	
ΚΑΒΑΛΟΥΔΗΣ (Ρ24), ΝΤΕΠΙΑΝΝΗΣ (Ρ26)				4	DOĞAN	GURBET (Ρ346), FIRTINA (Ρ347)	
ΞΕΝΟΣ (Ρ27), ΣΙΜΙΤΖΟΠΟΥΛΟΣ (Ρ28)	COMBATTANTE IIIB	5		4	DOĞAN	DOĞAN (Ρ340), ΜΑΡΤΙ (Ρ341)	
ΣΤΑΡΑΚΗΣ (Ρ29)				4	DOĞAN	TAYFUN (Ρ342), VOLKAN (Ρ343)	
ΒΟΤΣΗΣ (Ρ72), ΠΕΖΟΠΟΥΛΟΣ (Ρ73)	S148	3		4	KARTAL	PELIKAN (Ρ326), ALBATROS (Ρ327)	
ΜΑΡΙΔΑΚΗΣ (Ρ75)				4	KARTAL	ŞİMŞEK (Ρ328), KASIRGA (Ρ329)	
ΚΑΝΙΟΦΟΡΟΙ & ΠΕΡΙΠΟΛΙΚΑ ΣΚΑΦΗ							
ΜΑΧΗΤΗΣ (Ρ266), ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ (Ρ267)	OSPREY-HSY 56A	4	Κανονιοφόροι	14	TUZLA (ΥΤΚΒ-400)	TUZLA (P1200), KARABURUN (P1201),	
ΑΗΤΗΤΟΣ (Ρ268), ΚΡΑΤΑΙΟΣ (Ρ269)	OSPREY-HSY 56	2				KÖYCEĞİZ (P1202), KUMKALE (P1203), TARSUS (P1204),	
ΚΑΣΟΣ (Ρ57), ΠΟΛΕΜΙΣΤΗΣ (Ρ61)	OSPREY-HSY 56	2				KARABIĞA (P1205), KARŞIYAKA (P1206),	
ΑΡΜΑΤΩΛΟΣ (Ρ18), ΝΑΥΜΑΧΟΣ (Ρ19)	OSPREY-55	2				TEKİRDAĞ (P1207), KAŞ (P1208), KILIMLI (P1209),	
ΤΟΛΜΗ (Ρ229)	ASHEVILLE	2				TÜRKEİ (P1210), TAŞUCU (P1211),	
ΟΡΜΗ (Ρ230)						KARATAŞ (P1212), KARPAZ (P1213)	
ΑΝΤΩΝΙΟΥ (Ρ286), ΣΤΑΜΟΥ (Ρ287)	ΑΝΤΩΝΙΟΥ	2	Παράκτια Περιπολικά				
ΑΝΔΡΟΜΕΔΑ (Ρ196), ΚΥΚΝΟΣ (Ρ198),	NASTY	4					
ΠΗΓΑΣΟΣ (Ρ199), ΤΟΣΟΤΗΣ (Ρ228)							

Το ΤΔΚ καλύπτει πλήρως τις ανάγκες του, ενώ το ΠΝ χρειάζεται περισσότερα πλοία ναρκοπολέμου στα πλαίσια των επιχειρησιακών αναγκών. (Πίνακας 8)

Πίνακας 8

ΠΟΛΕΜΙΚΟ ΝΑΥΤΙΚΟ				TÜRK DENİZ KUVVETLERİ			
ΑΠΟΒΑΤΙΚΑ ΠΛΟΙΑ & ΣΚΑΦΗ							
ΧΙΟΣ (L173), ΣΑΜΟΣ (L174),				1	TERREBONNE PARISH	ERTUĞRUL (L401)	
ΙΚΑΡΙΑ (L175), ΛΕΒΟΣ (L176),	JASON	5	Αρματαγιά	2	SARUCABEY	SARUCABEY (NL123), KARAMÜRSELBEY (NL124)	
ΡΟΔΟΣ (L177)				1	OSMAN GAZI	OSMAN GAZI (NL125)	
ΚΕΦΑΛΛΗΝΙΑ (L180), ΙΘΑΚΗ (L181),	ZUBR	4	Πλοία Ταχείας Μεταφοράς				
ΚΕΡΚΥΡΑ (L182), ΖΑΚΥΝΘΟΣ (L183)							
ΙΟΣ (L167), ΦΟΛΕΓΑΝΔΡΟΣ (L170), ΠΑΡΟΣ (L179)	LCU Τύπου 520	3	Αποβατικά σκάφη	21	LCT	8 Ç-151, 11 Ç-140, 2 Ç-117	
				10	LCM	Ç-302	
ΠΛΟΙΑ ΝΑΡΚΟΠΟΛΕΜΟΥ							
ΕΥΝΙΚΗ (M61)	OSPREY	2	Ναρκοθρεντικά	6	AYDIN	ALANYA (M265), AMASRA (M266), AYVALIK (M267)	
ΚΑΛΥΨΩ (M64)				AKÇAKOCA (M268), ANAMUR (M269), AKÇAY (M270)			
ΕΥΡΩΠΗ (M62)	HUNT	2	Ναρκαλιευτικά	5	CIRCÉ	EDİNCİK (M260), EDREMIT (M261), ENEZ (M262),	
ΚΑΛΛΙΣΤΩ (M63)				4	SEYDİ	ERDEK (M-263), ERDEMLİ (M-264),	
				2	FELENK	SAROS (M515), SIĞACIK (M515),	
						SAPANCA (M517), SARIVER (M518)	
						FATSA (M502), FİNİKE (M503)	
ΠΛΟΙΑ ΓΕΝΙΚΗΣ ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗΣ							
ΠΡΟΜΗΘΕΥΣ (A374)	ETNA	1	Πλοία Γενικής Υποστήριξης				
ΑΣΙΟΣ (A464), ΑΜΙΑΚΜΩΝ (A470)	Τύπου 701C	2	Πετρελαιοφόρα	2	AKAR	AKAR (A580), YARBAY KUDRET GÜNGÖR (A595)	

Το ΤΔΚ επιδιώκει να αποκτήσει πλεονέκτημα απέναντι στο ΠΝ, μέσω της αγοράς ενός εκτεταμένου στόλου ελικοπτέρων. (Πίνακας 9)

Πίνακας 9

ΠΟΛΕΜΙΚΟ ΝΑΥΤΙΚΟ		ΤÜRK DENİZ KUVVETLERİ	
ΑΕΡΟΠΟΡΙΑ ΝΑΥΤΙΚΟΥ			
	Αεροσκάφη Ναυτικής Συνεργασίας	6	CN-235D/K
8 S-70B6, 3 S-70B AegeanHawk, 8 AB 212ASW	19	Ανθιποβρυχιακά Ελικοπτερα	34
	AB 212EW	2	25 S-70B-28 SeaHawk, 9 AB 212ASW
		Ελικοπτερα Ηλεκτρονικού Πολέμου	
		Ελικοπτερα Γενικής Χρήσης	2
		Αεροσκάφη Γενικής Χρήσης	2
			ATR 72-600T
ΕΠΑΚΤΙΑ ΣΥΣΤΗΜΑΤΑ			
MM40 Block2 Exocet	2	Επάκτες Πυροβολαρχίες Κατευθυνόμενων Βλημάτων	
Crotale NG/GR	2	Αντιαεροπορικά Συστήματα Βραχέος Βεληνεκούς	
FIM-92 Stinger	?	Φορητά/Επιχειρούμενα Stinger	11
Mk20 Rh202 (2x20mm)	183	Αντιαεροπορικά πυροβόλα	?
			Bofors 40mm/L70T (1x40mm), Mk20 Rh202 (2x20mm)

Αεροπορικές δυνάμεις

Παρά την μείωση των μαχητικών αεροσκαφών της, η τουρκική πολεμική αεροπορία (ΤΗΚ) έχει ποιοτικό προβάδισμα σε σχέση με την πολεμική αεροπορία (ΠΑ), η οποία, όμως, έχει ποιοτικό προβάδισμα στον τομέα της εκπαίδευσης και του ανθρώπινου δυναμικού. (Πίνακας 10)

Πίνακας 10

ΠΟΛΕΜΙΚΗ ΑΕΡΟΠΟΡΙΑ		TÜRK HAVA KUVVETLERİ	
ΤΑΚΤΙΚΑ ΜΑΧΗΤΙΚΑ ΑΕΡΟΣΚΑΦΗ			
F-16C/D Block 52+ Advanced	30	30	F-16C/D Block 50+ Advanced
F-16C/D Bblock 52+	56	170	F-16C/D Block 40/50 (CCIP)
F-16C/D Block 50	39		
F-16C/D Block 30	32	37	F-16C/D Block 30
Mirage 2000-5 Mk2	25		
Mirage 2000EGM/BGM	19		
F-4E Peace Icarus 2000	34	45	F-4ET 2020
RF-4E	11	11	Αποσύρονται: RF-4E/TM
ΣΥΝΟΛΟ	246	293	

Η ΠΑ υπερέχει της ΤΗΚ στον τομέα των βλημάτων αέρος-αέρος, ενώ διαθέτει όπλα χωρίς αντίστοιχα στο τουρκικό οπλοστάσιο. (Πίνακας 11)

Πίνακας 11

ΠΟΛΕΜΙΚΗ ΑΕΡΟΠΟΡΙΑ		TÜRK HAVA KUVVETLERİ	
ΒΛΗΜΑΤΑ ΑΕΡΟΣ-ΑΕΡΟΣ			
150 AIM-120C-7, 120 AIM-120C-5, 190 AIM-120B, 300 MICA EM/IR	760	Πέραν Οπτικής Ακτίνας (BVR)	457 107 AIM-120C-7, 350 AIM-120B 4MRAAM
IRIS-T	350	Εντός Οπτικής Ακτίνας (WVR) Ευρέως Πεδίου (HOBS)	244 127 AIM-9X Block I, 117 AIM-9X-2 Block II Sidewinder
165 AIM-9M, 300 AIM-9L/I-1, 340 AIM-9L/I, 400 AIM9Julii/I-1, >300 Magic 2	>1.505	WVR ολικής όψης (all-aspect)	1.450 500 AIM-9M, 640 AIM-9L/I, 310 AIM-9S
ΟΠΛΑ ΑΕΡΟΣ-ΕΔΑΦΟΥΣ			
SCALP-EG	90	Βλήματα Μακρού Πλήγματος	>147 <99 Popeye 1, 48 AGM-84K SLAM-ER, SOM-A
AGM-88B HARM Block IIIA	84	Βλήματα Αντι-Ραντάρ	95 AGM-88B HARM Block IIIA
AM-39 Block 2 Exocet	37	Βλήματα κατά Πλοίων	
AGM-65G2 Maverick IIR	201	Τακτικά Βλήματα καθοδήγησης IIR	<267 143 AGM-65G2, <124 AGM-65G Maverick IIR
40 AGM-154C JSOW, 70 AFDS	110	Όπλα Ανεμοπορίας	>104 50 AGM-154A-1, 54 AGM-154C JSOW, KGK-82/83
GBU-31A JDAM	100	Βόμβες καθοδήγησης GPS	>400 200 GBU-31B(V)1/B, 200 GBU-38 JDAM, HGK-1
GBU-50 Enhanced Paveway II	50	Βόμβες καθοδήγησης GPS/Laser	
198 GBU-24A/B Paveway III, 1155 GBU-10/12/16 Paveway I & II	1.353	Βόμβες καθοδήγησης Laser	>1.200 1.200 GBU-10/12 Paveway I/II, LGK
GBU-8/B HOBOS	94	Βόμβες EO καθοδήγησης	<200 GBU-8/B HOBOS
CBU-58B/B, CBU-71, Mk20 Rockeye II	?	Βόμβες Υποσυρματικών	? CBU-58B/B, Mk20 Rockeye II
		Βόμβες προσβολής αεροδρομίων	523 BU-107 Durandal II
		Φονικά Μη Επανδρωμένα Εναέρια Οχήματα	105 Harry
ΑΤΡΑΚΤΙΔΙΑ ΑΠΟΣΤΟΛΗΣ			
23 AAQ-13 LANTIRN, AAR-45 LANA	>23	Ναυτιλίας	70 40 AAQ-13 LANTIRN, 30 AAQ-13 LANTIRN ER
23 AAQ-14 LANTIRN, 15 Litening II	39	Στόχευσης	>70 40 AAQ-14 LANTIRN, 30 Sniper XR, ALQ-23 Pavé Spike
DB-110, ένας κινητός σταθμός εδάφους	2	EO/IR Αναγνώρισης	4 DB-110, τρεις κινητοί σταθμοί εδάφους
ASTAC	4	ELINT	
		EW	21 ALQ-211(V)-9

ΠΑ και ΤΗΚ καλύπτουν τις ανάγκες του στον τομέα των αντιαεροπορικών συστημάτων, με την δεύτερη να παρουσιάζει σχετική ποιοτική υπεροχή σε μερικούς τύπους αυτών. (Πίνακας 12)

Πίνακας 12

ΠΟΛΕΜΙΚΗ ΑΕΡΟΠΟΡΙΑ			TÜRK HAVA KUVVETLERİ		
ΑΝΤΙΑΕΡΟΠΟΡΙΚΑ ΣΥΣΤΗΜΑΤΑ					
6 Patriot PAC3, 2 S-300PMU1	8	Μεγάλου βελγικούς	5	MIM-14B Nike Hercules	
		Μέσου βελγικούς	8	MIM-23 HAWK XXI (175 βλήματα, 8 AN/MPQ-64 Sentinel)	
9 Crotale NG/GR, 4 TOR-M1, 12 ΒΕΛΟΣ (280 βλήματα, 6 Giraffe 2D)	25	Μικρού βελγικούς	83	Rapier B1X (840 βλήματα Mk2B)	
FIM-92 Stinger	?	Εκτοξευτές Stinger	140	32 Zipkin KMS (4x Stinger), 108 FIM-92C Stinger RMP	
38 ARTEMIS-30 (2x30mm), 326 Mk20 Rh202 (2x20mm)	368	Αντιαεροπορικά πυροβόλα	352	52 Bofors 40mm/L70T (1x40mm), 300 Mk20 Rh202 (2x20mm)	
ΔΙΚΤΥΟ ΕΓΚΑΙΡΗΣ ΠΡΟΕΙΔΟΠΟΙΗΣΗΣ & ΕΛΕΓΧΟΥ					
1 AN/TPS-70, 2 HR-3000, 5 AR-327 Commander SL	8	Επίγεια 3D Ραντάρ S-ζώνης	24	4 HR-3000, 3 AN/TPS-64, 3 RAT-31SL, 14 TRS-22XX	
3 S-743D, 1 RAT-31DL	4	Επίγεια 3D Ραντάρ L-ζώνης	5	4 RAT-31DL, 1 AN/FPS-117	
12 MPDR-90E (DR-172), 3 AN/TPS-43E	15	Επίγεια 2D Ραντάρ S-ζώνης			
ΑΕΡΟΣΚΑΦΗ ΕΓΚΑΙΡΗΣ ΠΡΟΕΙΔΟΠΟΙΗΣΗΣ & ΕΛΕΓΧΟΥ					
Erieye EMB-145H AEW&C	4	AZEPTE	3	Boeing 737-700 MESA AEW&C	

Η ΤΗΚ έχει ένα μικρό πλεονέκτημα απέναντι στην ΠΑ, λόγω των πιο σύγχρονων αεροσκαφών που απαρτίζουν στον στόλο της. (Πίνακας 13)

Πίνακας 13

ΠΟΛΕΜΙΚΗ ΑΕΡΟΠΟΡΙΑ			TÜRK HAVA KUVVETLERİ		
ΜΕΤΑΓΩΓΙΚΑ ΑΕΡΟΣΚΑΦΗ					
		Στρατηγικών Μεταφορών	1	A400M Atlas	
10 C-130H, 5 C-130B Hercules	15	Τακτικών Μεταφορών	19	13 C-130E, 6 C-130B, 14 C-160T Transall	
C-27J Spartan	8	Μέσης Μεταφορικής Ικανότητας	51	CN-235-100M (2 υπό Διαίτηση Ειδικών Επιχειρήσεων/ÖzK)	
ΑΕΡΟΣΚΑΦΗ ΕΝΑΕΡΙΟΥ ΑΝΕΦΟΔΙΑΣΜΟΥ					
		AAR	7	KC-135R Stratotanker	
ΕΛΙΚΟΠΤΕΡΑ					
8 AS332C1 Super Puma, 10 AB-205	18	Έρευνας και Διάσωσης/ Μάχης (C/SAR)	20	AS532AL Cougar Mk1	
4 AB-212, 3 A-109 MEDEVAC	7	Γενικής Χρήσης	20	UH-1H Huey	
ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΑ ΑΕΡΟΣΚΑΦΗ					
T-2E/C Buckeye	40	Προεχωρημένης Εκπαίδευσης	55	T-38M ARI	
T-6A Texan II	45	Βασικής Εκπαίδευσης	40	KT-1T	
T-41D	18	Αρχικής Εκπαίδευσης	64	38 SF.260D, 26 T-41D	
ΜΗ ΕΠΑΝΔΡΩΜΕΝΑ ΑΕΡΟΣΚΑΦΗ					
ΠΗΓΑΣΟΣ II	16	Αεροχρήματα	10	<7 Heron, 3 Aerostar	

Στρατιωτικές δυνάμεις Κυπριακού κράτους και τουρκικού στρατού κατοχής

«Η εθνική φρουρά διαθέτει αξιόλογο και ποιοτικό εξοπλισμό στους τομείς των αρμάτων μάχης, τεθωρακισμένων οχημάτων, επιθετικών ελικοπτέρων και επίγειας αεράμυνας». Παρόλα αυτά, η συντριπτική στρατιωτική υπεροχή της Τουρκίας καθιστά την επιβίωση της Κύπρου εξαρτημένη από τις Ελληνικές ένοπλες δυνάμεις. (Πίνακας 14)

Πίνακας 14

ΕΘΝΙΚΗ ΦΡΟΥΡΑ		ΤΟΥΡΚΙΚΕΣ ΔΥΝΑΜΕΙΣ ΚΑΤΟΧΗΣ	
ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΟ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟ			
	13.000	Ενεργό στρατιωτικό προσωπικό	43.000
	50.000	Εφεδρείες	31.000
ΧΕΡΣΙΑΙΕΣ ΔΥΝΑΜΕΙΣ			
54 T-80U, 28 T-80UK	82	Άρματα μάχης πυροβόλο 125mm	-
52 AMX-30B2, 82 M48A5 MOLF	134	Άρματα μάχης πυροβόλο 105mm	295 287 M48A5T2, 8 εκπαίδευτικά M48A5C
43 BMP-3, 27 VAB VCI	70	Τεθωρακισμένα Οχήματα Μάχης	126 AIFV/AFV
168 ΛΕΩΝΙΔΑΣ, 126 VAB-VTT, ΕΙΔΥΚ: 82 ΛΕΩΝΙΔΑΣ II	376	Τεθωρακισμένα Οχήματα Μεταφοράς Προσωπικού	501 235 AIFV/AAPC, 266 M113A2
15 EE-3 Jararaca (A/T MILAN), 18 VAB VCAC (A/T HOT-2), >67 EE-9 Cascavel	>100	Εξοπλισμένα Οχήματα Ειδικών Αποστολών /Αναγνώρισης	? Engerek, Akrep
	?	Αυτοκινούμενοι Όπλα	100 M106/NURDL
12 M10A2 (203mm), 12 M107 (175mm), 12 Zuzana (155mm), 12 Mk3F (155mm)	48	Αυτοκινούμενα Πυροβόλα	72 M44T (155mm)
12 TR-F1 (155mm), 12 M114 (155mm), 72 M56 (105mm), 20 M-1944 (100mm)	116	Ρυμουκούμενα Πυροβόλα	84 12 M115 (203mm), 36 M114A2 (155mm), 36 M101A1 (105mm)
4 BM-21 GRAD (40x122mm), 18 M-63 Plamen (32x128mm)	22	Πολλαπλοί Εκτοξευτές Πυραύλων	8 T-122 (40x122mm)
6 Tor-M1, 12 Skyguard με 2x4 Aspidé	18	Συστήματα Αντιαεροπορικών Βλημάτων	-
12 Atlas (12x2 Mistral), 18 Mistral	30	Φορητά αντιαεροπορικά βλήματα	178 170 FIM-92B/C Stinger POST/AMP, 8 M39 Iglá (18 βλήματα)
24 GDF-005 (2x35mm), 36 M55A4B1 (3x20mm), ΕΙΔΥΚ: Zu-23-2 (2x23mm)	>60	Αντιαεροπορικά πυροβόλα	112 16 GDF-003 (2x35mm), 48 M1 (40mm), 48 Mk20 Rh202 (2x20mm)
45 MILAN-3, 18 HOT-2	63	Συστήματα Κατευθυνόμενων Ανταρματικών Βλημάτων	>132 12-18 9M113M Konkurs-M (72 βλήματα), 72 MILAN, 48 TOW, ERYX
1.000 APILAS (112mm), 850 RPG-7V (85mm), M72A2 LAW (66mm)	~2000	Μη κατευθυνόμενα ανταρματικά βλήματα	? M72A2 LAW (66mm)
144 M40A1 (106mm)	144	Πυροβόλα Άνευ Οπτιβοδρομίσκεις	429 429 M40A1 (106mm)
116 MO-120RT61 (120mm), 26 M2/M30 (107mm), 180 E-44 (81mm)	322	Όπλα	592 171 HY-12D1 (120mm), 142 M2/M30 (107mm), 278 UFI/NT1 (81mm)
ΑΕΡΟΝΑΥΤΙΚΕΣ ΔΥΝΑΜΕΙΣ			
11 Mi-35P, 4 SA341L1 Gazelle	15	Ανταρματικά ελικόπτερα	-
3 AW139, 2 Bell 206L3	5	Ελικόπτερα γενικής χρήσης	3 UH-1H Huey. Περιοδική στάθμευση AS532 Cougar
1 Estereel 32L (P01), 1 ΔΗΜΟΣ (P02), 2 FPB 30M (P03-O4)	4	Περπτολιικά σκάφη	2 Παράκτια περπτολιικά
MM40 Exocet, 3 οχήματα εκτόξευσης x4	24	Επάλκτες αντισυζητες βλημάτων	-

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ

- Burchill Scott, Linklanter Andrew, Devetak Richard, Donnelly Jack, Patterson Matthew, Reus-Smit Christian and True Jacqui, *Theories of International Relations*, New York, Palgrave MacMillan, 2005.
- Coleman David G., Siracusa Joseph M., *Real-World Nuclear Deterrence: The Making of International Strategy*, London, Praeger Security International, 2006.
- Coufoudakis Van, Psomiades Harry J., Gerolymatos Andre, *Greece and the New Balkans: Challenges and Opportunities*, New York, Pella Publishing Company, 1999.
- Dolman Everett Carl, *Pure Strategy: Power and principle in the space and information age*, London, Frank Cass Publishers, 2005.
- Gilpin Robert, *War and Change in World Politics*, Cambridge, Cambridge University Press, 1981.
- Gray Colin S., *Strategy for chaos: Revolution in Military Affairs and the evidence of History*, London, Frank Cass Publishers. 2002.
- Heywood Andrew, *Global Politics*, New York, Palgrave Macmillan, 2011.
- Long Austin G., *Deterrence: Lessons from Six Decades of RAND Research*, Santa Monica, RAND Corporation, 2008.
- Morgan Patrick M., *Deterrence Now*, New York, Cambridge University Press, 2003.
- Morgenthau Hans, *Politics Among Nations*, 7th edition, New York, McGraw-Hill, 2005.

- Paul T.V., Morgan Patrick N. & Wirtz James J., *Complex Deterrence: Strategy in the Global Age*, Chicago, The University of Chicago Press, 2009.
- Platias Athanassios G., *High Politics In Small Countries: An Inquiry Into The Security Policies Of Greece, Israel and Sweden*, Ph. D. Dissertation, Cornell University, 1986.
- Platias Athanassios G., Koliopoulos Konstantinos, *Thucydides on strategy*, Athens, Eurasia Publications, 2006.
- Rothgeb John M., *Defining Power*, New York, St. Martin's Press, 1993.
- Schultz Kenneth A., *Democracy and Coercive Diplomacy*, Cambridge, Cambridge University Press, 2001.
- Schweller Randall L., "Neorealism's Status-Quo Bias: What Security Dilemma?" *Security Studies* 5, No.3 (Spring 1996, special issue).
- The Military Balance, [Volume 113](#), [Issue 1](#), London, Routledge, 2013.
- Walt Stephen, *The Origins of Alliances*, Ithaca, N.Y.: Cornell University Press, 1987.
- Weber Max, *Domination by Economic Power and by Authority*, Steven Lukes, ed., Power, New York, New York University Press, 1986.
- Wight Martin, *Power Politics*, New York, Holmes and Meier, 1978.
- Zagare Frank C., Kilgour Marc D., *Perfect Deterrence*, Cambridge, Cambridge University Press, 2000.

ΕΛΛΗΝΟΓΛΩΣΣΗ

- Allison Graham T., Νικολαΐδη Καλυψώ, *Το ελληνικό παράδοξο. Υπόσχεση και επίδοση*, Αθήνα, Παπαζήση, 1997.

- Αρβανιτόπουλος Κωνσταντίνος, Ήφαιστος Παναγιώτης, *Ευρωπαϊκές σχέσεις*, Αθήνα, Ποιότητα, 2003.
- Αρβανιτόπουλος Κωνσταντίνος, Κοπά Μαριλένα (επιμέλεια), *30 χρόνια ελληνικής εξωτερικής πολιτικής 1974-2004*, Αθήνα, Λιβάνη, 2005.
- Βαλντέν Σωτήρης, *Μακεδονικό και Βαλκάνια 1991-1994: Η αδιέξοδη πορεία της Ελληνικής πολιτικής*, Αθήνα, Θεμέλιο, 1994.
- Έλλης Αθανάσιος, Ιγνατίου Μιχάλης, *Ίμια: Τα απόρρητα τηλεγραφήματα των Αμερικανών*, Αθήνα, Λιβάνη, 2009.
- Ηλιόπουλος Ηλίας, *Ζητήματα γεωπολιτικής & διπλωματίας ναυτικών και ηπειρωτικών δυνάμεων στον σύγχρονο κόσμο*, Αθήνα, Παπαζήση, 2007.
- Ηλιόπουλος Ηλίας, *Ιστορία, γεωγραφία και στρατηγική της ναυτικής ισχύος: εισαγωγή στις θεμελιώδεις έννοιες*, Αθήνα, Λιβάνη, 2010.
- Ήφαιστος Παναγιώτης, *Ιστορία, Θεωρία & Πολιτική Φιλοσοφία των Διεθνών Σχέσεων*, Αθήνα, Ποιότητα, 1999.
- Ήφαιστος Παναγιώτης, *Η εξωελληνική νοοτροπία και τα αίτιά της*, Αθήνα, Ποιότητα, 1996.
- Ήφαιστος Παναγιώτης, *Κοσμοθεωρία των εθνών: συγκρότηση και συγκράτηση των κρατών, της Ευρώπης και του κόσμου*, Αθήνα Ποιότητα, 2009.
- Ήφαιστος Παναγιώτης, *Ο πόλεμος και τα αίτιά του: τα πολλά πρόσωπα του ηγεμονισμού και της τρομοκρατίας*, Αθήνα, Ποιότητα, 2002.
- Ήφαιστος Παναγιώτης, *Οι διεθνείς σχέσεις ως αντικείμενο επιστημονικής μελέτης στην Ελλάδα και στο εξωτερικό*, Αθήνα, Ποιότητα, 2009.
- Ήφαιστος Παναγιώτης, Πλατιάς Αθανάσιος, *Ελληνική αποτρεπτική στρατηγική*, Αθήνα, Παπαζήσης, 1992.

- Θεοδωρόπουλος Βύρων, *Ανασκόπηση: Η εξωτερική πολιτική της νεότερης Ελλάδος*, Αθήνα, Σιδέρη, 1996.
- Θουκυδίδης, *Ιστορία*, Εισαγωγή-Μετάφραση-Σημειώσεις Ν. Μ. Σκουτερόπουλου, Αθήνα, Πόλις, 2011.
- Καζάκος Πάνος, *Ανάμεσα σε κράτος και αγορά: οικονομία και οικονομική πολιτική στη μεταπολεμική Ελλάδα, 1944-2000*, Αθήνα, Πατάκης, 2010.
- Κολιόπουλος Κωνσταντίνος, *Η στρατηγική σκέψη από την αρχαιότητα έως σήμερα*, Αθήνα, Ποιότητα, 2010.
- Κολιόπουλος Κωνσταντίνος, *Η υψηλή στρατηγική της αρχαίας Σπάρτης (750-192 π.Χ.)*, Αθήνα, Ποιότητα, 2001.
- Κονδύλης Παναγιώτης, *Θεωρία του πολέμου*, δ' έκδοση, Αθήνα, 2004.
- Κονδύλης Παναγιώτης, *Πλανητική πολιτική μετά τον Ψυχρό πόλεμο*, Αθήνα, Θεμέλιο, 1992.
- Κοτζιάς Νίκος, *Η εξωτερική πολιτική της Ελλάδας στον 21^ο αιώνα: Για μια νέα, ενεργητική, δημοκρατική, πατριωτική στρατηγική στην εποχή της παγκοσμιοποίησης*, Αθήνα, Καστανιώτη, 2010.
- Κουσκουβέλης Ηλίας Ι., Λίτσας Σπυρίδων Ν., *Το στρατηγικό βάθος και η Τουρκία*, Αθήνα, Ποιότητα, 2013.
- Κώνστας Δημήτρης, Αρβανιτόπουλος Κωνσταντίνος, *Οι διεθνείς σχέσεις, συνέχεια και μεταβολή*, Αθήνα, Ι. Σιδέρης, 2002.
- Κώνστας Δημήτρης, Τσαρδανίδης Χαράλαμπος, *Σύγχρονη ελληνική εξωτερική πολιτική*, Αθήνα, Σακκουλας, 1988.
- Μάξης Ιωάννης Θ., *Γεωπολιτική προσέγγιση για ένα νέο Ελληνικό Αμυντικό Δόγμα*, Αθήνα, Παπαζήση, 2006.

- Μάζης Ιωάννης Θ., *Γεωπολιτική: Η θεωρία και η πράξη*, Αθήνα, Παπαζήση, 2002.
- Μακιαβέλι Νικολό, *Ο ηγεμόνας*, Αθήνα, Παπασωτηρίου, 2008
- Μάνεσης, Βεργόπουλος, Ροζάκης, Βερέμης, Μουζέλης, Τσουκαλάς, Γιαννίτσης, Καράγιωργας, Πάκος, Κραβαρίτου-Μανιτάκη, Βέλτσος, Ζουράρις, *Η Ελλάδα σε εξέλιξη*, Αθήνα, Εξάντας, 1986.
- Μαρκεζίνης Βασίλειος, *Μια νέα εξωτερική πολιτική για την Ελλάδα στα πλαίσια της βαθμιαίας ανεξαρτητοποίησης της Ευρώπης από τις ΗΠΑ*, Αθήνα, Λιβάνη, 2010.
- Παπασωτηρίου Χαράλαμπος, *Βυζαντινή υψηλή στρατηγική 6^{ος}-11^{ος} αιώνας*, Αθήνα, Ποιότητα, 2000.
- Παπασωτηρίου Χαράλαμπος, *Διασπορά και εθνική στρατηγική*, Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα, 2000.
- Παπασωτηρίου Χαράλαμπος, *Η διεθνής πολιτική στον 21^ο αιώνα*, Αθήνα, Ποιότητα, 2008.
- Παρίσης Ιωάννης, *Η καθ' ημάς θάλασσα: γεωστρατηγική ανάλυση της μεσογείου*, Αθήνα, Λιβάνη, 2013.
- Πλατιάς Αθανάσιος, *Διεθνείς σχέσεις και στρατηγική στον Θουκυδίδη*, Αθήνα, Εστία, 1999.
- Πλατιάς Αθανάσιος, *Εκτός συνόρων: Ρεαλιστική προσέγγιση εθνικής στρατηγικής*, Αθήνα, Παπαζήση, 1997.
- Πλατιάς Αθανάσιος, *Το νέο διεθνές σύστημα*, Αθήνα, Παπαζήση, 1995.
- Ροζάκης Χρήστος Λ., *Πολιτικές και νομικές διαστάσεις της μεταβατικής συμφωνίας της Νέας Υόρκης μεταξύ Ελλάδας και ΠΓΔΜ*, Αθήνα, Ι. Σιδέρης, 1996.

- Σημίτης Κώστας, *Πολιτική για μια δημιουργική Ελλάδα 1996-2004*, Αθήνα, Πόλις, 2005.
- Σκυλακάκης Θόδωρος, *Στο όνομα της Μακεδονίας*, Αθήνα, Ελληνική Ευρωεκδοτική, 1995.
- Τσάκωνας Παναγιώτης, *Σύγχρονη ελληνική εξωτερική πολιτική*, Αθήνα, Ι. Σιδέρης, 2003.
- Τσιριγώτης Διονύσιος, *Νεότερη και σύγχρονη ελληνική ιστορία: διεθνείς σχέσεις και διπλωματία*, Αθήνα, Ποιότητα, 2013.
- Υφαντής Κώστας, *Εισαγωγή στη Στρατηγική*, Αθήνα, Σιδέρης, 2010.
- Χουλιάρης Αστέρης, *Γεωγραφικοί μύθοι της διεθνούς πολιτικής*, Αθήνα, Ροές, 2004.

ΕΡΓΑ ΜΕΤΑΦΡΑΣΜΕΝΑ ΣΤΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ

- Allison Graham, Zelikow Philip, *Η κρίση της Κούβας: Η ουσία της απόφασης*, Αθήνα, Παπαζήση, 2006.
- Baylis John & Smith Steve, *Η παγκοσμιοποίηση της διεθνούς πολιτικής*, Αθήνα, Επίκεντρο, 2007.
- Brzezinski Zbigniew, *Η επιλογή: Παγκόσμια κυριαρχία ή παγκόσμια ηγεσία*, Αθήνα, Λιβάνη, 2005.
- Brzezinski Zbigniew, *Η μεγάλη σκακιέρα: η αμερικάνικη υπεροχή και οι γεωστρατηγικές της επιταγές*, Αθήνα, Λιβάνη, 1998.
- Crevelde Martin Van, *Η άνοδος και η πτώση του κράτους*, Αθήνα, Τουρίκη, 2003.
- Crevelde Martin Van, *Η διοίκηση στον πόλεμο*, Αθήνα, Τουρίκη, 2001.

- Clausewitz Karl Von, *Περί του πολέμου*, Θεσσαλονίκη, Βανιάς, 1999.
- Mearsheimer John J., *Η τραγωδία της πολιτικής των μεγάλων δυνάμεων*, Αθήνα, Ποιότητα, 2011.
- Nye Joseph S., Jr., *Ηπια ισχύς: Το μέσο επιτυχίας στην παγκόσμια πολιτική*, Αθήνα, Παπαζήση, 2005.
- Paret Peter, *Οι δημιουργοί της σύγχρονης στρατηγικής: από τον Μακκιαβέλι στην Πυρηνική Εποχή*, Αθήνα, Τουρίκη, 2004.
- Parker Geoffrey, *Γεωπολιτική: Παρελθόν, παρόν και μέλλον*, Αθήνα, Ροές, 2002.
- Waltz Kenneth, *Θεωρία διεθνούς πολιτικής*, Αθήνα, Ποιότητα, 2011.
- Waltz Kenneth, *Ο άνθρωπος, το κράτος και ο πόλεμος: μία θεωρητική ανάλυση*, Αθήνα, Ποιότητα, 2011.
- Νταβούτογλου Αχμέτ, *Το στρατηγικό βάθος: η διεθνής θέση της Τουρκίας*, Αθήνα, Ποιότητα, 2010.

ΑΡΘΡΑ

- Bekdil Burak, «The enemies of Turkey's enemies», Hurriyet Daily News, 8/10/2014. Πηγή: <http://www.hurriyetdailynews.com/the-enemies-of-turkeys-enemies.aspx?pageID=449&nID=72663&NewsCatID=398>
- Colombo Jesse, «Why The Worst Is Still Ahead For Turkey's Bubble Economy», Forbes, 5.3.2014. Πηγή: <http://www.forbes.com/sites/jessecolombo/2014/03/05/why-the-worst-is-still-ahead-for-turkeys-bubble-economy/>

- Krugman Paul, «Troubles in Turkey», Truthout, 13.2.2014. Πηγή: <http://www.truth-out.org/opinion/item/21838-paul-krugman-troubles-in-turkey>
- Schweller Randall L., “Neorealism’s Status-Quo Bias: What Security Dilemma?” *Security Studies* 5, No.3 (Spring 1996, special issue).
- Zaman Amberin, «Exclusive: PKK commander threatens to resume war», Almonitor, 5.10.2014. Πηγή: <http://www.al-monitor.com/pulse/originals/2014/09/turkey-pkk-commander-bayik-threatens-resume-war.html>
- Ήφαιστος Παναγιώτης, «Στρατηγικές αντιπαραθέσεις στο γεωπολιτικό περιβάλλον της Ελλάδας και οι προσανατολισμοί μιας αξιόπιστης εθνικής στρατηγικής», 10.12.2012. Πηγή: <http://www.ifestosedu.gr/130strategygeo.htm>
- Ινστιτούτο Διεθνών Σχέσεων, Τομέας Ευρωατλαντικών Μελετών: Ομάδα ειδικών θεμάτων, «Ελλάδα, Κύπρος και Ισραήλ: Μεσοπρόθεσμες ευκαιρίες και απειλές για την ελληνική εξωτερική πολιτική-Executive Summary».
- Μάζης Ιωάννης Θ., «Στη σκακιέρα της ενέργειας», *Foreign Affairs*, τεύχος 3, Μάρτιος 2012.
- Φίλης Κωνσταντίνος, «Ελλάδα - Ρωσία: μεταξύ μύθων, προσδοκιών και πραγματικότητας», *Κυριακάτικη Ελευθεροτυπία*, 3.11.2013. Πηγή: <http://www.enet.gr/?i=news.el.article&id=396043>
- Tharoor Ishaan, «Chart: The top buyers and sellers in the global arms race», *The Washington Post*, 18.11.2014. Πηγή: <http://www.washingtonpost.com/blogs/worldviews/wp/2014/11/18/chart-the-top-buyers-and-sellers-in-the-global-arms-race/>

- «Let's stop deluding ourselves about Turkey, says Liberman», Times Of Israel, 19.10.2013. Πηγή: <http://www.timesofisrael.com/lets-stop-deluding-ourselves-about-turkey-says-liberman/>
- «ΑΟΖ: Ελλάδα, Κύπρος και Αίγυπτος, τελικά προχωρούν μαζί...», 29/9/2014, πηγή: http://www.defence-point.gr/news/?p=112447&utm_source=dlvr.it&utm_medium=facebook
- «Επιτέλους κι ένα καλό νέο (Κύπρος) στην Ισλαμική Διάσκεψη!», 28/9/2014, πηγή: http://www.defence-point.gr/news/?p=112316&utm_source=dlvr.it&utm_medium=facebook
- «Πρόσκληση μόνο εάν βρεθεί λύση για την ονομασία, αποφάσισε το ΝΑΤΟ για την ΠΓΔΜ», *in.gr*, 3.4.2008. Πηγή: <http://news.in.gr/greece/article/?aid=887873&lngDtrID=244>

ΒΑΣΕΙΣ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ

- SIPRI Military Expenditure Database, <http://milexdata.sipri.org>
- The World Bank Data, <http://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.CD>

ΙΣΤΟΣΕΛΙΔΕΣ

- <http://e-amyna.com/2014/09/01/greece-turkey-military-balance/>